

Редакційна колегія:

КІРЄЄВ О.І. (голова)

БОНДАР В.О.

ВОРОНОВА Л.В.

ГАЙДАР Є.Т.

ГЕЄЦЬ В.М.

ГРЕБЕНИК Н.І.

ГРУШКО В.І.

ДОМБРОВСЬКИЙ Марек

ІЛАРІОНОВ А.М.

КАНДИБКА О.М.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТЮК В.Л.

ЛИСИЦЬКИЙ В.І.

МАТВИЄНКО В.П.

МОРОЗ А.М.

ОСАДЕЦЬ С.С.

ПАТРИКАЦ Л.М.

(зав. редакцією — головний редактор)

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

САВЛУК М.І.

СТЕПАНЕНКО А.І.

ФЕДОСОВ В.М.

ЧЕРНИК І.П.

ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією

періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора

КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики

Редактор відділу **ПАПУША А.В.**

Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків

та інформаційно-програмного забезпечення

Редактор відділу **КОМПАНИЄЦЬ С.О.**

Відділ валютного регулювання

та міжнародних банківських зв'язків

Редактор відділу **БАКУН О.В.**

Відділ економіки, законодавчого

забезпечення, банківського нагляду

та комерційних банків

Головний художник **КОЗИЦЬКА С.Г.**

Відділ реклами і розповсюдження

Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**

Літературні редактори

КУХАРЧУК М.В., ШАПОВАЛОВА І.Ф.Дизайнер **СЕРЬОДКІН В.К.**

Коректори

СІЛЬВЕРСТОВА А.І., ГОРБАНЬ Н.В.Оператор **ЛИТВИНОВА Н.В.**Фотокореспондент **НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.**Черговий редактор **ПАПУША А.В.****Адреса редакції:**

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна

тел./факс: (044) 264-96-25

тел.: (044) 267-39-44

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України
09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691Журнал рекомендовано до друку
вченою радою Київського національного
економічного університетуПередплатний індекс "Вісника НБУ"
та додатка "Законодавчі і нормативні акти
з банківської діяльності" 74132**Дизайн****Редакція періодичних видань НБУ****Кольороподіл і друк****Інженерно-технічний центр НБУ**

Формат 60×90/8. Друк офсетний.

Умовн. друк арк. 8.0. Умовн. фарбовідб. 114.4.

Обл.-вид. арк. 2.86

При передруку матеріалів, опублікованих у
журналі, посилення на "Вісник Національного
банку України" обов'язкове. Редакція може
публікувати матеріали в порядку обговорення, не
поділяючи думку автора. Відповідальність за
точність викладених фактів несе автор. Редакція
не несе відповідальності за зміст рекламних
матеріалів.

© Вісник Національного банку України, 2000

Вісник**3 / 2000****Національного банку України**

Щомісячний науково-практичний журнал Національного банку України

Видається з березня 1995 року

№ 3 (49) ♦ Березень 2000

Номер підписано до друку редакцією
періодичних видань НБУ 22.02.2000 р.**Зміст****ВАЛЮТНИЙ РИНОК****В.Степанах, О.Петрик** Модель монетарного устрою
"currency board": "за" чи "проти"2**С.Яременко, Т. Мусієнко** Світова валютна криза
та питання курсоутворення в Україні9Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється
Національним банком України щоденно (за січень 2000 року)12Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється
Національним банком України один раз на місяць (за січень 2000 року)14**НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА**

Про введення в обіг пам'ятної монети "Ольга"14

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ**О.Толстой** Розвиток кредитних відносин на Запоріжжі15**В.Зінченко** Підсумки діяльності комерційних банків України за 1999 рік18

Структура активів комерційних банків України за станом на 01.01.2000 р.23

Структура зобов'язань комерційних банків України за станом на 01.01.2000 р.27

Структура капіталу комерційних банків України за станом на 01.01.2000 р.31

Т.Корнієнко Методика визначення класу позичальника для розрахунку
розміру резерву відшкодування втрат за кредитними операціями35**Т.Телицька** Чи мають банки майбутнє?37**Н.Шелудько** До визначення фінансової стійкості комерційного банку40**МАКРОЕКОНОМІКА****В.Болдаков** Монетарні операції Національного банку України44**БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ**

Диплом VISA International — Приватбанк49

ФІНАНСОВИЙ РИНОК**В.Рогач** Процедура одержання статусу банку-агента
Кабінету Міністрів України50

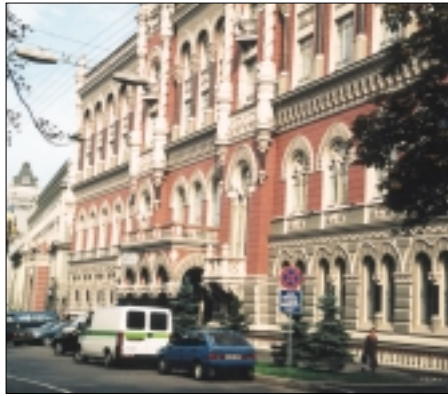
Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у січні 2000 р.53

Д.Гладких Форми і методи цінового регулювання54**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК****Л.Кіндрацька** Норми бухгалтерського обліку операцій комерційних банків
із цінними паперами: українська практика та міжнародні стандарти57**НОВІ КНИГИ****З.Гуцалюк** Посібник для банківських аналітиків61**ЛІТОПИС БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ****З.Никифорчин** Від мінняльного бізнесу — до сучасних банківських установ62

Головна тема /

**Володимир
Стельмах**

Голова Національного банку України

**Олександр
Петрик**

Заступник директора економічного департаменту — начальник управління перспективних досліджень та макроекономічного прогнозування Національного банку України

Модель монетарного устрою “currency board”: “за” чи “проти”?

Криза у Південно-Східній Азії, а потім у Росії та інших країнах із перехідними економіками посилює інтерес до моделі монетарного устрою “currency board” — валютного бюро (по-іншому — валютного комітету, валютної палати, валютного правління) як інституції, що забезпечує монетарну довіру до влади у країнах, що розвиваються, та перехідних економіках. У статті аналізується світовий досвід впровадження і функціонування моделі “currency board”, але обґрунтовується нецільність її застосування в Україні за сучасних економічних умов.

Модель монетарного устрою “currency board” (валютне бюро) зацікавлено вивчається економістами і політиками країн, що розвиваються, та країн із перехідними економіками, тобто держав, які найчастіше потерпають від нестабільності національної валюти, браку довіри до своїх центральних банків, нерозуміння суті монетарної політики широкими верствами населення. Зростає інтерес до теоретичних засад, практичних і технічних аспектів упровадження та функціонування концепції моделі “currency board” у Аргентині (1991 р.), Естонії (1992 р.), Литві (1994 р.), Болгарії (1997 р.), Боснії та Герцеговині (1997 р.). Деякі країни Південно-Східної Азії (зокрема, Індонезія, Таїланд, Малайзія) також розглядають можливість застосування у себе моделі монетарного устрою “currency board”, як свого часу зробили в Гонконгу. Жваві дискусії щодо “currency board” точаться у Латинській Америці: економісти й політики Бразилії, Мексики, Венесуели, аналізуючи відносно успішний досвід сусідньої Аргентини, вивчають доцільність запровадження такої моделі валютного бюро у своїх країнах.

Вагомість будь-якої грошової одиниці полягає у повноті виконання нею основних функцій грошей: засобу накопичення, міри вартості та засобу обігу. А це у

свою чергу залежить від громадської довіри до неї, передусім упевненості людей у її стабільній купівельній спроможності.

Тверда валюта — це валюта, якій притаманні стабільність, довіра до неї та повна конвертованість¹. Монетарний устрій “currency board”, на відміну від інших курсових режимів, повною мірою забезпечує ці якості грошової одиниці. Порівняльний аналіз [7] груп країн із режимом плаваючого валютного курсу, режимом валютної прив'язки та режимом “currency board”, зроблений на основі економетричних досліджень, доводить: останні мають дещо швидші темпи зростання ВВП, що є результатом нижчих реальних відсоткових ставок, міцної фінансової дисципліни, більшої довіри з боку інвесторів.

Проте переваги монетарного устрою “currency board”, пов'язані з досягненням

довіри, цінової стабільності та конвертованості валюти, економістам і політикам слід розглядати через призму втрати монетарного суверенітету та спроможності активної протидії у разі можливого погіршення умов торгівлі. Тож не дарма частина фахівців доволі скептично ставиться до переваг “currency board” [11].

Доцільність введення того чи іншого монетарного устрою повинна визначатися з урахуванням цілей, можливостей, часу та політичної волі владних структур тієї чи іншої країни.

СИСТЕМА “CURRENCY BOARD” ЯК ЗАХИСТ ЦІНОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Як уже зазначалося, пріоритетом устрою “currency board” є насамперед зміцнення довіри до впроваджуваної у країні монетарної політики. Цьому сприяє передбачена ним узгодженість зростання грошової маси у країні застосування валютного бюро зі зростанням грошової маси у країні резервної валюти. Центральні банки держав, які емітують тверду валюту (скажімо, долар США чи німецьку марку), мають добру репутацію і діють в умовах розвинутих фінансових ринків та низькоінфляційного середовища. Резервні гроші всюди визнаються

¹ Стабільність валюти певної країни означає, що інфляція в цій країні є відносно низькою (менше 10% за рік) і стабільною. Довіра до валюти — це водночас довіра всіх макроекономічних агентів до інституції, яка відповідає за випуск грошей, їх упевненість у тому, що вона спроможна і тепер, і в майбутньому утримувати низьку інфляцію. Повна конвертованість грошей означає, що за них можна купувати як внутрішні, так і зовнішні товари та послуги, а також активи, зокрема іноземну валюту, за ринковою ціною без будь-яких обмежень.

засобом платежу і тому слугують надійною гарантією для грошей країни застосування “currency board”, забезпечуючи повну конвертованість останніх.

Так, Аргентина, Литва та Гонконг використовують як резервну валюту долар США, Естонія — німецьку марку.

У подальшому аналізі для зручності припускаємо, що система “currency board” спирається лише на одну резервну валюту, хоча на практиці вона може “прив’язуватися” й до кількох валют (кошика), а також до золота.

Типовий монетарний устрій “currency board” базується на таких принципах.

1. Абсолютно фіксований курс національної валюти відносно обраної резервної валюти.

2. Згідно з балансом “currency board” резервні активи на 100 відсотків (або й більше) покривають емітовані ним банкноти й монети, а також депозитні зобов’язання (у разі їх наявності), що закріплено законом.

За цих умов баланс “currency board” матиме такий вигляд (див. таблицю 1).

У більшості сучасних моделей цієї системи застосовується повне забезпечення банкнот і монет разом із депозитами комерційних банків у центральному банку, тобто всієї грошової бази.

Країна застосування “currency board”, як правило, розподіляє свої активи (деноміновані у резервній валюті) серед трьох рахунків [1, 2]. Приблизно 30—50% становлять *ліквідні резерви* (це активи у формі висококласних високоліквідних цінних паперів, деномінованих у резервній валюті, термін погашення яких — до року). 50—70% — *інвестиційні резерви* (цінні папери з тривалішим терміном погашення і відповідно дещо більшим ризиком). Відносно стабільне кількісне розмежування ліквідних та інвестиційних резервів можливе завдяки тому, що за нормальних умов пропорція банкнот та монет, які використовуються суспільством у щоденних транзакціях, є відносно фіксованою. *Інвестиційні резерви* — важливе джерело отримання прибутку в системі “currency board”. Ще 5—10% активів від загальної вартості пасивів утримується на *рахунку надлишкових резервів*. Цей надлишок (він отримується із прибутку від інвестиційних резервів) гарантує відшкодування емітованої готівки в разі непередбачених збитків, що дає змогу забезпечувати стовідсотковий рівень резервного покриття.

Аби виключити валютні ризики, пов’язані зі зміною обмінних курсів провідних світових валют між собою, потрібно, щоб майже всі активи були деноміновані в резервній валюті.

Для порівняння типовий баланс цент-

Таблиця 1. Баланс “currency board”	
Активи	Пасиви
Валютні резерви (R0)	Готівка і резервні та розрахункові рахунки банків (MB)
Ліквідні резерви	
Інвестиційні резерви	
Рахунок надлишкових резервів	Чистий капітал

Таблиця 2. Типовий баланс центрального банку	
Активи	Пасиви
Чисті іноземні активи	Готівка
Чисті внутрішні активи	Резервні та розрахункові рахунки банків
Чистий кредит уряду	Чистий капітал
Кредит комерційним банкам	

рального банку схематично відображено в таблиці 2.

3. Законодавчо й на практиці гарантується повний, необмежений і безпешкодний обмін зобов’язань “currency board” на резервну валюту, і навпаки, всередині країни (при цьому допустимі певні обмеження щодо вивезення валюти з країни, тобто можливі обмеження на операції за рахунком руху капіталу платіжного балансу).

Порівняно з іншими валютними режимами модель “currency board” має суттєві недоліки, притаманні майже всім системам із жорстко фіксованим курсом. Але зауважимо й ряд її переваг.

• Серед найголовніших — *високий ступінь довіри до існуючого монетарного устрою*, 100% покриття готівки, регламентована монетарна політика. Прозорість монетарного устрою та його захищеність від політичного тиску дають змогу підтримувати жорстку прив’язку до резервної валюти й повну конвертованість місцевої валюти.

• “Currency board” не створює інфляції попиту, оскільки не може розширювати грошову базу незалежно від дій монетарної влади країни резервної валюти².

• “Currency board” не може фінансувати витрати уряду або державних підприємств, оскільки це законодавчо заборонено за визначенням самого монетарного устрою.

• “Currency board” не виконує функції позичальника останньої інстанції щодо комерційних банків та не відповідає за регулювання діяльності банківської системи. Тому проблеми окремих банків не можуть прямо впливати на зміну грошової бази і відповідно створювати додатковий попит на резервну валюту.

• Система “currency board” не потребує передумов для відповідної монетарної реформи і дає змогу провести її доволі швидко. Для урядових фінансів, державних підприємств і сфери торгівлі не потрібно обов’язкових попередніх реформ, пов’язаних із запровадженням “currency

board”³.

• І насамкінець — “currency board” потребує незначної (порівняно зі структурою центрального банку) кількості персоналу.

“CURRENCY BOARD” ТА ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС

Як свідчить аналіз балансу “currency board” (див. таблицю 1), чиста зміна пасивів дорівнює зміні резервної валюти (активний бік балансу). Разом із тим згідно з платіжним балансом

$$C + DK = DR_0, \quad (1)$$

де C — сальдо поточного рахунку, DK — чистий приплив капіталу за капітальним рахунком, DR_0 — зміна валютних резервів.

Водночас *пропозиція грошей* (MS), яка складається з готівки та депозитів комерційних банків, дорівнює:

$$MS = m \times MB, \quad (2)$$

$$m = (1 + c)/(c + r), \quad (3)$$

де m — *грошовий мультиплікатор*, c — відношення готівки до депозитів, r — відношення резервів до депозитів, MB — грошова база.

Тому якщо ми визначимо *пропозицію грошей* у системі “currency board” у момент часу T через MS_T , то, враховуючи, що запас резервної валюти, який проходить за балансом “currency board”, дорівнює попередньо накопиченим сальдо та дефіцитам платіжного балансу, MS_T дорівнюватиме:

$$MS_T = m \times MB_T = m \times R_{0T} =$$

$$m \times \sum_{t=-\infty}^T (C_t + DK_t). \quad (4)$$

Рівняння (4) є тотожністю. Зміна пропозиції грошей залежить від зміни грошового мультиплікатора або від зміни у

² Країна застосування “currency board” отримує сеньйораж тільки від відсотків за резервами.

³ Але такі реформи треба обов’язково та швидко проводити після впровадження валютного бюро. Різна динаміка макроекономічних показників у різних країнах, які застосували “currency board”, пояснюється в основному різними темпами та глибиною структурних перетворень у тій чи іншій країні.

платіжному балансі. Наприклад, якщо припустити, що грошовий мультиплікатор відносно стабільний, то поліпшення за рахунком поточних операцій і вплив капіталу автоматично збільшуватимуть пропозицію грошей. І навпаки, погіршення за рахунком поточних операцій та вплив капіталу спричинятимуться до скорочення MS. Тому підвищення відсоткових ставок, як і зниження відносно цін у країні “currency board”, заохочуватимуть інвесторів більше інвестувати до країни, а експортерів відповідно нарощувати експорт. Це протидіятиме можливому погіршенню стану платіжного балансу та зменшенню пропозиції грошей. Усі ці зміни настають автоматично, без урядового втручання. Щоправда, вони можуть відбуватися з певним лагом, особливо якщо зарплатам і цінам бракує еластичності. Тож у разі раптового погіршення умов торгівлі, зовнішніх цінових шоків тощо це може призводити до певних економічних проблем у країні “currency board”.

КРИТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА СИСТЕМУ “CURRENCY BOARD”

1. Критики “currency board” зауважують: 100-відсоткове покриття монетарної бази активами в резервній валюті (тоді як внутрішні активи є прибутковішими) не виправдане затратне. На їхню думку, країна “currency board” може тримати свої *інвестиційні резерви* у більш дохідних *внутрішніх активах*, особливо не послаблюючи власних позицій. Наприклад, в Аргентині приблизно третину своїх інвестиційних резервів дозволяється тримати у місцевих цінних паперах. Але у цьому разі виникають *альтернативні витрати*, пов’язані зі збільшенням інвестиційних та валютних ризиків, унаслідок чого інвестори вимагають підвищення процентних ставок.

2. Зважаючи плюси та мінуси впровадження системи “currency board” у певній країні, необхідно вибирати між *довірою до монетарної політики й валюти* і *динамічним саморегулюванням економіки*, яке відбувається в умовах плаваючого обмінного курсу. Якщо у країні ціни та зарплати негнучкі, а *міжнародний арбітраж* недостатньо оперативний, плаваючий обмінний курс у разі раптового погіршення умов торгівлі слугує своєрідним *стабілізатором*.

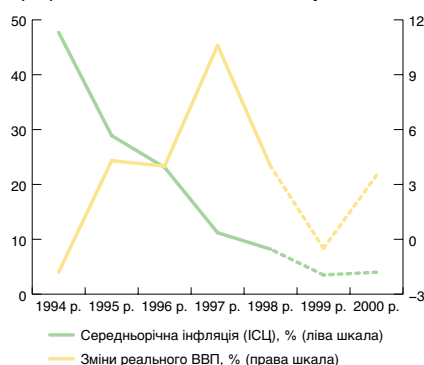
Раптова зміна обмінного курсу резервної валюти щодо валют держав — основних торговельних партнерів країни “currency board” може погіршити її торговельний баланс. Так, наприклад, у країні валютного бюро, грошова одиниця якої прив’язана до долара США, у разі подо-

роження долара відносно євро спостерігатиметься подорожання і власної валюти відносно європейської. В результаті набуде розвитку тенденція до погіршення торговельного балансу цієї країни з державами Європейського монетарного союзу.

3. Позитивний досвід макроекономічного розвитку деяких країн “currency board” є передусім результатом **послідовної макроекономічної політики, структурних перетворень та лібералізації**, якими супроводжується процес запровадження системи валютного бюро, а не власне жорстко фіксованого курсу та інших засад “currency board”. Без відповідних структурних змін, вираженої фінансової, торговельної та індустріальної політики ця система може призвести до виснаження ресурсів, втрати конкурентоспроможності економіки на зовнішніх ринках та економічного колапсу. Тобто якщо в державі провадиться економічно грамотна політика, економіка нормально функціонуватиме і без “currency board”. Натомість із його запровадженням країна у разі екзогенних шоків втрачає змогу коригувати номінальний обмінний курс відповідно до паритету купівельної спроможності.

4. Незважаючи на те, що “currency

Графік 1. Естонія: динаміка інфляції і ВВП

board” гарантує конвертованість місцевої готівки за фіксованим курсом, вона не гарантує такої конвертованості щодо депозитів комерційних банків. Головна вада цього монетарного устрою полягає у тому, що “currency board”, на відміну від центрального банку, не виконує *функції позичальника останньої інстанції* (ПОІ). Невизначеність, що виникає під час фінансової або економічної кризи, спонукає спільноту трансформувати свої депозити в інші види активів, зокрема у готівку (яка має гарантовану законом конвертованість). Намагаючись уникнути ризику *неліквідності* та зберегти *довіру* до себе, банки також збільшують власні резерви. Зі зростанням співвідношень готівка/депозити та резерви/депозити (див. рівняння (3)) зменшується мультиплікація грошей і їх пропозиція. Це

призводить до дефляції та економічного спаду. Традиційна для типового центрального банку функція — *позичальника останньої інстанції* запобігає різкому зменшенню пропозиції грошей. Крім того, вона сприяє (за допомогою ломбардних кредитів або шляхом операцій на відкритому ринку) *підтримці ліквідності* тимчасово неліквідних, але платоспроможних банків. Тим часом “currency board” просто за визначенням не може виконувати операції ПОІ.

Проблеми банківських систем Аргентини, Естонії чи Литви свідчать про підвищену вразливість країн із відносно недиверсифікованими економіками (в яких впроваджено “currency board”) перед загрозою *банківських криз*⁴.

5. У період фінансових ускладнень та впливу капіталу монетарна база автоматично скорочується, що разом зі зменшенням мультиплікатора призводить до різкого зменшення пропозиції грошей, швидкого підвищення реальних відсоткових ставок. Відтак виникає загроза банківської кризи та загальної рецесії економіки. Це й трапилося в Аргентині у 1995 році, поштовхом до чого стала мексиканська криза 1994 року: високі процентні ставки та зменшення пропозиції грошей спричинили масове банкрутство аргентинських банків, фірм, що призвело до значної рецесії. Падіння ВВП Аргентини у 1995 році становило майже 6% (нагадаємо, що у попередньому році спостерігалось зростання на 8.5%), а безробіття сягнуло 16% (див. таблицю 5).

ДОСВІД “CURRENCY BOARD” У ДЕЯКИХ ІНШИХ КРАЇНАХ

Проаналізуємо досвід упровадження монетарного устрою “currency board” у *Естонії* (1992 р.), *Литві* (1994 р.) та *Аргентині* (1991 р.).

Естонія

Із часу проголошення незалежності Естонія послідовно й наполегливо проводила економічну та фінансову політику, зорієнтовану на запровадження ринкових засад, досягнення стабільності й економічного зростання. У рамках цієї політики в 1992 році в країні було запроваджено монетарний устрій “currency board” із жорсткою прив’язкою до німецької марки (8 естонських крон за 1 німецьку марку). Передбачалося досягнення повної конвертованості крони за обома статтями платіжного балансу, за-

⁴ Прихильники “currency board” зазначають, що цей монетарний устрій зміцнює довіру з боку великих іноземних банків, тим самим усуваючи валютний ризик, тому місцеві банки можуть отримувати від них кредити на підтримку своєї ліквідності.

Таблиця 3. Основні монетарні показники Естонії у 1994–2000 рр.

Показники	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999* р.	2000* р.
Реальний сектор, процентні зміни (рік до року)							
Реальний ВВП	-1.8	4.3	4.0	10.6	4.0	-0.5	4.5
Індекс споживчих цін (середньорічний)	47.7	28.9	23.1	11.2	8.2	3.5	3.4
Рівень безробіття (%)	7.6	9.7	10.0	9.7	10.3		
Внутрішні заощадження та інвестиції, % від ВВП							
Внутрішні заощадження	20.3	22.3	17.8	17.9	20.5		
Внутрішні інвестиції	27.6	26.7	27.5	30.8	29.1		
Державний сектор, % від ВВП							
Дефіцит бюджету (–) або профіцит (+)	1.3	-0.5	-1.5	1.8	-0.3		
Консолідований борг уряду	7.3	6.7	6.9	4.7	3.3		
Гроші та кредит, процентні зміни (рік до року)							
Грошова база	11.5	19.1	21.6	37.7	6.4		
Грошова маса	29.6	31.3	36.8	37.8	6.6		
Платіжний баланс, % від ВВП							
Торговельний баланс	-15.5	-19.2	-24	-25.1	-21.4		
Поточний рахунок	-7.3	-4.4	-9.7	-12.9	-8.6	-8.2	-9.2
Валютні резерви (млн. доларів США);	447	583	640	760	813		
тижнів імпорту	13.4	11.9	10.6	9.2	8.7		
Обмінний курс							
Ефективний реальний обмінний курс (1995 р. = 100)	85.5	100	108	115.1	153.8		
* Дані за 1999–2000 рр. — прогноз МВФ. Дані МВФ можуть відрізнятися від офіційних даних країни.							

проведення вільної торгівлі (скасування тарифів, торгових квот тощо) та активне здійснення програми приватизації.

Основними макроекономічними досягненнями естонської економіки стали вражаючі темпи її зростання і суттєве зниження інфляції⁵ (див. графік 1). Ці результати у поєднанні із суттєвим обмеженням державного сектора, швидкою трансформацією економіки на ринкових засадах, які визначаються ліберальними принципами торгівлі та функціонування банківської системи, є міцним підґрунтям для успішної інтеграції країни у Європейське Співтовариство⁶. Звичайно, Естонії довелося вирішувати чимало проблем, характерних для перехідних економік. Передусім проблему надмірного внутрішнього попиту, викликаного швидким економічним зростанням у 1995–1997 роках, — він базувався на суттєвому припливі капіталу, що за одночасного зростання валют-

них резервів (резервної валюти) зумовлювало високий дефіцит поточного рахунку платіжного балансу. В такій ситуації у 1996–1997 рр. перед банківською системою постала проблема ліквідності, що загострило і *проблему морального ризику* як для окремих банків, так і для банківської системи в цілому.

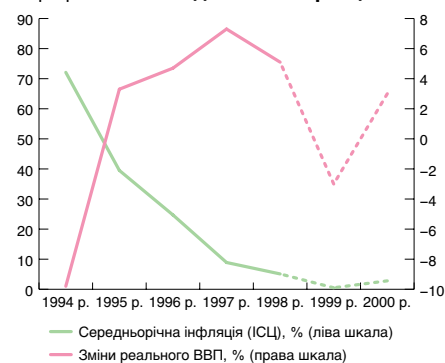
Протягом 1998–1999 рр. банківська система Естонії значно зміцніла, одним із виявів чого стало закриття та злиття слабких банків, а також ефективніше управління окремими банками, активна участь стратегічних інвесторів у модернізації банківської системи країни тощо. Досконалішими стали банківський нагляд і система страхування у банківському секторі.

Незважаючи на певне поліпшення у 1998 році позиції чистого експорту, *незбалансованість за рахунком поточних операцій* залишалася дуже високою. Але цей дефіцит сповна компенсували значні *обсяги прямих іноземних інвестицій* за рахунком капіталу платіжного балансу, в результаті чого грошова база “currency board” та відповідно грошова маса у 1998 році [4] продовжували зростати, що, правда, повільнішими темпами, ніж у попередні роки.

Литва

Литва, як і Естонія, досягла значного прогресу в макроекономічній стабілізації та утвердженні ринкових засад у еко-

Графік 2. Литва: динаміка інфляції і ВВП

номії.

Упровадження в 1994 році “currency board” сприяло зниженню інфляції і стимулювало економічне зростання в країні. Але ситуація погіршилася під впливом російської кризи 1998 року. Як і в сусідній Естонії, зростання ВВП призупинилося, а в 1999 році він навіть почав зменшуватися⁷. Серед важливих ужитих заходів — план реституції заощаджень та підтримка компаній, які найбільше постраждали від наслідків російської кризи. Тож за умови проведення належної фінансової політики та відповідних структурних реформ можна сподіватися, що економічне зростання в Литві 2000 року відновиться.

Банківська система цієї країни витримала натиск російської кризи передусім завдяки тому, що вплив російських фінансових ринків на литовські банки був обмеженим. Проте для банківської системи Литви залишаються актуальними проблеми, пов'язані з якістю портфеля активів, короткостроковими іноземними запозиченнями та структурними негараздами самої системи.

Аргентина

Ця країна запровадила модель “currency board” у 1991 році — після десятиліття економічної стагнації та високої інфляції. Аргентинська модель валютно-го бюро дещо відрізнялася від класичної: під час її запровадження резервною валютою (1 новий аргентинський песо дорівнював 1 долару США) повністю забезпечувалася заною емітована грошова база, а база, емітована раніше, — лише частково [3]. Звичайно, відмова від повного забезпечення грошової бази резервною валютою дещо вплинула на довіру до песо, негативні наслідки чого проявилися в 1995 році, про що уже йшлося вище. Аргентина вийшла з рецесії, яка виникла

⁵ Після зростання у 1997 році реального ВВП майже на 11% темпи піднесення економіки 1998 року уповільнилися до 4%; ще більше їх падіння очікувалось у 1999 році (проте вже в 2000 році передбачається нове прискорення економічного зростання). Така динаміка змін ВВП пояснюється впливом російської кризи 1998 року. Однак її негативний вплив був відносно помірним головним чином завдяки тому, що Естонія вже встигла переорієнтувати переважну частину своєї торгівлі на країни Заходу.

⁶ Естонія водночас із Польщею, Угорщиною, Чехією, Словенією та Кіпром увійшла до чільної шістки кандидатів у члени ЄС.

⁷ За третій квартал 1999 року ВВП знизився на 5% порівняно з третім кварталом 1998 року, а за 9 місяців 1999 року — на 4.9% порівняно з відповідним періодом попереднього року. Дефіцит за рахунком поточних операцій становив за третій квартал 8.8% від ВВП. (Дані департаменту статистики та Центрального банку Литви).

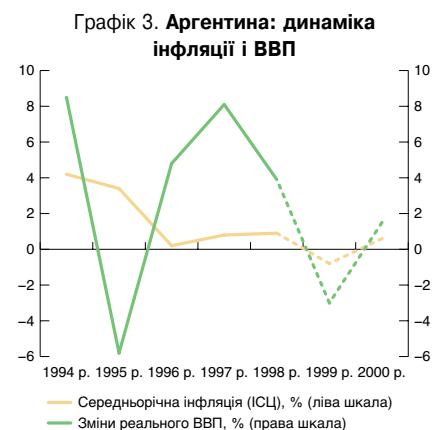
Таблиця 4. Основні монетарні показники Литви у 1994–2000 рр.

Показники	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999* р.	2000* р.
Реальний сектор, процентні зміни (рік до року)							
Реальний ВВП	-9.8	3.3	4.7	7.3	5.1	-3.0	3.5
Індекс споживчих цін (середньорічний)	72.1	39.5	24.7	8.9	5.1	0.5	2.8
Рівень безробіття, %	3.8	6.1	7.1	5.9	6.9	10	
Внутрішні заощадження та інвестиції, % від ВВП							
Національні заощадження	16.2	14.5	15.3	16.3	13.4		
Валові інвестиції	18.4	24.7	24.5	26.5	25.5		
Державний сектор, % від ВВП							
Дефіцит бюджету (-), профіцит (+)	-4.8	-4.5	-4.5	-1.8	-5.8		
Консолідований борг уряду	10.4	14.3	15	16.2	17		
Гроші та кредит, процентні зміни (рік до року)							
Грошова база	62.4	35	2.2	32.4	28.8		
Грошова маса	63	28.9	-3.5	34.1	14.5		
Платіжний баланс, % від ВВП							
Поточний рахунок	-2.2	-10.2	-9.1	-10.2	-12.1	-11.1	-9.9
Валютні резерви (млн. доларів США);	587	819	850	1063	1462		
тижнів імпорту	13	11.7	9.7	9.8	13.1		
Обмінний курс							
Ефективний реальний обмінний курс (1994 р. = 100)	100	101.2	111.6	127.1	138.5		
Номинальний обмінний курс: 4 літи/1 долар США							
* Дані за 1999–2000 рр. — прогноз МВФ. Дані МВФ можуть відрізнятися від офіційних даних країни.							

Таблиця 5. Основні монетарні показники Аргентини у 1994–2000 рр.

Показники	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999* р.	2000* р.
Реальний сектор, процентні зміни (рік до року)							
Реальний ВВП	8.5	-5.8	4.8	8.1	3.9	-3	1.5
Індекс споживчих цін (середньорічний)	4.2	3.4	0.2	0.8	0.9	-0.8	0.6
Рівень безробіття, %	11.7	15.9	16.3	13.7	12.4		
Внутрішні заощадження та інвестиції, % від ВВП							
Валові внутрішні заощадження, % від ВВП	16.3	16.5	15.7	15.1	14.8		
Валові внутрішні інвестиції, % від ВВП	20.0	18.0	17.7	20.6	21.1	20.1**	21.0**
Державний сектор, % від ВВП							
Дефіцит бюджету (-), профіцит (+)	-0.5	-1.4	-2.2	-1.3	-1.2	-1.8**	-1.5**
Загальний дефіцит державного сектора	-1.7	-3.4	-3.3	-1.9	-3.8	-5.1**	
Загальний борг	31.1	35.9	37.4	34.5	37.7	41.3**	41**
Гроші та кредит, процентні зміни (рік до року)							
Грошова база	8.5	-15.4	2.1	13.6	2.6		
Грошова маса	17.6	-2.8	18.8	25.5	10.5		
Чистий внутрішній кредит	19.1	5.7	4	13.1			
Вклади приватного сектора	19.7	-3.1	22.2	28.1			
Платіжний баланс, % від ВВП							
Торговельний баланс (млн. доларів США);	-5750	844	49	-4080	-6175	-6400**	
% від ВВП	-2.2	0.3	0.02	-1.4	-2.1	-2.2	
Поточний рахунок	-3.7	-1.5	-1.9	-4.1	-4.9	-4.0	-3.6
Зовнішній борг	24.7	24.4	25.9	26.3	46.7		
* Дані за 1999 та 2000 роки — прогноз МВФ. Дані МВФ можуть відрізнятися від офіційних даних країни.							
** Прогноз Банку Аргентини.							

1995 року, і в 1997 році відновила швидке економічне зростання (зокрема, реальний ВВП зріс на 8%). Але азіатська криза, що поширилась і на Латинську Америку, призвела в 1999 році до нового економічного спаду (див. графік 3).

Система валютного бюро в Аргентині дала змогу утримувати інфляцію на низькому рівні. Проте залишалися гострими проблеми високого дефіциту за рахунком поточних операцій та низка інших проблем банківського сектора, характерних для країн із фіксованим курсом валюти. І це незважаючи на те, що загальна чисельність аргентинських банків з 1995 року зменшилася більш як на чверть, а присутність іноземних банків у країні суттєво розширилася.

Із часу впровадження "currency board" Аргентина досягла значного прогресу в структурних реформах, що виявилось у програмі радикальної приватизації, реформуванні сфери соціального захисту (зокрема, проведено пенсійну реформу), реструктуризації та модернізації державного сектора економіки й фінансів.

Отже, запровадження в Аргентині монетарного устрою "currency board" певною мірою було для неї корисним: зросла довіра до центрального банку країни, зміцніла фінансова дисципліна, прискорилися бюджетні та структурні перетворення. Але система валютного бюро спричинила й певні негативні наслідки: знизилась конкурентоспроможність аргентинської економіки, національна банківська система є вразливішою щодо фінансових криз. Рівень безробіття в Аргентині відносно високий, що характерно для всіх країн, які практикують режим "currency board" (див. таблиці 3–5).

ЧИ МОЖЛИВЕ ЗАПРОВАДЖЕННЯ "CURRENCY BOARD" В УКРАЇНІ?

Ще раз наголосимо: рішення щодо запровадження моделі монетарного устрою "currency board" у будь-

якій країні — це передусім *політичне рішення* її влади. Вона повинна мати чітке уявлення як про можливі здобутки, так і про ускладнення, що виникають із реалізацією обраної моделі. Рішення про застосування тієї чи іншої валютної системи має пов'язуватися із проведенням цілого комплексу заходів у всіх сферах економіки, з досягненням збалансованості стратегічних напрямів розвитку країни, з можливостями економіки та спроможністю уряду й населення сприйняти парадигму нової системи і “грати за її правилами”. Треба також чітко усвідомлювати, що чудодійних “ліків” для миттєвого одужання економіки немає. І “currency board” — теж не панацея. Валютне бюро може дати лише певні переваги на певному проміжку часу — за умови “точного дозування” та вжиття відповідних супровідних заходів. Половинчасте або формальне впровадження такої системи напевно чи поліпшить економічну ситуацію в країні.

Отже, головне — прийняти політичне рішення про перетворення центрального банку країни на “currency board”. Сама ж технологія його практичної реалізації уже відпрацьована й апробована. Хоча якби нині в Україні дійшли висновку про доцільність монетарного устрою “currency board”, то в ході його впровадження все ж виникло б кілька серйозних

проблем, пов'язаних із необхідністю вирішити такі питання.

1. *Передати іншим гілкам влади всі функції центрального банку (за винятком формування пропозиції грошової бази).* У такому разі регулювати діяльність комерційних банків довелося б, найімовірніше, Міністерству фінансів, а банківська система підтримувала б функції платіжної системи. На перешкоді такому перерозподілу функцій стане кадрово-ва проблема. Міністерству фінансів довелося б докласти величезних зусиль і коштів для залучення, підготовки чи перепідготовки фахівців банківської справи.

А найнебезпечніше для банківської системи — це втрата центральним банком функції позичальника останньої інстанції. У разі зменшення грошової бази та зростання процентних ставок (ситуація, за якої “currency board” може стати об'єктом спекулятивних атак) зросте ймовірність як банкрутства окремих банків, так і кризи банківської системи в цілому. Тож запроваджувати монетарний устрій “currency board” в Україні саме нині (коли перед нею постала проблема погашення великої зовнішньої заборгованості, а більшість банків потребує підтримки своєї ліквідності) — особливо небезпечно.

2. *Забезпечити протягом певного періоду (не більше місяця) дію режиму вільного*

плавання обмінного курсу місцевої валюти щодо майбутньої резервної валюти для встановлення прийнятного значення курсу, який визначатиметься на основі попиту і пропозиції. В сучасних умовах України такий захід може спричинити необґрунтовану велику девальвацію гривні. Девальваційні очікування можуть спровокувати різке падіння курсу гривні, рівень якого не відповідатиме її об'єктивній ринковій вартості.

3. *Конвертувати певну частину обов'язкових резервів комерційних банків у банкноти “currency board” або в іноземні цінні папери на вибір банків. Відмінити (“конфіскувати”) залишок резервів із метою запобігання майбутній інфляції.* Імовірна “конфіскація” для банківської системи України також може бути додатковим чинником погіршення ліквідності.

4. *Установити фіксований курс національної валюти щодо резервної валюти.*

5. *Забезпечити 100-відсоткове покриття грошової бази резервами в іноземній валюті.* Це (у поєднанні зі встановленням фіксованого курсу) може стати неперепорною перешкодою для виправлення ситуації, що склалася нині в Україні: чисті валютні резерви НБУ мають від'ємне значення, а протягом найближчих двох років необхідно погасити ще і значні зовнішні борги.

За наявного стану торговельного ба-

ІЗРАЇЛЬ

(альтернативний “currency board” досвід монетарного устрою)

Протягом останніх п'ятнадцяти років економіка Ізраїлю зазнала вражаючих змін. Це відобразилося у стабільному економічному зростанні, обмеженні й контролі інфляції, розвитку високотехнологічних, орієнтованих на експорт галузей економіки, зростанні реальних доходів населення та успішній абсорбції великої кількості емігрантів. Із 1985 року, відколи в країні розпочато реалізацію *Плану економічної стабілізації*, інфляцію різко зниже-

но: протягом 1985—1990 рр. — із понад 300% до приблизно 20% (у середньому) за рік, а нині — до однозначних значень (див. таблицю 6). Передбачені планом реформа бюджетної сфери, адміністративна реформа, приватизація дали змогу суттєво обмежити дефіцит бюджету та зупинити його монетизацію. Монетарна політика Ізраїлю спрямована на таргетування рівня інфляції. Обмінний курс коливається у межах похилого коридору, кут нахилу якого визначається за допомогою диференціала внутрішньої цільової інфляції та очікуваної світової інфляції (12).

Таблиця 6. Основні монетарні показники Ізраїлю у 1980—2000 рр.

Показники	1980 р.	1985 р.	1990 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999* р.	2000* р.
Реальний сектор, процентні зміни (рік до року)									
Реальний ВВП	3.2	4.4	5.7	6.8	4.7	2.7	2.0	1.7	3
Індекс споживчих цін (середньорічний)	131.0	308.8	17.1	10	11.3	9.1	5.4	5.5	4.6
Рівень безробіття, %	—	6.7	9.6	6.9	6.7	7.7	8.6	8.9**	8.7**
Державний сектор, % від ВВП									
Дефіцит бюджету (–), профіцит(+)	–16	–3.3	–5.3	–2.7	–4.1	–2.3	–2.4	–2**	–2.5**
Загальний борг				110	108	106	111		
Гроші та кредит, процентні зміни (рік до року)									
Грошова база	67	737.8	10.8	0.5	19.8	16.4	26.1		
Грошова маса	138.4	179.7	30.2	26.4	27.2	22.7	21.4		
Платіжний баланс, % від ВВП									
Поточний рахунок	—	1.0	0.0	–7.4	–6.9	–5.0	–2.3		
Обмінний курс									
Ефективний реальний обмінний курс (1995 р. = 100)				100	105.9	113.3	109.9		

* Дані за 1999 та 2000 роки — прогноз МВФ. Дані МВФ можуть відрізнятися від офіційних даних країни.

** Прогноз Банку Ізраїлю.

лансу уряд теоретично може отримати резервну валюту з альтернативних джерел — або шляхом *продажу чи довгострокового лізингу значної кількості найперспективнішої з точки зору іноземних кредиторів та інвесторів частки державної власності, або шляхом нових запозичень у МВФ, інших міжнародних фінансових інституцій, урядів та приватних кредиторів*. Обидва шляхи для України доволі проблематичні.

Отже, в сучасних умовах для України найприйнятнішим є режим плаваючого обмінного курсу.

Це не суперечить ролі, яку Національний банк України відіграє на валютному ринку. У випадку застосування режиму плаваючого обмінного курсу головним завданням НБУ на валютному ринку є згладжування курсових коливань [13, 14].

ВИСНОВКИ

Як свідчить аналіз досвіду країн, у яких застосовується режим валютного бюро, впроваджувати цю модель монетарного устрою спонукає значна інфляція, недовіра населення до свого центрального банку, недостатній обсяг заощаджень та інвестицій і, як наслідок, відсутність стабільного економічного зростання.

Як відомо, інфляція — суто монетарний феномен. Виникає закономірне запитання: чому ж тоді уряди не припиняють друкування грошей із метою її запобігання?

Головним фактором інфляції у розглянутих нами країнах був значний дефіцит бюджету, який фінансувався шляхом його монетизації з боку центральних банків⁸ [4, 6, 8]. Виникає ще одне запитання: чому дефіцити не усувалися?

Бюджетний дефіцит майже завжди дуже важко усунути як із політичних, так і зі структурних причин. Зменшення чи ліквідація дефіциту передбачає зменшення урядових витрат та/або збільшення податків. Обидва ці шляхи політично непопулярні. Крім того, країни з неефективною податковою та корумпованою адміністративною системами, як правило, мають клопіт із масовими ухиленнями від податків, значним тіньовим сектором економіки, потужним фінансовим та політичним лобі тощо. Тому, перефразовуючи М.Фрідмена, можна з не меншою мірою істини стверджувати, що *інфляція є фінансовим феноменом* [11], адже неза-

безпечені гроші — відображення *поганої фінансової, а не монетарної політики*. Світовий досвід та наведені вище аргументи доводять, що вибір фіксованого, плаваючого курсів або проміжного їх різновиду, запровадження або незапровадження “currency board” не визначають інфляцію та розмір фінансового дефіциту. Навпаки, країнам потрібні досягнення у структурних, фінансових реформах, таких, як *ефективна приватизація, обмеження державних витрат, податкового тиску* (що веде до підвищення доходів, які не асоціюються із сеньйоражем). Якщо буде зроблено рішучі кроки у фінансовій та структурній реформах, то незалежно від того, який курсовий режим обрано країною, необхідність у сеньйоражі відпаде, бюджетний дефіцит знизиться, а інфляція стане низькою.

Підтвердження тому — досвід Аргентини та Ізраїлю. Протягом 1980-х обидві країни мали високу й дуже нестабільну інфляцію. Уряди цих країн поклалися в основному на доходи від сеньйоражу для фінансування значних дефіцитів бюджету. І Ізраїль (у 1985 р.), і Аргентина (у 1990 р.) розпочали структурні фінансові реформи. Проте Аргентина запровадила “currency board”, а Ізраїль зробив вибір на користь гнучкої валютної політики, яка ставила за мету уникати переоцінювання реального обмінного курсу і давала змогу швидко девальвувати у певні проміжки часу. Обидві країни досягли успіху в обмеженні інфляції та бюджетного дефіциту передусім завдяки бюджетним реформам. Але, на відміну від Аргентини (як і всіх інших країн, що запровадили в себе модель монетарного устрою “currency board”), Ізраїль спромігся уникнути таких проблем, як *високий дефіцит за рахунок поточних операцій, надвисоке безробіття та вплив зовнішніх шоків на економічне зростання країни*.

Тож наголосимо ще раз: запровадження моделі монетарного устрою “currency board” справді дає певні переваги, властиві режимам із фіксованим обмінним курсом, які виражаються у зміцненні довіри до національної валюти та її стабільності, додаткових стимулах не вдаватися до монетизації дефіциту бюджету (у разі його виникнення), дещо швидшому зростанні продуктивності праці (передусім у експортноорієнтованих галузях), масованих іноземних інвестиціях. Проте цей устрій спричиняється й до певних негативних наслідків — відносної втрати конкурентоспроможності, високого

рівня безробіття, більшої вразливості банківської системи перед загрозою криз. Тому наріжним каменем економіки кожної країни має бути продумана і виважена макроекономічна політика, яка б забезпечувала економічне зростання та сприяла створенню стабільного фінансового середовища.

Література.

1. Hanke S., Schuler K. *Currency Boards for Developing Countries. A Handbook.* — San Francisco: International Center for Economic Growth, 1994.
2. Humpage O., McIntire J. *An Introduction to Currency Boards // Economic review (Federal Reserve Bank of Cleveland).* — 1995. — № 2. — Vol. 31.
3. Оксимець В. Валютне бюро // *Огляд економіки та фінансів (Збірник відділу прогнозування та перспективних досліджень економічного департаменту НБУ).* — 1995—1996.
4. Петрик О. Стратегія контролю інфляції в країнах із перехідними економіками // *Вісник НБУ.* — 1996. — № 3. — С. 55—61.
5. Петрик О. Деякі аспекти режиму обмінного курсу // *Вісник НБУ.* — 1996. — № 6. — С. 42—43.
6. Petryk A. *The Role and Functions of the Central Bank. Instruments of Credit-Monetary Policy // New York: Problems of Economic Transition.* — 1996. — March. — № 11. — Vol. 38.
7. Ghosh A., Gulde A.-M., Wolf H. *currency boards: The Ultimate Fix? // International Monetary Fund, Working Paper, WP/98/8.* — 1998. — January.
8. Petryk A. *A Strategy for Controlling Inflation in Countries with Transition Economies // New York: Russian and East European Finance and Trade.* — 1998. — № 3. — May-June. — vol. 34.
9. Oksymets V. *Issues in the Conduct of Monetary Reform // New York: Russian and East European Finance and Trade.* — 1998. — № 3. — May-June. — Vol. 34.
10. Petryk A., Banaian K. *Inflation and Gross Domestic Product // New York: Russian and East European Finance and Trade.* — 1998. — № 3. — May-June. — Vol. 34.
11. Roubini Nouriel. *The Case Against Currency Boards.* — NY University: Stern School of Business, 1998.
12. De Fiore Fiorella. *The Transmission of Monetary Policy in Israel // International Monetary Fund, Working Paper, WP/98/114.* — 1998. — August.
13. Стельмах В. Валютний ринок: підстав для занепокоєння немає // *Урядовий кур'єр.* — 2000. — 6 січня.
14. Стельмах В. *Уметь рационально тратить то, что имеешь... // Киевские ведомости.* — 2000. — 19 января.

* * *

Від редакції.

Коли номер журналу підписувався до друку, Кабінет Міністрів і Національний банк України прийняли рішення про запровадження в Україні режиму плаваючого курсу. У спільній заяві уряду та НБУ від 21.02.2000 р. “Про курсову політику у 2000 році”, зокрема, зазначається: “Беручи до уваги макроекономічні прогнози торговельного та платіжного балансів, наявні резерви міжнародної ліквідності та інші фактори, Кабінет Міністрів і Національний банк України вважають, що найбільш реалістичною валютною політикою в цих умовах може бути режим плаваючого курсу. Такий режим більшою мірою відповідатиме стану інтеграції України у світову економіку, сприятиме збалансованню попиту на іноземну валюту з її пропозицією, забезпечить компенсацію внутрішньої інфляції, підтримає конкурентоспроможність українських товарів, рентабельність підприємств та збереження валютних резервів”.

⁸ У разі структурного бюджетного дефіциту зусилля уряду негайно обмежити інфляцію шляхом емісії боргових зобов'язань призводять до ще більшого боргу в майбутньому. Коли можливості нарощувати борг уже вичерпано, уряд постає перед дилемою дефолту або нового монетарного фінансування дефіциту.

⁹ Шекель — грошова одиниця Ізраїлю.

Продовження теми /

Сергій
Яременко

Директор департаменту валютного регулювання Національного банку України.
Член Правління НБУ

Сучасна світова валютна криза — наслідок браку ефективних міжнародних регулюючих механізмів глобалізованих фінансових ринків. Певною мірою до неї спричинилася система плаваючих валютних курсів, за якої стали можливими значні неконтрольовані міжнародні переливи капіталів. У статті розглядаються фактори, які слід враховувати, вибираючи ефективний валютний режим в Україні.

Тетяна
Мусієнко

Начальник відділу міждержавних відносин департаменту валютного регулювання Національного банку України

Світова валютна криза та питання курсоутворення в Україні

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Світова валютно-фінансова система утворилася в 70-х роках XIX століття на основі золотого стандарту (юридично оформлена домовленостями, досягнутими в ході міжнародної Паризької конференції 1867 року). Саме у зв'язку із золотим стандартом уперше використано поняття конвертованості валюти. Однак за цієї системи пропозиція грошей у внутрішньоекономічній сфері безпосередньо пов'язана зі збалансованістю зовнішньоекономічних зв'язків, що згодом стало перешкодою для розвитку міжнародної торгівлі.

Для реконструкції глобальної грошової системи та усунення валютних обмежень у міжнародній торгівлі за підсумками валютно-фінансової конференції у Бреттон-Вудсі 1944 року створено Міжнародний валютний фонд, який став головним наднаціональним органом регулювання міжнародних валютно-кредитних відносин. Було вироблено нові правила обміну валют відповідно до встановлених паритетів, які могли переглядатися за згодою МВФ. Основу нової системи становила конвертованість долара в золото, яка забезпечувалася за рахунок накопиченої Сполученими Штатами значної частки (понад 70% у перші повоєнні роки) централізованих запасів золота, а також бездефіцитністю торговельного балансу впродовж тривалого часу.

Однак наприкінці 1960-х років США значною мірою втратили конкурентні переваги: виник дефіцит торговельного балансу, зросла інфляція, скоротилися запаси золота. У 1971 році його вартість (11 млрд. доларів США) була у 6 разів меншою, ніж доларова маса в обігу. Сформувалася подвійна ціна золота: офіційна — 35 доларів США за унцію — і ринкова, яка у кілька разів перевищувала офіційну. 15 серпня 1971 року юридичну конвертованість у золото було скасовано, хоча фактично долар не конвертувався у золото вже з 1962 року. Незважаючи на це, йому вдалося зберегти роль світових грошей.

1976 року в Кінгстоні (Ямайка) відбулася

конференція представників країн — членів МВФ, яка поклала початок Ямайській валютній системі, що запровадила плаваючі обмінні курси. Офіційно новий валютний механізм став діяти з квітня 1978 року після завершення процедури ратифікації поправок до статуту МВФ. Ця угода надала валютним відносинам гнучкості щодо забезпечення валютного паритету.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Якісно новим етапом інтернаціоналізації стало посилення із 1970-х років процесів глобалізації світової економіки, зокрема фінансових ринків, що спонукало до нових корекцій механізму регулювання світової валютної системи. Якщо реалізація товарної маси за кордоном приводить до зміни власника, то експорт капіталу означає за своєю суттю лише переміщення за кордон вартості в товарній або грошовій формах із метою отримання прибутку або процентів на умовах терміновості, платності та повернення, **що обумовлює його значну мобільність.**

Інтенсифікація діяльності транснаціональних корпорацій (у 1998 році їх налічувалося близько 38 тисяч), інституційних інвесторів, офіційних та приватних кредиторів, формування автономних євrorинків спричинилися до того, що торгівля поступилася лідерством валютно-кредитним та фінансовим відносинам. Якщо оборот світового валютного ринку у 1980-х роках перевищував обсяги світової торгівлі лише в 10 разів, то на початку 1990-х — у 60 разів. Щоденні обсяги глобальних операцій із капіталом у середині 1990-х років сягали вже 1—1.5 трлн. доларів. Чисті обсяги банківських кредитних зобов'язань за кордоном зросли з 265 млрд. доларів у 1975 р. до 4.2 трлн. доларів у 1995 р. Прямі іноземні інвестиції у 1997 році перевищили 10% від світового ВВП і становили близько 3 трлн. доларів. Сукупні обсяги ресурсів інституційних фондів (комерційних банків, страхових, трастових, пенсійних, хеджінгових, фондових та інвестиційних компаній тощо) розвинутих країн оціню-

валися західними експертами 1994 року в 20 трлн. доларів. І всі ці кошти "шукають" прибуткового застосування у світі. Загальна зовнішня заборгованість у 1997 році сягала 6 трлн. доларів, або 20.1% від світового ВВП.

Фінансова взаємозалежність країн формувалася поступово. Подальше поглиблення міжнародного розподілу праці відбувалося на основі компенсаційного фінансування постійної незбалансованості поточних платежів, які виникли внаслідок нерівномірного розвитку національних економік. Упродовж перших повоєнних десятиліть США надавали допомогу та кредити західноєвропейським та іншим країнам на двосторонній основі або через міжнародні організації. Лише в рамках плану Маршалла США надали Європі фінансову допомогу в розмірі 12 млрд. доларів. Із кінця 1960-х років американський платіжний баланс став дефіцитним, тоді як сальдо платіжних балансів західноєвропейських країн та Японії — позитивним. Структурні дефіцити платіжних балансів країн, що розвиваються, були, як правило, постійними.

До дисбалансів спричинялися також нафтові кризи 1970-х років. Офіційні валютні резерви не могли амортизувати різкі коливання поточних рахунків і значні обсяги від'ємного сальдо, що спонукало країни — імпортери нафти нарощувати боргові зобов'язання. Основними кредиторами виступали країни-експортери нафти (їхні нафтодолари поповнили світовий ринок позичкових капіталів).

Однак найважливішим фактором невідновності міжнародних поточних платежів із 1970-х років став дефіцит поточного рахунку платіжного балансу США. На відміну від інших країн, Сполучені Штати покривають платіжний дефіцит власною національною валютою. Із 1982 року він став хронічним, збільшившись із 11.4 млрд. доларів (0.35% від ВВП) до 148.2 млрд. доларів (1.96% від ВВП) у 1996 році. Сукупний дефіцит поточного рахунку платіжного балансу США за 1971—1996 рр. становив 1771.4 млрд. доларів. У 1999 році він сягав 267 млрд. доларів. За даними МВФ, покриття пасивного сальдо платіжного балансу шляхом випу-

ску доларових коштів у світовий обіг збільшило загальну суму міжнародних ліквідних зобов'язань США в 1950 р. до 8,9, 1960 р. — 21,0, 1970 р. — 46,9, 1980 р. — до 295,5 млрд. доларів [1]. Ці зобов'язання за обсягами вкладень у цінні папери уряду та зовнішніми зобов'язаннями американських комерційних банків сягнули 1995 року 1775,6 млрд. доларів США, перевищивши сукупний дефіцит поточного рахунку платіжного балансу [2]. За даними Федеральної резервної системи США, на кінець 1995 року за межами країни у обігу поза банками (тобто готівкою) знаходилося 200—250 млрд. із загальної суми 375 млрд. доларів. У 1996 році рівень доларизації країн із перехідною економікою коливався від 7,6% у Чехії до 52,1% у Туркменістані. В Україні рівень доларизації нині сягає майже 27%.

В умовах економічної дерегуляції, що почалася з 1980-х років, та відмови більшості країн від валютних обмежень (за станом на 19.07.1999 року до VIII статті Статуту МВФ приєдналося 147 країн), відсутність контролю за короткостроковими вливаннями капіталу спричинилася до дестабілізації фінансових ринків — спочатку в країнах Південно-Східної Азії (1997 р.), Росії (1998 р.), а згодом і в країнах Латинської Америки. Значні обсяги валютних резервів Бразилії — 42 млрд. доларів США — виявилися недостатніми, щоб забезпечити довіру інвесторів, втрачену після паніки на фінансовому ринку Росії. В Аргентині, наприклад, відбулося різке розширення спреду песо, незважаючи на існування "currency board" та виділення їй МВФ кредиту стенд-бай (на умовах репо) у розмірі 7 млрд. доларів. Велика кількість фінансових інструментів та їх похідних (деривативів), стрімке зростання яких почалося після лібералізації валютного ринку, значно ускладнило систему міжнародних фінансових відносин та застосування традиційних засобів контролю. Це спонукає до пошуку нових форм регулювання світових фінансових ринків.

СВІТОВА ВАЛЮТНА КРИЗА ТА РЕФОРМА МВФ

У зв'язку з кризою Міжнародний валютний фонд зазнав серйозної критики за те, що не зміг своєчасно передбачити розвиток кризових тенденцій у світових фінансах. Проте складність процесів, породжених глобалізацією економіки, не відповідає можливостям оцінки та управління ними з боку сучасних фінансових структур. У контексті трансформації світової валютно-фінансової системи йдеться про внесення змін у механізми самого МВФ.

Серед антикризових заходів, запропонованих Фондом, можна виділити три групи заходів. Перша стосується кредитної діяльності. Йдеться, зокрема, про поповнення ресурсів МВФ за рахунок залучення коштів світового ринку капіталів, створення спеціального фонду, який би виконував функцію кредитора останньої інстанції, розширення доступу країн до ресурсів

МВФ, створення механізмів екстреного фінансування на випадок виникнення кризових ситуацій на валютних і фінансових ринках тощо.

Друга група стосується взаємовідносин між МВФ та державами-членами. Нею передбачається радикалізація умов, які висуває Фонд при наданні кредитів, та посилення наглядової функції (так звана "реформа другого покоління").

Третя група заходів спрямована на зміну деяких структурних елементів міжнародної валютної системи, зокрема, скасування валютних обмежень на операції з капіталом. 16 квітня 1999 року М. Камdessus в заяві Виконавчій раді МВФ знову зазначив, що державам-членам "необхідно прийняти відповідні поправки до Статей угоди МВФ і сприяти лібералізації руху капіталів" [3].

У березні 1998 року Фонд організував спеціальний семінар із питань лібералізації руху капіталу, учасники якого (офіційні особи, а також представники приватного сектора та науковці) визнали, що необхідно сприяти скасування обмежень на капітальні операції, однак розійшлися у поглядах на способи досягнення цієї мети. Більшість розвинутих країн вважає, що необхідно встановити "юрисдикцію" МВФ над операціями з капіталом держав-членів, тоді як країни з перехідною економікою обстоюють точку зору, що досягнення поставленої мети слід добиватися шляхом "пропаганди" більшої свободи ринків капіталів [4].

Принципова установка на повну лібералізацію міжнародного руху капіталів спонукає МВФ формувати пріоритети щодо застосування певних режимів валютних курсів, а саме: вільно плаваючого або механізму валютного правління ("currency board"). Ще в жовтні 1997 року Виконавча рада МВФ сформулювала тезу про те, що "неможливо точно визначити курс "рівноваги" і слід, як правило, уникати конкретних розрахункових оцінок уявного курсу "рівноваги" [5]. Названі валютні режими якраз і дають змогу "уникати" фіксації кількісних значень курсу "рівноваги". З урахуванням даної цільової установки МВФ розроблено рекомендації (обговорені членами Виконавчої ради Фонду в січні 1998 року) щодо "стратегій виходу" країн із проміжних валютних режимів, яким відповідають більш чи менш фіксовані валютні курси, та переходу до режимів із гнучкими курсами.

Утім, повну відмову від валютних обмежень та запровадження вільно плаваючих курсів не можна вважати для України адекватною формою організації валютного ринку. З одного боку, неглибокі та нестабільні фінансові ринки перешкоджають НБУ застосовувати відповідний арсенал інструментів опосередкованого впливу (зокрема, операції із цінними паперами на відкритому ринку) на попит та пропозицію на іноземну валюту, з другого — нерозвинутість ринку похідних (деривативних) інструментів не дає змоги суб'єктам господарювання страхуватися від змін обмінного курсу та відсотків, а отже, спонукатиме їх закладати ці ризики в ціни. Валютною політикою на перехідний період має передбачатися можливість комплексного використання інструментів, засто-

сування яких є компетенцією різних державних структур для забезпечення керованого плавання курсу національної валюти.

У режимі вільного плавання одна щодо одної нині знаходяться лише валюти провідних промислових держав або інтеграційних об'єднань (наприклад, ЄС). Переважна частка міжнародної торгівлі та інвестицій зосереджена саме у цих, розвинутих, економічних зонах. Щоб знизити чутливість до змін у сфері цін, процентних ставок та валютних курсів, країни з перехідною відкритою економікою (до таких належить і Україна: відкритість її економіки становить понад 40%, тоді як у розвинутих країнах, як правило, не перевищує 10%) змушені "прив'язувати" свої валюти до валют держав, котрі претендують на роль світових полюсів. Водночас кризові процеси найбільше дошкулують саме країнам із фіксованими та напівфіксованими валютними курсами. Щодо цього відомий американський економіст Р. Дорнбуш, виступаючи на травневій конференції МВФ у 1999 р., зауважив таке: "Найкращий шлях запобігти валютним кризам полягає в тому, щоб усунути саму валютну політику, як це має місце при механізмі валютного правління" [6]. Зазначений механізм сприяє розширенню та утворенню нових валютних зон, передбачає відмову центрального банку країни від власної грошової політики, у такий спосіб знімаючи проблему валютного курсу. Нині механізм "currency board" застосовується у 14 країнах; 31 країна використовує іноземну валюту як засіб платежу в повному обсязі або паралельно з національною грошовою одиницею. Країнам, які реально претендують на вступ до ЄС (Литва, Естонія), запровадження режиму валютного правління дасть змогу полегшити виконання критеріїв, встановлених Маастрихтською угодою для участі в Європейській валютній спілці. В Естонії з січня 1999 року паралельно з фіксацією із червня 1992 року курсу національної валюти щодо німецької марки було запроваджено фіксований курс відносно євро. Литва вже в другому півріччі 2001 року планує зв'язати літ із євро (з квітня 1994 року літ був зафіксований відносно долара США). Латвія, хоча й не запровадила "currency board", але застосовує жорстку прив'язку лата до п'яти валют (долар, єна, марка, фунт, франк) та повністю забезпечує грошову масу в обігу резервами золота й іноземних валют. При цьому її центральний банк має право надавати кредити комерційним банкам. У перспективі Латвія має намір перейти до використання євро, але лише після того, як частка країн зони євро в її торговельному балансі досягне частки країн доларової зони.

МЕХАНІЗМ ВАЛЮТНОГО ПРАВЛІННЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА СТРУКТУРНИЙ ПЕРЕБУДОВІ

Механізм валютного правління неприйнятний для України, оскільки вона не готова до реального інтегрування у регіональні

структури на даному етапі її розвитку і таке номінальне приєднання до однієї з валютних зон не відповісте завданням у сфері економічної політики та принесе більше негативного, ніж переваг.

Режим валютного правління запроваджується, як правило, з метою припинення інфляційної інерції. В Україні ж існує зворотна тенденція щодо темпів інфляції. Упродовж останніх трьох років її рівень не перевищував 20%, а саме: у 1997 р. — 10.1%, 1998 р. — 20, 1999 р. — 19.2%, у 2000 р. прогнозується на рівні 15.9%. Жорстка фіксація обмінного курсу з метою підтримки валютного паритету при скороченні хронічної інфляції втрачає переваги порівняно з механізмом гнучкого валютного курсу.

Позитивною рисою запровадження "currency board" є зміцнення фінансової дисципліни в умовах, коли уряд дискредитував свою монетарну політику. Однак застосування цього режиму у разі відсутності структурних передумов — дуже дорога плата за відновлення довіри населення та суб'єктів господарювання. Впровадження "currency board" в Україні має такі негативні сторони.

1. Необхідність значної попередньої (перед фіксингом) девальвації національної валюти нижче рівня курсу рівноваги з метою компенсації майбутньої девальвації та девальваційних очікувань. Унаслідок підвищується небезпека імпорту інфляції (критичний імпорт в Україні сягає 50% від загального обсягу, імпортозалежність — 40%) та збільшується вартість обслуговування зовнішнього боргу (зобов'язання України з обслуговування зовнішнього боргу в 2000 році становлять близько 3 млрд. доларів).

2. Значна реальна ревальвація гривні у майбутньому внаслідок зовнішніх та внутрішніх шоків, яка призведе до зниження конкурентоспроможності вітчизняного експорту. Компенсувати її за рахунок інших факторів за сучасного стану економіки немає змоги.

3. Загроза скорочення валютного ринку внаслідок запровадження 100-відсоткового продажу резидентами експортних надходжень. У цьому випадку не уникнути неповернення валютної виручки та відпливу капіталу, а відтак існує ймовірність виникнення паралельних ринків та множинних валютних курсів.

4. Втрата центральним банком можливості підтримувати ліквідність банківської системи в разі банківської кризи, оскільки валютному комітету заборонено позичати гроші комерційним банкам.

5. Неможливість підтримувати структурні пріоритети вітчизняного виробництва через механізми банківського фінансування.

6. Перешкоди щодо диверсифікації національного експорту. Даний режим прийнятний для малих відкритих економік із вузьким переліком традиційних статей експорту, обсяги якого в країну (країни), до валюти (валют) якої (яких) здійснюється прив'язка, мають складатися за рекомендаціями МВФ не менше полови-

ни від загального обсягу. Це є передумовою для включення їх у ширшу валютну зону. В цьому контексті запровадження системи валютного правління в Україні означатиме остаточну втрату ринків СНД, зокрема Росії (товарообіг між Україною та РФ постійно скорочується і на сьогодні становить близько третини загального обсягу). Режим фіксованого курсу на тривалу перспективу має сенс лише тоді, коли інфляційний диференціал між внутрішньою інфляцією та інфляцією в країнах — торговельних партнерах може бути зведений до нуля.

7. Деформація структури національної банківської системи (переваги отримують банки з іноземним капіталом). Так, у Литві практично не залишилось місцевих банків без участі іноземного капіталу.

8. Проблематичність зміни режиму в майбутньому, обумовлена інституційним характером його запровадження (для впевненості у тому, що система вводиться на довгий час, її оформляють переважно законом про центральний банк) та загрозою різкої девальвації обмінного курсу після його відміни внаслідок накопичених у економіці значних диспропорцій. Імовірними варіантами "виходу" із цього режиму є запровадження колективної валюти (наприклад, євро) або безпосереднє застосування іноземної валюти як засобу платежу.

9. Коливання грошової маси, обсягів банківського кредиту та процентних ставок через приплив та відплив іноземної валюти. Наслідок — зростання безробіття, кількості банкрутств, посилення циклічних коливань у економіці.

Розрахунки свідчать, що запровадження валютного правління в Україні неможливе внаслідок низького рівня валютних резервів та браку інших джерел (основні з них: стійке позитивне сальдо торговельного балансу, довгострокові позики міжнародних фінансових організацій і приватних зарубіжних інвесторів) для підкріплення грошової бази чистими іноземними активами.

Прямі іноземні інвестиції в Україну за роки незалежності становлять близько 3 млрд. доларів, або 7% від ВВП і не мають тенденції до зростання. Надходження кредитів від МВФ у 2000 році хоч і плануються в обсягах майже 1 млрд. доларів, однак цього теж недостатньо для формування резервів, оскільки Україна вичерпала більшу частину своєї квоти і має сплачувати, крім відсотків за попередніми позиками, також основну суму боргу. Щодо торговельного балансу, то незважаючи на те, що вперше за багато років у 1999 році в Україні було досягнуто позитивне сальдо, ситуація ускладнюється скороченням експорту.

На початку 2000 року грошова база в Україні становила майже 12 млрд. гривень. При стовідсотковому забезпеченні грошової бази виникає потреба в іноземних активах у розмірі 2.3—2.6 млрд. дол. США (за умов реструктуризації зовнішньої заборгованості). Запровад-

ження "currency board" в Україні без достатніх резервів означатиме різку разову девальвацію національної валюти.

Значні обсяги зовнішнього боргу в Україні (на кінець 1999 року він сягнув 13 млрд. дол. США, або 40% від ВВП; платежі з його обслуговування у 2000 році прогнозуються на рівні 38% від дохідної частини держбюджету) поряд із хронічним дефіцитом державного бюджету й потребою оздоровлення банківської системи та підприємств є додатковими факторами, які обумовлюють безперспективність запровадження зазначеного режиму в Україні.

Відсутність в Україні альтернативних кредитних інститутів та джерел інвестування (приватних пенсійних, страхових фондів, фондових бірж, можливостей самофінансування через транснаціональні фінансово-промислові групи тощо) теж унеможливає запровадження в Україні "currency board". Саме такі альтернативи забезпечували (до азіатської кризи) ефективність режиму валютного правління у Сінгапурі та Гонконгу.

Що ж до сприяння інвестиціям, то не існує безпосереднього зв'язку між валютним режимом та потоками інвестицій. На інвестиційний клімат впливає комплекс факторів, зокрема динаміка курсу. Іноземні інвестори зацікавлені не так у номінальній стабільності курсу, як у його поступових змінах, які відповідали б стану динамічної рівноваги та були прогнозованими.

ВИСНОВКИ

Отже, вибір ефективного валютного режиму, адекватного процесам, які відбуваються у світовій фінансовій системі, в Україні натикається на перешкоди, зумовлені структурною недосконалістю її економіки.

Водночас подальше скасування національних обмежень, зокрема контролю за рухом капіталу, та відмова країн від економічного суверенітету, не дадуть змоги ефективно використати потенціал глобалізованих фінансових ринків у майбутньому. Для реформування світового валютного механізму потрібна суттєво нова система регулювання та глибинної зміни економічних правил гри. Це потребує тісної взаємодії держав і їх асоціацій, залучення до співпраці приватного сектора, зокрема, транснаціональних компаній та транснаціональних банків.

Література.

1. *Мировая экономика и международные отношения.* — 1997. — № 8. — С. 72.
2. *International Capital Markets, Development, Prospects and Policy Issues.* IMF. 1997. — P. 101.
3. *IMF Survey.* — 1999. — Vol. 28. — № 9. — May 10. — P. 144.
4. *International Monetary Fund. Annual Report 1998.* — Wash. — 1998. — P. 74.
5. *International Monetary Fund. Annual Report 1998.* — Wash. — 1998. — P. 44.
6. *IMF Survey.* — 1999. — Vol. 28. — № 12. — June 21. — P. 195.

Офіційний курс гривні щодо інозе Національним банком України

№ п/п	Код валюти	Назва валюти					
			01.01.2000 р.	02.01.2000 р.	03.01.2000 р.	04.01.2000 р.	05.01.2000 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	339.7935	339.7935	339.7935	339.7935	339.7935
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	38.0827	38.0827	38.0827	38.0827	38.0827
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	842.8977	842.8977	842.8977	842.8977	842.8977
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	11.9284	11.9284	11.9284	11.9284	11.9284
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	129.9035	129.9035	129.9035	129.9035	129.9035
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0583	0.0583	0.0583	0.0583	0.0583
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	15.8653	15.8653	15.8653	15.8653	15.8653
8	208 DKK	100 датських крон	70.4028	70.4028	70.4028	70.4028	70.4028
9	840 USD	100 доларів США	521.6300	521.6300	521.6300	521.6300	521.6300
10	233 EEK	100 естонських крон	33.4916	33.4916	33.4916	33.4916	33.4916
11	352 ISK	100 ісландських крон	7.2565	7.2565	7.2565	7.2565	7.2565
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	665.3802	665.3802	665.3802	665.3802	665.3802
13	724 ESP	1000 іспанських песет	31.4948	31.4948	31.4948	31.4948	31.4948
14	380 ITL	10000 італійських лір	27.0639	27.0639	27.0639	27.0639	27.0639
15	124 CAD	100 канадських доларів	358.7278	358.7278	358.7278	358.7278	358.7278
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.7745	3.7745	3.7745	3.7745	3.7745
17	428 LVL	100 латвійських латів	894.7341	894.7341	894.7341	894.7341	894.7341
18	440 LTL	100 литовських літів	130.4075	130.4075	130.4075	130.4075	130.4075
19	498 MDL	100 молдовських лейв	45.0061	45.0061	45.0061	45.0061	45.0061
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	237.7942	237.7942	237.7942	237.7942	237.7942
21	280 DEM	100 німецьких марок	267.9320	267.9320	267.9320	267.9320	267.9320
22	578 NOK	100 норвезьких крон	64.8832	64.8832	64.8832	64.8832	64.8832
23	985 PLN	100 польських злотих	126.4558	126.4558	126.4558	126.4558	126.4558
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.6138	2.6138	2.6138	2.6138	2.6138
25	810 RUR	10 російських рублів	1.9320	1.9320	1.9320	1.9320	1.9320
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	312.7278	312.7278	312.7278	312.7278	312.7278
27	703 SKK	100 словацьких крон	12.3234	12.3234	12.3234	12.3234	12.3234
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0968	0.0968	0.0968	0.0968	0.0968
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.0313	10.0313	10.0313	10.0313	10.0313
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	20.7045	20.7045	20.7045	20.7045	20.7045
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	3.7259	3.7259	3.7259	3.7259	3.7259
32	246 FIM	100 фінських марок	88.1354	88.1354	88.1354	88.1354	88.1354
33	250 FRF	100 французьких франків	79.8878	79.8878	79.8878	79.8878	79.8878
34	203 CZK	100 чеських крон	14.6021	14.6021	14.6021	14.6021	14.6021
35	752 SEK	100 шведських крон	61.2005	61.2005	61.2005	61.2005	61.2005
36	756 CHF	100 швейцарських франків	326.4778	326.4778	326.4778	326.4778	326.4778
37	392 JPY	1000 японських єн	51.0104	51.0104	51.0104	51.0104	51.0104
38	978 EUR	100 євро	524.0295	524.0295	524.0295	524.0295	524.0295
39	960 XDR	100 СПЗ	714.5461	714.5461	714.5461	714.5461	714.5461

			16.01.2000 р.	17.01.2000 р.	18.01.2000 р.	19.01.2000 р.	20.01.2000 р.	21.01.2000 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	361.8164	361.8164	362.3276	365.9458	366.7925	367.4491
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	40.3143	40.3143	40.0553	40.4819	40.5755	40.5414
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	891.7166	891.7166	891.8653	902.2397	904.6202	910.4964
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	12.3837	12.3837	12.4638	12.5978	12.6120	12.6213
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	137.5157	137.5157	136.6322	138.0873	138.4068	138.2902
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0579	0.0579	0.0579	0.0584	0.0586	0.0591
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	16.7215	16.7215	16.6528	16.8444	16.8833	16.8548
8	208 DKK	100 датських крон	74.5123	74.5123	74.0545	74.8321	75.0042	74.9300
9	840 USD	100 доларів США	542.5300	542.5300	546.0400	551.9100	552.5300	552.9400
10	233 EEK	100 естонських крон	35.4542	35.4542	35.2264	35.6015	35.6839	35.6538
11	352 ISK	100 ісландських крон	7.5578	7.5578	7.5647	7.6286	7.6486	7.6473
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	704.3706	704.3706	699.8451	707.2984	708.9348	708.3376
13	724 ESP	1000 іспанських песет	33.3404	33.3404	33.1262	33.4789	33.5564	33.5281
14	380 ITL	10000 італійських лір	28.6498	28.6498	28.4657	28.7689	28.8354	28.8111
15	124 CAD	100 канадських доларів	374.3417	374.3417	376.2015	380.8579	381.1918	381.4435
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.8919	3.8919	3.9171	3.9563	3.9608	3.9637
17	428 LVL	100 латвійських латів	933.7866	933.7866	939.8279	949.9312	946.1130	946.8151
18	440 LTL	100 литовських літів	135.6325	135.6325	136.5100	137.9775	138.1325	138.2350
19	498 MDL	100 молдовських лейв	44.9163	44.9163	44.3293	44.7692	44.8195	44.4578
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	251.7286	251.7286	250.1113	252.7750	253.3598	253.1464
21	280 DEM	100 німецьких марок	283.6325	283.6325	281.8102	284.8114	285.4704	285.2299
22	578 NOK	100 норвезьких крон	68.1788	68.1788	68.0754	68.7156	69.1389	68.9867
23	985 PLN	100 польських злотих	133.1362	133.1362	133.9975	135.4380	135.5902	135.5245
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.7670	2.7670	2.7492	2.7785	2.7849	2.7826
25	810 RUR	10 російських рублів	1.8989	1.8989	1.9112	1.9318	1.9373	1.9395
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	326.5302	326.5302	328.6428	332.1757	332.5489	330.0543
27	703 SKK	100 словацьких крон	13.1966	13.1966	13.2819	13.4247	13.4398	13.2306
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.1006	0.1006	0.1013	0.1024	0.1025	0.1014
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.4333	10.4333	10.5008	10.6137	10.6256	10.6335
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	21.9253	21.9253	22.0671	22.3044	22.3294	21.9665
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	3.8496	3.8496	3.8617	3.9032	3.9076	3.9105
32	246 FIM	100 фінських марок	93.3001	93.3001	92.7006	93.6879	93.9046	93.8255
33	250 FRF	100 французьких франків	84.5691	84.5691	84.0257	84.9206	85.1171	85.0454
34	203 CZK	100 чеських крон	15.4931	15.4931	15.5933	15.7610	15.7787	15.5451
35	752 SEK	100 шведських крон	64.3322	64.3322	64.3593	64.9954	65.0471	64.9355
36	756 CHF	100 швейцарських франків	343.9163	343.9163	341.5796	345.3244	346.3595	345.4890
37	392 JPY	1000 японських єн	51.3408	51.3408	52.0908	52.3438	52.1854	52.4109
38	978 EUR	100 євро	554.7369	554.7369	551.1728	557.0428	558.3316	557.8612
39	960 XDR	100 СПЗ	741.6140	741.6140	739.7409	747.6191	756.0715	754.1508

МНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ЩОДЕННО (за січень 2000 року)

Офіційний курс									
06.01.2000 р.	07.01.2000 р.	08.01.2000 р.	09.01.2000 р.	10.01.2000 р.	11.01.2000 р.	12.01.2000 р.	13.01.2000 р.	14.01.2000 р.	15.01.2000 р.
343.0518	342.5520	342.5520	342.5520	342.5520	344.0795	350.3173	353.1048	358.4162	361.8164
39.3229	39.4026	39.4026	39.4026	39.4026	38.9757	39.8783	40.1674	40.2428	40.3143
855.6223	860.3479	860.3479	860.3479	860.3479	858.2440	877.8388	883.9197	885.2967	891.7166
11.9207	11.9219	11.9219	11.9219	11.9219	11.9815	12.2211	12.2392	12.3004	12.3837
134.1341	134.4057	134.4057	134.4057	134.4057	132.9494	136.0284	137.0145	137.2718	137.5157
0.0576	0.0571	0.0571	0.0571	0.0571	0.0570	0.0565	0.0569	0.0575	0.0579
16.3493	16.3779	16.3779	16.3779	16.3779	16.2201	16.5832	16.7084	16.7272	16.7215
72.6849	72.8350	72.8350	72.8350	72.8350	72.0391	73.7114	74.2368	74.3792	74.5123
521.8900	521.9400	521.9400	521.9400	521.9400	524.3100	535.0400	536.2000	538.8800	542.5300
34.5823	34.6523	34.6523	34.6523	34.6523	34.2769	35.0707	35.3249	35.3913	35.4542
7.2968	7.2819	7.2819	7.2819	7.2819	7.2719	7.4161	7.4529	7.5330	7.5578
687.0496	688.4409	688.4409	688.4409	688.4409	680.9817	696.7523	701.8032	703.1214	704.3706
32.5205	32.5864	32.5864	32.5864	32.5864	32.2333	32.9798	33.2188	33.2812	33.3404
27.9453	28.0018	28.0018	28.0018	28.0018	27.6984	28.3399	28.5453	28.5990	28.6498
359.1739	359.2812	359.2812	359.2812	359.2812	360.5975	366.7293	368.0595	371.7212	374.3417
3.7763	3.7767	3.7767	3.7767	3.7767	3.7938	3.8506	3.8589	3.8782	3.8919
901.3644	901.4508	901.4508	901.4508	901.4508	905.5440	924.0760	922.8916	927.5043	933.7866
130.4725	130.4850	130.4850	130.4850	130.4850	131.0775	133.7600	134.0500	134.7200	135.6325
44.9003	44.8842	44.8842	44.8842	44.8842	44.9157	45.6534	45.7524	44.6141	44.9163
245.5385	246.0357	246.0357	246.0357	246.0357	243.3699	249.0060	250.8111	251.2822	251.7286
276.6578	277.2180	277.2180	277.2180	277.2180	274.2144	280.5648	282.5987	283.1295	283.6325
65.9390	66.0967	66.0967	66.0967	66.0967	65.4843	66.8580	67.2730	67.7001	68.1788
126.5188	126.5309	126.5309	126.5309	126.5309	127.1055	129.7067	131.5828	132.2405	133.1362
2.6990	2.7044	2.7044	2.7044	2.7044	2.6751	2.7371	2.7569	2.7621	2.7670
1.9401	1.9168	1.9168	1.9168	1.9168	1.8908	1.8813	1.8586	1.8809	1.8989
312.8837	312.9137	312.9137	312.9137	312.9137	314.3345	320.7674	322.7204	324.3334	326.5302
12.3295	12.3307	12.3307	12.3307	12.3307	12.3867	12.6402	13.0426	13.1078	13.1966
0.0968	0.0968	0.0968	0.0968	0.0968	0.0973	0.0992	0.0994	0.0999	0.1006
10.0363	10.0373	10.0373	10.0373	10.0373	10.0829	10.2892	10.3115	10.3631	10.4333
20.7149	20.7168	20.7168	20.7168	20.7168	20.8109	21.2368	21.6695	21.7778	21.9253
3.7278	3.7281	3.7281	3.7281	3.7281	3.7204	3.7965	3.8047	3.8237	3.8496
91.0057	91.1900	91.1900	91.1900	91.1900	90.2020	92.2909	92.9600	93.1346	93.3001
82.4895	82.6565	82.6565	82.6565	82.6565	81.7610	83.6544	84.2609	84.4191	84.5691
14.6094	14.6108	14.6108	14.6108	14.6108	14.6771	14.9775	15.3123	15.3889	15.4931
62.6159	62.7210	62.7210	62.7210	62.7210	61.9518	63.3499	63.7319	64.0362	64.3322
336.9213	337.4354	337.4354	337.4354	337.4354	333.3437	340.9787	343.3439	343.7112	343.9163
50.4095	49.8704	49.8704	49.8704	49.8704	50.0016	50.4122	50.6613	50.8544	51.3408
541.0956	542.1913	542.1913	542.1913	542.1913	536.3167	548.7370	552.7150	553.7531	554.7369
725.6424	722.6750	722.6750	722.6750	722.6750	717.2282	736.9218	740.2806	738.5226	741.6140
22.01.2000 р.	23.01.2000 р.	24.01.2000 р.	25.01.2000 р.	26.01.2000 р.	27.01.2000 р.	28.01.2000 р.	29.01.2000 р.	30.01.2000 р.	31.01.2000 р.
366.4982	366.4982	366.4982	361.5948	360.5435	359.6993	357.6131	355.2690	355.2690	355.2690
40.5243	40.5243	40.5243	40.1924	40.0231	39.9477	39.7342	39.1872	39.1872	39.1872
912.1986	912.1986	912.1986	912.3379	905.3596	902.0224	897.9383	891.1374	891.1374	891.1374
12.6060	12.6060	12.6060	12.5843	12.5522	12.5063	12.4930	12.4812	12.4812	12.4812
138.2321	138.2321	138.2321	137.0998	136.5225	136.2652	135.5369	133.6709	133.6709	133.6709
0.0591	0.0591	0.0591	0.0589	0.0588	0.0587	0.0586	0.0588	0.0588	0.0588
16.8325	16.8325	16.8325	16.6861	16.6083	16.5820	16.4909	16.2516	16.2516	16.2516
74.8945	74.8945	74.8945	74.2790	73.9841	73.8526	73.4569	72.4524	72.4524	72.4524
552.2700	552.2700	552.2700	551.5700	550.2900	548.6500	548.0700	547.5500	547.5500	547.5500
35.6389	35.6389	35.6389	35.3469	35.1981	35.1317	34.9440	34.4629	34.4629	34.4629
7.6704	7.6704	7.6704	7.6045	7.5735	7.5466	7.5405	7.4988	7.4988	7.4988
708.0403	708.0403	708.0403	702.2404	699.2831	697.9654	694.2352	684.6774	684.6774	684.6774
33.5141	33.5141	33.5141	33.2395	33.0996	33.0372	32.8606	32.4082	32.4082	32.4082
28.7990	28.7990	28.7990	28.5631	28.4428	28.3892	28.2375	27.8488	27.8488	27.8488
381.7533	381.7533	381.7533	382.4753	381.2865	381.5984	381.5188	380.3267	380.3267	380.3267
3.9589	3.9589	3.9589	3.9539	3.9447	3.9330	3.9288	3.9251	3.9251	3.9251
945.6678	945.6678	945.6678	944.4692	942.2774	936.2628	935.2730	934.3857	934.3857	934.3857
138.0675	138.0675	138.0675	137.8925	137.5725	137.1625	137.0175	136.8875	136.8875	136.8875
44.4040	44.4040	44.4040	43.8680	43.5866	43.2983	43.2508	43.1196	43.1196	43.1196
253.0401	253.0401	253.0401	250.9673	249.9105	249.4396	248.1064	244.6907	244.6907	244.6907
285.1102	285.1102	285.1102	282.7747	281.5839	281.0533	279.5512	275.7025	275.7025	275.7025
69.0389	69.0389	69.0389	68.7414	68.4860	68.1240	67.6551	67.0347	67.0347	67.0347
135.3603	135.3603	135.3603	135.1887	134.7924	134.3907	134.2486	134.1212	134.1212	134.1212
2.7814	2.7814	2.7814	2.7586	2.7470	2.7419	2.7272	2.6897	2.6897	2.6897
1.9419	1.9419	1.9419	1.9394	1.9315	1.9217	1.9197	1.9179	1.9179	1.9179
329.6544	329.6544	329.6544	329.2366	328.2961	327.3177	326.9717	326.6615	326.6615	326.6615
13.2146	13.2146	13.2146	13.1978	13.0923	13.0533	13.0395	13.0271	13.0271	13.0271
0.1013	0.1013	0.1013	0.1011	0.1001	0.0998	0.0997	0.0996	0.0996	0.0996
10.6206	10.6206	10.6206	10.6071	10.5825	10.5510	10.5398	10.5298	10.5298	10.5298
21.9399	21.9399	21.9399	21.9120	21.7287	21.6639	21.6410	21.6205	21.6205	21.6205
3.9057	3.9057	3.9057	3.8876	3.8786	3.8670	3.8629	3.8592	3.8592	3.8592
93.7861	93.7861	93.7861	93.0179	92.6262	92.4516	91.9575	90.6915	90.6915	90.6915
85.0097	85.0097	85.0097	84.3133	83.9583	83.8001	83.3522	82.2047	82.2047	82.2047
15.5263	15.5263	15.5263	15.5066	14.9767	14.9321	15.3336	15.3191	15.3191	15.3191
64.9423	64.9423	64.9423	64.6173	64.6966	64.3706	64.0565	63.2599	63.2599	63.2599
346.3092	346.3092	346.3092	342.7487	341.6229	341.0849	339.3252	334.4875	334.4875	334.4875
52.8406	52.8406	52.8406	52.4028	52.1081	51.8382	51.8595	51.9787	51.9787	51.9787
557.6270	557.6270	557.6270	553.0592	550.7302	549.6924	546.7546	539.2272	539.2272	539.2272
756.3526	756.3526	756.3526	751.4668	748.3022	750.0444	746.0358	736.8777	736.8777	736.8777

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ
(за січень 2000 року)***

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 болгарських левів	271.2867
2	986 BRL	100 бразильських реалів	285.1216
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	100.5164
4	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	4.6015
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.7192
6	381 GEL	100 грузинських ларі	266.1378
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	67.1269
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	152.2118
9	218 ECS	1000 еквадорських sucre	0.2754
10	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	125.2924
11	356 INR	1000 індійських рупій	119.9081
12	364 IRR	1000 іранських ріалів	2.9765
13	368 IQD	100 іракських динарів	1677.8064
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.4822
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1714.7600
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.4511
17	434 LYD	100 лівійських динарів	1135.2122
18	470 MTL	100 мальтійських лір	1268.5554
19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	55.0707
20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	48.7131
21	554 NZD	100 новозеландських доларів	269.3118
22	586 PKR	100 пакистанських рупій	10.0555
23	604 PEN	100 перуанських нових сол	149.0329
24	408 KPW	100 північнокорейських вон	237.1045
25	642 ROL	10000 румунських леїв	2.8685
26	682 SAR	100 саудівських ріялів	139.0902
27	760 SYP	100 сирійських фунтів	12.1309
28	705 SIT	100 словенських толарів	2.6566
29	901 TWD	100 нових тайванських доларів	16.5319
30	762 TJR	1000 таджицьких рублів	3.6325
31	952 XOF	1000 франків КФА	8.0480
32	152 CLP	1000 чилійських песо	9.8282
33	191 HRK	100 хорватських кун	68.7549
34	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	63.0018
35	255	100 доларів США за розр. із Індією	417.3040

* Курс встановлено з 01.01.2000 року.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Монети України /

Про введення в обіг пам'ятної монети "Ольга"

Національний банк України, продовжуючи серію "Княжа Україна", 19 січня 2000 р. ввів у обіг пам'ятну монету номінальною вартістю 10 гривень, присвячену княгині Ользі, яка за час свого правління (945—964 рр.) провела ряд реформ, що сприяли зміцненню державності Київської Русі.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби, якість виготовлення — "пруф". Діаметр монети — 38.61 мм, вага — 33.63 г, вага дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, тираж — 10 000 штук.

На лицьовому боці монети (аверсі) в обрамленні орнаменту, яким було оздоблено саркофаг княгині Ольги у Десятинній церкві, зображено малий Державний герб України і розміщено стилізовані написи: **1999, УКРАЇНА, 10, ГРИВЕНЬ**, а також позначення металу — **Ag**, його проба — **925**, вага у чистоті — **31.1**.

На зворотному боці монети (реверсі) на тлі літописної сцени прийому Ольги візантійським імператором Костянтином Багрянородним зображено портрет княгині та розміщено стилізовані написи: **ОЛЬГА, 945—964** (угорі) та **КНЯЖА УКРАЇНА** (внизу).

Гурт монети — рифлений.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук, Віталій Козаченко. Скульптори — Володимир Дем'яненко, Володимир Атаманчук.

Пам'ятна монета "Ольга" номінальною вартістю 10 гривень є дійсним платіжним засобом України й обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Монета реалізується в Україні і за кордоном за колекційною ціною.

У статті проаналізовано динаміку розвитку банків Запорізької області за 1999 рік, їх участь у економічних процесах та вплив банківського кредитування на виробництво продукції і надання послуг.

Порушуючи питання поживлення інвестиційних процесів, пошуку ресурсів для кредитування села, посилення соціальної орієнтованості економічної політики з метою погашення заборгованостей із заробітної плати, автор сподівається, що ідею теоретичного обґрунтування реформування вітчизняної економіки підтримають у банківських колах.

Олександр Толстой

Начальник Запорізького обласного управління Національного банку України.
Заслужений економіст України

Розвиток кредитних відносин на Запоріжжі

Запорізька область з її високорозвинутою металургійною, машинобудівною та енергетичною промисловістю завжди відігравала одну з провідних ролей в економічному житті України. Поглянемо на процеси, які відбуваються в країні, крізь призму грошово-кредитних відносин у цій області.

З'ясуємо насамперед напрям розвитку банківської системи регіону. За станом на 1 січня 2000 року в області діяло 49 банків і банківських установ, із них 6 юридично самостійних. Комерційні банки "Слов'янський", Індустріалбанк, "Металург" та АвтоЗАЗбанк, загальні активи яких перевищують 100 млн. грн., увійшли до групи "великих банків".

Упродовж останніх п'яти років територіальне управління НБУ дбало про те, щоб реформування та ліквідація банківських установ негативно не позначилися на бюджетних коштах, а вкладники не втратили своїх внесків. Треба сказати, що діючі на Запоріжжі банки не виходять за межі "нормативного поля", визначеного Національним банком України.

Торік банківська мережа області знала значних організаційних змін, спрямованих на поліпшення структури та підвищення її ефективності: у системних банках замість самостійних підрозділів створено безбалансові відділення.

Здобутком обласної банківської мережі є зростання у 1999 році її балансового капіталу на 27%; його сума сягнула майже 390 млн. грн. Ця динаміка свідчить, що банківська система працює непогано, поступово збільшуючи власну ресурсну базу. Обсяг коштів суб'єктів підприємництва зріс на 86, вкладів населення — на 36, банківських депозитів у національній валюті — на 50%. Активи самостійних комерційних

банків становлять 57% від сукупних активів банківських установ області. На 21% підвищився рівень активності кредитування реального сектора економіки. На 7 процентних пунктів знизилася питома вага неякісних кредитів; вони не зростали в абсолютній сумі. Майже потроїлися вкладення у цінні папери українських компаній.

Ясна річ, прожитий рік був не в усьому радісним. У зв'язку з девальвацією національної валюти капітал банків області знецінився більш як на 130 млн. грн.; так і не створено економічних передумов для довгострокового кредитування: частка строкових депозитів у загальній сумі зобов'язань порівняно з початком року зросла лише на один процентний пункт; при кредитуванні надається перевага іноземній валюті; пролонговані, прострочені, сумнівні до повернення позики становлять п'яту частину кредитного портфеля.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗБАЛАНСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ ЦЕНТРУ ТА РЕГІОНІВ

У програмній промові Прем'єр-міністр України Віктор Ющенко серед пріоритетних назвав питання взаємовідносин центру та регіонів. Це стосується, зокрема, і грошових потоків, якими оперує банківська мережа. Запорізький регіон, приміром, — не лише донор держбюджету, а й постачальник кредитних ресурсів для київських офісів великих системних банків. Вони постійно розміщують за межами регіонального кредитного ринку 20—40 млн. грн., тоді як економіка області потребує додаткових ресурсів.

Зрозуміло, орієнтиром для банкіра слугує економічна вигода, і змінити рух банківських капіталів може тільки якість ділових пропозицій позичальників та

впевненість у них банків. Але не можна забувати і те, що на розмір ресурсів, сконцентрованих на балансах системних банків у бек-офісах, запорізькі банки вимушені залучати міжбанківські кредити за досить високою ціною.

Ще раз хочу повернутися до перманентної дискусії, яка часом виливається у палку політичну полеміку на кшталт: "Чому в нас банківський кредит важко-доступний?"

Отримати банківський кредит справді нелегко, але можна. Об'єктивно проаналізуємо, наскільки розвинутим і дієздатним є середовище кредитного ринку запорізького регіону. Темпи кредитування реального сектора економіки у поточному році випереджали темпи зростання промислового виробництва (відповідно 121 і 110%). Кредитні відносини із суб'єктами господарювання мали переважно короткостроковий характер (95% кредитного портфеля). За обсягами кредитної заборгованості запорізькі банки на п'ятому місці — після київських, дніпропетровських, донецьких та харківських. Галузева структура кредитних вкладень доводить, що вони надавали перевагу промисловим підприємствам — 59% від загального обсягу (на 01.01.1999 р. — 50%), торгівлі та громадському харчуванню — 28%.

Аналіз зведеного балансу підприємств промисловості за станом на 1 жовтня 1999 року (за даними облстатуправління) засвідчує, що понад 1 млрд. грн. банківських позичок, спрямованих у виробничу сферу (на початок року — 0.7 млрд. грн.), у тому числі 0.4 млрд. грн. довгострокових кредитів, обслуговують від 40 до 50% щоквартального випуску промислової продукції.

На жаль, торік майже не мало кредитної підтримки село (0.3% від річного обороту наданих кредитів). Банків-

ський інтерес до сільського виробника слабшає внаслідок тотальної збитковості його діяльності, неспроможності позичальника виконати зобов'язання. За статистичними даними, рентабельність сільського господарства з колективною формою власності має від'ємне значення — 15.5% (дані за 9 місяців 1999 року); за 560 млн. грн. сягнули борги, в тому числі до бюджету — 70 млн. грн., при дебіторській заборгованості цієї галузі майже 100 млн. грн. (за станом на 01.01.2000 року).

Село на Запоріжжі, як і загалом в Україні, залишене без фінансової підтримки і перш за все чекає істотних змін — реформування майнових відносин, власника на землю та відповідно побудованої банківської інфраструктури. А поки що його стискає гордіїв вузол проблем. Дедалі бурхливіше розвивається бартер, за якого виробникові прямо вказують, де і що брати та за якою ціною. Навіть якщо хтось і виростить добрий урожай зерна чи соняшнику, його не завжди вдається вільно реалізувати, бо перекрито територіальні кордони. При цьому немає державних замовлень чи дотацій на конкретну продукцію (наприклад, цільових на вирощування зерна).

Активізації кредитного процесу сприяло б створення різних форм кооперації шляхом злиття аграрного, промислового і банківського капіталу. Такі групи допоможуть накопичити довгострокові капітали і трансформувати їх у певні інвестиційні проекти, в тому числі соціального призначення, обслуговування руху обігових коштів, але з конкретним кінцевим фінансовим результатом.

Цей інструментарій можна буде застосувати лише тоді, коли власник отримає право власності на землю, зможе її продавати, передавати в заставу для іпотечного кредитування. На мою думку, також потребує чіткого вирішення питання державних закупівель. Доцільно створити загальнодержавний та регіональний хлібні фонди, можливо, на корпоративній основі. З ініціативи управління це питання в області вже порушено.

Вважаємо, що слід поміркувати над можливістю стимулювання довгострокового кредитування.

До речі, в радянські часи виробників, яким надавалися довгострокові кредити на технічне переозброєння та розширення виробництва товарів народного споживання, звільняли від оподаткування до повного погашення кредитів, тобто на термін самоокупності. Чому б не скористатися цим досвідом?

Зазначимо, що в області за умов обмеженості середньострокових та довго-

строкових банківських депозитів є потенційна можливість мобілізувати фінансові ресурси для інвестування села. Одним зі стабільних джерел кредитування може бути власний капітал банків (понад 300 млн. грн.). Протягом минулого року, як уже мовилося, спостерігалася стійка тенденція до зростання саме власного банківського капіталу. Крім того, можна віднайти необхідні ресурси, вирішивши регіональну проблему розміщення залучених коштів населення. Але без створення на селі ефективних механізмів страхування та гарантій, за яких кредитні кошти поверталися б беззастережно, справу теж буде важко зрушити з мертвої точки.

У звітному році змінилася на краще структура консолідованого кредитного портфеля. Важливу роль у підвищенні якості кредитів в області відіграє інформаційна база даних про заставлене під кредит майно та несумлінних позичальників. Таке комп'ютерне досвід створили і вже кілька років супроводжують фахівці обчислювального центру обласного управління НБУ. Час підтвердив важливість цієї безкоштовної інформаційної послуги, яка убезпечує наших банкірів від кредитних ризиків.

Однак проблему повернення суб'єктами господарювання кредитних ресурсів усе ще не подолано. На кінець року п'яту частину загального кредитного портфеля банків і банківських установ області становили прострочені, пролонговані та сумнівні борги. Це фізично звужує потенціал кредитування реального сектора економіки та унеможливорює зниження плати за кредит.

Найбільше заборгували кредитним установам області підприємства тих галузей, на розвиток яких насамперед спрямовано кредитні ресурси: торгівля і громадське харчування — 33%, чорна і кольорова металургія — 23%, машинобудування та електроенергетика відповідно 11 і 9%.

Накопичуються борги підприємств та організацій за несплаченими в строк і простроченими процентами за кредити. Обсяг боргів сягає 10% від доходів, отриманих банками від відповідних операцій. Причина — погіршення платоспроможності суб'єктів реальної економіки.

Сьогодні, на жаль, не визначено чіткої політики стосовно проблеми погашення боргів.

Накопичена протягом тривалого часу дебіторська заборгованість суб'єктів господарювання області перевищила обсяги виробництва промислової продукції на 12% (за даними 11 місяців 1999 року). Відволікання майже 65% обігових коштів

у дебіторську заборгованість та вилучення їх із обігу перешкоджає підприємствам виконувати фінансові зобов'язання за кредиторською заборгованістю (комерційною, податковою, соціальною).

Примітно, що майже вся вироблена промислова продукція користується попитом (реалізується 91% від обсягу виробництва), проте все ще важко отримати або стягнути за неї плату.

Занадто високим є рівень кредиторської заборгованості, який більш як на 40% перевищує суму реалізованої продукції. Ця сума становить майже половину грошової маси в обігу держави. Темпи накопичення боргів (більшість із них — прострочені) випереджають динаміку зростання реального виробництва.

Ця проблема породжує іншу: зростають обсяги безгрошового обігу товарно-матеріальних ресурсів. Ідеться про бартер та вексельні емісії підприємств. Суб'єкти господарювання вже котрий рік удосконалюють обігові схеми, функціонуючи на безгрошових розрахункових засадах. Симптом, як на мене, надто небезпечний.

Статистичні дані свідчать, що при збільшенні ділової активності (приріст промислового виробництва 10%) в області зменшується питома вага бартеру (із 46 на початок року до 32% на кінець). Водночас більш як подвоїлися вексельні розрахунки. Це не знижує дебіторсько-кредиторської заборгованості, а лише дає змогу приховувати справжні результати фінансової діяльності, бо цей інструмент поряд із бартером, заліком, як правило, використовується в однакових схемах, де завжди є дисконт чи процент посереднику. Саме так у вигляді прибутку і переходять обігові кошти від виробників до посередників.

В області зберігається тенденція до перевищення обсягів кредиторської заборгованості над дебіторською (в сумі 1.5 млрд. грн.) переважно за рахунок несплачених податків до бюджету (чистий борг — понад 1 млрд. грн.), своєчасно несплаченої заробітної плати (0.3 млрд. грн.), вексельних розрахунків (0.2 млрд. грн.). Відтак є підстави стверджувати, що саме ця кредиторська заборгованість стала одним із основних джерел утворення оборотних коштів підприємств.

ВЗАЄМВІДНОСИНИ З БЮДЖЕТОМ, ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ТА РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Обсяг бюджетної заборгованості області в сумі 1.5 млрд. грн. на 1 грудня 1999 року дорівнював сумі одер-

жаного суб'єктами господарювання балансового прибутку та майже зрівнявся з величиною загальних банківських активів регіону. Більше того, співвідношення боргів перед публічною владою і матеріальних оборотних коштів підприємств сягнули 50% та 40% обсягу реалізації продукції в грошовій формі.

Виникає запитання: чи можна такий борг погасити і в які терміни? Навіть якщо покласти "на вівтар" матеріальні активи та прибуток, активи всього господарства регіону та вклади населення у вигляді банківських активів. А це ж і є та нова вартість, заради якої існує виробництво.

На мою думку, такі співвідношення свідчать про порушення пропорцій реальної економіки та марність виконання податкових зобов'язань і потребують вивчення глибинних причин утворення боргових зобов'язань перед бюджетом.

Характерно, що стрімке збільшення недоїмки до бюджету в області відбувається в умовах:

- ♦ зростання порівняно з першим кварталом 1999 року обсягів експортних поставок (область посідає четверте місце за обсягом експорту — 9.8% загальноукраїнського);

- ♦ сталих залишків готової продукції на складах підприємств;

- ♦ збільшення у структурі розрахунків чистих грошових потоків суб'єктів господарювання області (із 43 до 54%) за рахунок щомісячної реалізації продукції на суму понад 500 млн. грн.

Проте аналіз структури використання одержаного прибутку реальним сектором економіки регіону показує (статистичні дані за 9 місяців 1999 року), що його використано:

- ♦ на платежі до бюджету — 26%;
- ♦ на виробничий розвиток — 15%;
- ♦ на соціальний розвиток та заохочування — 14%;

- ♦ на інші цілі, переважно штрафи, пеню до бюджету — 43%. В сумі це близько 550 млн. грн., що в 1.6 раза перевищує платежі до бюджету з прибутку, удвічі більше обсягів невиплаченої заробітної плати. Майже половина зазначених економічних санкцій до бюджету припадає на енергетику. Крім того, на балансах банківських установ обліковуються нараховані і ще не сплачені підприємствами штрафи, пеня до бюджетів, позабюджетних і державних цільових фондів на суму понад 300 млн. грн. Третину цих боргів знову формує енергетична галузь, на підприємства якої нараховані штрафи, пеня до бюджету і Пенсійного фонду, не сплачені ще за 1995—1996 роки.

Виникла ситуація, коли через податкову систему вилучаються навіть ті кошти підприємств, які б мали йти на підтримання процесу виробництва. Внаслідок обмежено фінансові можливості підприємств: вони не в змозі не лише вчасно виконувати платежі, а й забезпечувати нормальний ритм господарської діяльності.

Усе це ставить під сумнів можливість та й взагалі доцільність (навіть із позицій соціальної, економічної безпеки) стягнення нарахованих штрафів.

Кінцева мета виробництва — розширене відтворення. Головне — це додаткова вартість, додатковий продукт, виражений у заробітній платі та прибутку.

Як можна досягти економічного зростання, коли навіть створений додатковий продукт наполовину трансформується у вигляді штрафів на користь публічної влади, а нарахована оплата праці (з її мізерною часткою — 9% — у структурі витрат на виробництво продукції) не перевищує рівня амортизаційних відрахувань (спрямованих на довгострокове відтворення перенесеної вартості)? Крім того, створена протягом виробничого циклу нова вартість у ви-

Вилучаючи у вигляді економічних санкцій необхідні для підтримки процесу виробництва кошти, держава обмежує фінансові можливості підприємств. Стягнення нарахованих штрафів за таких обставин — економічно небезпечно

гляді заробітної плати не може бути виплачена і реалізована у суспільстві за такої черговості штрафів із боку публічної влади. Із цієї проблеми випливає інша — скорочення участі сектора домашніх господарств (як основного кредитора) в інвестуванні національної економіки.

На нашу думку, динаміка цих показників має принципове значення для оцінки як збиткової діяльності, так і подальшого розвитку виробничих процесів та відтворення обігових коштів.

На часі оздоровлення фінансів підприємств, послаблення податкового навантаження на виробників та збалансування їх із реальними можливостями (спрощення механізму оподаткування), створення конкретних (непопулярних) механізмів погашення взаємозаборгованостей, реструктуризації прострочених боргів, вивчення можливості ліквідації боргів за штрафами та попередження їх виникнення в подальшому. Борги повинні повертатися за будь-яких умов. Це резерв економічного зростан-

ня і шанс для розширення відтворення бюджетного ресурсу.

Повернемося до діяльності банківської системи. Завдяки оперативній взаємодії територіального управління Національного банку України, уповноважених банків та податкової адміністрації вдалося реально зменшити борг за зовнішньоекономічними операціями. За станом на 1 січня 2000 року сума незавершених у 90-денний термін операцій за експортом та імпортом дорівнювала 91 млн. грн., що на 7% менше, ніж сума такої заборгованості на початок минулого року. Як позитивний фактор зазначимо, що дебіторська заборгованість, яка виникала у 1999 році, здебільшого погашалася протягом того ж року. Основна сума боргу — величина стала. Вона існує в окремих підприємств уже тривалий час (1—3 роки). Аналіз причин заборгованості за зовнішніми зв'язками свідчить про переважно безпідставне невиконання нерезидентами контрактних зобов'язань.

Прагнучи злагодженої та ефективної співпраці, ми зустрілися з керівниками комерційних банків і визначили основні цілі й завдання, спрямовані на збереження достатньої ліквідності та платоспроможності у 2000 році. Одним із найважливіших у діяльності комерційних банків залишається питання щодо формування капіталів. Банки регіону, дотримуючись відповідних вимог НБУ, повністю сформували резерви для відшкодування можливих втрат від кредитних операцій. Вони активно контролюють обіг готівкових коштів та відпрацьовують за дорученням Національного банку України пропозиції щодо можливого збільшення кредитної підтримки суб'єктів агропромислового комплексу.

Аналіз впливу банківського кредитування на реальний сектор економіки Запорізької області підтверджує високу продуктивність позичок, адже зростання обсягів кредитування ліквідних підприємств сприяє збільшенню фізичних обсягів виробництва з високим рівнем кореляції між цими двома процесами, що свідчить про налагодження ринкових механізмів господарської діяльності. І навпаки, від'ємна рентабельність призводить до згорання кредитування, а відтак і до посилення кризових явищ.

Спостерігаючи за розвитком кредитних відносин у Запорізькій області, доводимо висновку: від того, як розвиватимуться банки, як складатимуться грошово-кредитні відносини, значною мірою залежить економічний розвиток нашого регіону.

Підсумки діяльності комерційних банків України за 1999 рік

**Віктор
Зінченко**

Директор департаменту пруденційного
нагляду Національного банку України.
Член Правління НБУ

За станом на 1 січня 2000 року в Реєстрі банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ зареєстровано 203 банки. З них 2 — державні (Ощадбанк України та Укресімбанк), 173 — акціонерні товариства (з них 124 — відкриті, 49 — закриті), 28 банків — товариства з обмеженою відповідальністю.

Однією з ознак діяльності комерційних банків України протягом 1999 року було зростання обсягів активів малих та середніх банків і, як результат, перехід цих банківських установ у другу категорію банків. Розпочато реорганізацію малих банків шляхом їх приєднання до середніх. Кількість малих банків порівняно з початком 1999 року зменшилася з 32 до 6; середніх — збільшилася із 97 до 99; великих (за винятком 7 найбільших банків) — із 21 до 37.

За 1999 рік із Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ вилучено 11 банків. Вісім із них — КБ “Алекс”, КБ “Сана”, АБ “Резидент”, КБ “Галицький”, АБ “Траст”, АБ “Тернава”, АБ “Антекс”, АБ “Центральноевропейський” — ліквідовано, а три інші стали філіями: КБ “Укріверсалбанк” — філією АКБ “Автокразбанк”, АБ “Вікторія” — філією АБ “Євроцентр”, АБ “Арманд” — філією АБ “Столичний”.

Стан банківської системи України за результатами 1999 р. характеризується також тим, що **52 банки** (25.6% від загальної кількості вітчизняних комерційних банків) **віднесено до категорії проблемних**. Із них 12 перебувають у режимі фінансового оздоровлення (протягом 1999 року в цей режим переведено 9 банків), у трьох відкликано ліцензії на здійснення всіх банківських операцій, 37 — у стадії ліквідації.

ХАРАКТЕРИСТИКА КАПІТАЛУ СИСТЕМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Загальна сума капіталу (балансова) по банківській системі на 01.01.2000 р. становила **5 877.6 млн. грн.** (22.8% від пасивів системи), що на 1 034.9 млн. грн. (або на 21.4%) більше, ніж за станом на 01.01.1999 р. **Капітал нормативний** (балансовий капітал, відкоригований: на обсяг нематеріальних активів та капітальних вкладень у них; на вкладення у дочірні та асоційовані компанії;

В Україні зареєстровано 30 банків, створених за участю іноземного капіталу, в тому числі 8 банків зі стовідсотковим іноземним капіталом.

на обсяг акцій і цінних паперів у портфелі банку на продаж та на інвестиції, які випущено банками; на недосформовану суму резерву під кредитні ризики та з урахуванням обсягу субординованого боргу) дорівнював **4 307.5 млн. грн.**, що на 110.3 млн. грн. (або на 2.6%) більше, ніж було на 01.01.1999 р.

Загальна сума зареєстрованих та сплачених статутних фондів по системі комерційних банків на 01.01.2000 р. становила **2 913.8 млн. грн.** (67.6% від загального обсягу нормативного капіталу), що на 813.8 млн. грн. (або на 38.7%) більше, ніж за станом на 01.01.1999 р.; питома вага цього показника у капіталі

системи зросла на 17.6%.

Зменшення нормативного капіталу банків порівняно з попередніми звітними періодами пов'язане з тим, що починаючи з грудня 1999 року його значення коригується на суму недосформованого резерву під кредитні ризики (1 014.7 млн. грн. на 01.01.2000 р.) та з урахуванням субординованого боргу (98.0 млн. грн. на 01.01.2000 р.) комерційних банків.

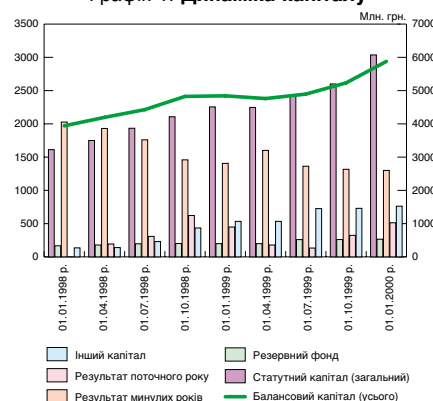
У разі перерахунку складових капіталу в доларовий еквівалент темп зростання майже всіх його складових матиме від'ємне значення, що пов'язано передусім зі зменшенням загальної дохідності та рентабельності активних операцій комерційних банків та зниженням курсу гривні.

Достатність капіталу по системі комерційних банків у цілому протягом року мала тенденцію до зменшення: на 01.01.2000 р. вона становила 17.1%, при мінімальній нормі — 4%.

Однією зі складових капіталу комерційного банку є **фінансовий результат його діяльності**, обсяг якого загалом по системі за 1999 рік становив **512.8 млн. грн.** порівняно з 448.7 млн. грн. у 1998 році. З від'ємним фінансовим результатом закінчили рік 13 банків (6.4% від загальної їх кількості). Загальна сума їхніх збитків становить 183.6 млн. грн.

Основними причинами погіршення фінансового результату діяльності деяких комерційних банків у 1999 році бу-

Графік 1. Динаміка капіталу

Динаміка капіталу комерційних банків України			Млн. грн.
Показники	Капітал	Статутний капітал	
За станом на 01.01.1999 р.	4 197.2	2 100.0	
За станом на 01.04.1999 р.	4 262.3	2 210.2	
За станом на 01.07.1999 р.	4 344.8	2 379.6	
За станом на 01.10.1999 р.	4 643.5	2 570.1	
За станом на 01.01.2000 р.	4 307.5	2 913.8	
Темпи зростання, % до 01.01.1999 р.	102.6	138.7	

ли: зменшення дохідності кредитного портфеля, зростання адміністративних витрат, збільшення витрат на відрахування у резерви та списання сумнівних активів. Зазначимо, що позитивний фінансовий результат комерційних банків значною мірою залежав і від торговельних операцій з іноземними валютами та зростанням їх курсу.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ СИСТЕМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

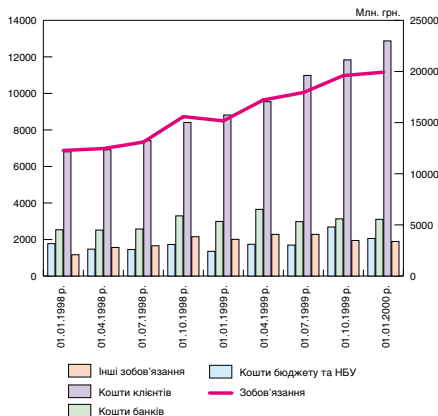
Порівняльний аналіз структури зобов'язань комерційних банків за станом на 01.01.1999 р. і 01.01.2000 р. свідчить про зростання майже всіх її складових, крім коштів бюджетних установ та інших зобов'язань банків.

Загальна сума зобов'язань по системі банків становила **19 928.6 млн. грн.**, що на 4 755.8 млн. грн. (або на 31.3%) більше, ніж на 01.01.1999 р.

Найбільшою в зобов'язаннях банків України є питома вага коштів суб'єктів господарювання.

Заборгованість перед клієнтами — суб'єктами господарювання на поточних та депозитних рахунках на 01.01.2000 р. становила **8 109.0 млн. грн.**, або 40.7% від загальної суми зобов'язань. 57.2% цих коштів — залишки резидентів у національній валюті, 38.6% — у вільно конвертованій. За 1999 рік обсяг залучених у суб'єктів господарювання коштів збільшився на 2 719.2 млн. грн., тобто — на 50.5%.

Графік 2. Динаміка зобов'язань

Залишки на поточних та депозитних рахунках фізичних осіб становили **4 458.7 млн. грн.**, або 22.4% від зобов'язань банків. Тобто за 1999 рік вони зросли на 1 249.7 млн. грн., або на 38.9%. Вклади громадян-резидентів у національній валюті дорівнювали 50.7%, вклади резидентів у вільно конвертованій валюті — 48.0% від загальної суми вкладів населення.

Заборгованість перед банками за стро-

ковими коштами на 01.01.2000 р. становила **2 192.2 млн. грн.**, або 11% від загальної суми зобов'язань. За 1999 рік вона зросла на 89.2 млн. грн., або на 4.2%.

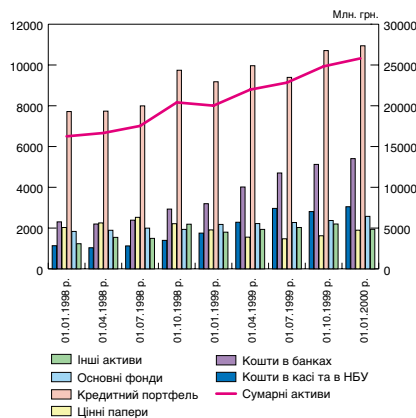
Кошти банків на рахунках Лоро дорівнювали **911.4 млн. грн.** (4.6% від усіх зобов'язань), тобто порівняно з 01.01.1999 р. вони зросли на 24.3 млн. грн., або на 2.7%.

Кошти, отримані від НБУ, становили **1 569.4 млн. грн.**, або 7.9% від усіх зобов'язань, що на 760.7 млн. грн. (або майже вдвічі) більше, ніж на 01.01.1999 р. Ці кошти надано в основному (84.3%) найбільшим банкам.

Заборгованість перед бюджетними установами — **487.7 млн. грн.** (2.4% від усіх зобов'язань), що на 56.5 млн. грн. (або на 10.4%) менше, ніж на 01.01.1999 р., із них 93.4% коштів — у національній валюті. Переважна частина бюджетних коштів (81%) зосереджена в семи найбільших банках.

Протягом 1999 року комерційні банки швидкими темпами нарощували випуск цінних паперів власного боргу, тобто активно залучали вільні кошти юридичних і фізичних осіб через ощадні (депозитні) сертифікати. Але наприкінці року обсяг цих паперів дещо зменшив-

Графік 3. Динаміка активів

ся. За станом на 01.01.2000 р. загальна сума **цінних паперів власного боргу** становила **306.1 млн. грн.** (1.5% від усіх зобов'язань), що на 85.6 млн. грн. (або на 38.8%) більше, ніж на 01.01.1999 р.

Інші зобов'язання комерційних банків (у тому числі кредиторська заборгованість) на 01.01.2000 р. становили **1 894.2 млн. грн.** (або 9.5% від загальної суми зобов'язань), що на 116.1 млн. грн. (або на 5.8%) менше, ніж було на початку 1999 року. Найбільшу частку цієї групи зобов'язань становлять кошти в національній валюті — 62.5%. Питома вага семи найбільших банків у інших зобов'язаннях дорівнює 39.3%.

У структурі пасивів банківської системи України переважають короткострокові зобов'язання (до місяця) — **68.4%**; се-

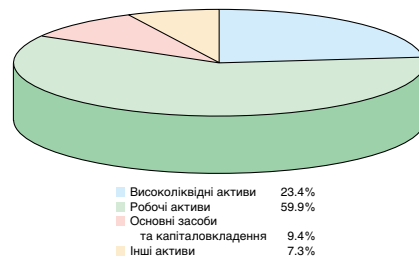
редньострокові (від місяця до року) становлять **17.9%**, довгострокові (понад рік) — **13.7%**. Слід зазначити, що у структурі активів системи короткострокові вкладення становлять лише **49.9%**, тобто — простежується невідповідність між строками повернення активів і зобов'язань, що може негативно впливати на поточну ліквідність або на рівень прибутковості активів комерційних банків.

ХАРАКТЕРИСТИКА АКТИВІВ СИСТЕМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Порівняльний аналіз структури активів банківської системи України за станом на 01.01.1999 р. і 01.01.2000 р. засвідчує зростання майже всіх її складових, за винятком вкладень у державні цінні папери.

За станом на 01.01.2000 р. обсяг сумарних активів (зменшених на створені

Графік 4. Структура чистих активів комерційних банків на 01.01.2000 р.

резерви) по системі комерційних банків сягнув **25 806.2 млн. грн.**, тобто з початку року він зріс на 5 790.8 млн. грн., або на 28.9%.

Обсяг активів найбільших семи банків становив **12 558.1 млн. грн.**, або 48.7% від сумарних активів системи; його питома вага зменшилася з початку року на 3.9 процентного пункту. Слід зазначити, що сумарні активи банків, віднесених до категорії проблемних, зменшилися з початку року в 2.8 раза і на 01.01.2000 р. налічували 504.7 млн. грн., що становить 2 % від сумарних активів усієї банківської системи.

У структурі активних операцій, які здійснюються банківською системою, найбільшою є питома вага кредитної діяльності. Її обсяги становлять найбільшу частку (49.9%) усіх активів.

Кредитний портфель

За станом на 01.01.2000 р. обсяг кредитів (у тому числі міжбанківських кредитів та депозитів), не скоригованих на резерви, усієї банківської системи сягав **14 681.7 млн. грн.**, тобто збільшився з початку 1999 року на 3 121.0 млн. грн., або на 27%.

У структурі кредитного портфеля

найбільшою була питома вага кредитів, наданих суб'єктам господарювання — 11 634.9 млн. грн. (79.2 % від загально-го обсягу кредитного портфеля). З початку року зазначена категорія кредитів зросла на 2 376.9 млн. грн., або на 25.7%. Стосовно ж кредитів, наданих суб'єктам господарювання, то переважна їх частка припадала на середньострокові (від місяця до року) — 43.7%; на довгостро-

Протягом 1999 року Національним банком України не зареєстровано жодного комерційного банку.

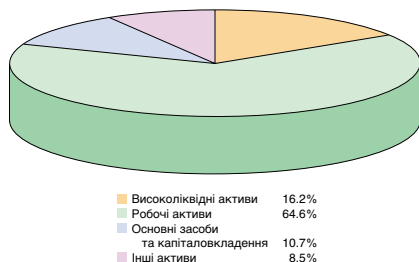
кові (понад рік) — 32.1%; короткострокові (до місяця) — 24.2 %. Найбільша частка кредитів юридичним особам — це кредити, надані у вільно конвертованій валюті, — 52.5%.

Міжбанківські кредити та депозити сягнули 2 229.9 млн. грн. (15.2% від кредитного портфеля), тобто зросли порівняно з 01.01.1999 р. на 506.6 млн. грн., або на 29.4%. Кошти, надані нерезидентам у вільно конвертованій валюті, становили 48.2% від загального обсягу зазначених активів.

Населенню надано кредитів на суму 699.3 млн. грн. (4.8% від кредитного портфеля), тобто на 177.9 млн. грн., або на 34.1% більше порівняно з 01.01.1999 р. За строками надання найбільшу питому вагу мають середньострокові (43.3%) та довгострокові (40.4%) кредити; короткострокові становлять 16.3%. Майже всі кредити фізичним особам (92.1%) надано в національній валюті.

Кредити, надані органам державного управління, становлять 117.5 млн. грн. (0.8% від кредитного портфеля). Протягом 1999 року вони зростали, та під кінець року їх обсяг зменшився. Порівняно з 01.01.1999 р. обсяг цих кредитів збільшився на 59.6 млн. грн., або вдвічі. Найзначнішою є питома вага середньострокових кредитів — 57%; питома вага довгострокових — 40.3%, короткострокових — 2.7%. Кредити у вільно конвертованій валюті становлять 6.4% від загального обсягу кредитів, наданих органам державного управління.

Графік 4а. Структура чистих активів комерційних банків на 01.01.1999 р.

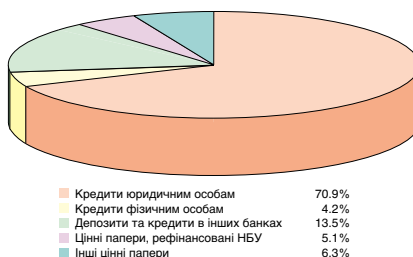
Якість кредитного портфеля

На 01.01.2000 р. **продовжена заборгованість** становила 1 255.1 млн. грн. (8.5%), **прострочена** — 2 221.1 млн. грн. (15.1%), **сумнівна до повернення** — 491.1 млн. грн. (3.3%). Питома вага загальної суми продлгованих, прострочених та сумнівних до повернення кредитів у кредитному портфелі з початку року зменшилася на 4.7 процентного пункту і дорівнювала 27%. Позитивні тенденції до зменшення спостерігалися щодо продлгованих кредитів. Обсяг прострочених кредитів майже не змінився, а сумнівні до повернення — зросли (порівняно з 01.01.1999 р. на 86.7%). Найбільшою є питома вага сумнівних до повернення кредитів, наданих суб'єктам господарювання.

Резерв для відшкодування кредитних ризиків

Згідно з одержаними від комерційних банків України даними обсяг резерву для відшкодування кредитних ризиків, який комерційні банки повинні були сформувати за станом на 01.01.2000 р., мав би становити 2 736.9 млн. грн. Фактично ж комерційними банками сформовано резерв на суму 1 722.2 млн. грн., що становить 62.9% від розрахункового обсягу. Зазначимо, що порівняно з 01.01.1999 р. загальна розрахункова сума резервів зросла на 1 689.4 млн. грн. (більше, ніж у 2.5 раза). Зріс на 996.8 млн. грн. (або у 2.4 раза порівняно з 01.01.1999 р.) і фактично сформований комерційними банками обсяг резерву.

Графік 5. Структура робочих активів комерційних банків на 01.01.2000 р.

Значне зростання розрахункової суми резерву під кредитні ризики відбулося в основному в результаті внесення змін до положення про порядок його формування і використання, згідно з якими при визначенні розрахункового обсягу резерву під безнадійні кредити банки тепер не враховують вартості застави. Під інші нестандартні кредити враховують (починаючи з 01.10.1999 р.) лише 20% вартості застави (з 01.07.1999 р. враховували 40%).

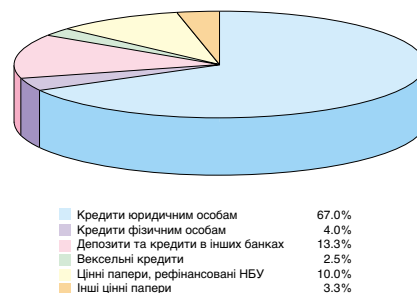
Основна частка в сумі резервів на відшкодування кредитних ризиків нале-

жить семи найбільшим банкам. За станом на 01.01.2000 р. розрахункова сума резервів цих банків сягала 2 054.7 млн. грн. (75.1% від загальної суми розрахункового резерву всіх комерційних банків). Сума фактично сформованих резервів семи найбільших банків становить 1 063.7 млн. грн. (51.8% від розрахункової суми резерву за даною групою банків, або 61.8% від загальної суми фактично сформованого резерву комерційних банків).

Банки, які працюють у загальному режимі (крім 7 найбільших банків), повинні були сформувати резерв на відшкодування кредитних ризиків у сумі 635.3 млн. грн., що становить 23.2% від загальної суми розрахункового резерву комерційних банків. Фактично сформований резерв по групі зазначених банків на 01.01.2000 р. налічував 634.5 млн. грн. (99.9% від обсягу, передбаченого відповідними вимогами).

Банки, віднесені до категорії проблемних, тобто такі, що перебувають у

Графік 5а. Структура робочих активів комерційних банків на 01.01.1999 р.

режимі фінансового оздоровлення, мали сформувати резерв для відшкодування кредитних ризиків на суму 46.9 млн. грн., що становить 1.7% від загальної суми розрахункового резерву. Фактично ці банки сформували резерв на суму 24.0 млн. грн. (51.2% від розрахункової суми).

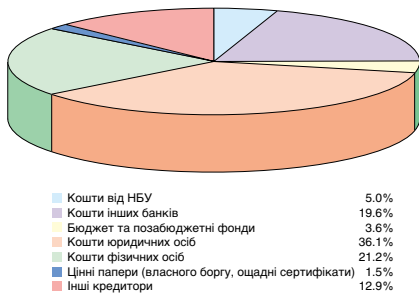
Протягом 1999 року комерційними банками використано з резерву, сформованого для відшкодування кредитних ризиків, 128.4 млн. грн., що на 10.2 млн. грн. більше, ніж було використано впродовж 1998 року. За рахунок резерву комерційними банками списано безнадійних кредитів, наданих фізичним особам, на суму 80.0 млн. грн. (62.3% від загальної суми списаних кредитів); суб'єктам господарювання — на суму 46.0 млн. грн. (35.8%), банкам України — 2.0 млн. грн. (1.5%); органам державного управління — 0.4 млн. грн. (0.3%). Нагадаємо, що в 1998 році серед списаних безнадійних кредитів найбільшою була частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, — 80.2 млн. грн. (67.9% від загальної суми списа-

них кредитів) та кредитів, наданих банкам України, — 25.0 млн. грн. (21.2%).

Портфель цінних паперів

За станом на 01.01.2000 р. загальна сума вкладень комерційних банків у цінні папери — 1 897.0 млн. грн. (7.4% від сумарних активів), що менше на 14.4 млн. грн. (або на 0.8%), ніж було на початок 1999 року (скорочення сталося за рахунок зменшення обсягів КОВДП та ОВДП).

Графік 6. Структура зобов'язань комерційних банків на 01.01.1999 р.

З початку року обсяг цінних паперів, рефінансованих НБУ (КОВДП та ОВДП), зменшився майже на 41% і становив 843.1 млн. грн. (44.4% від обсягу портфеля цінних паперів).

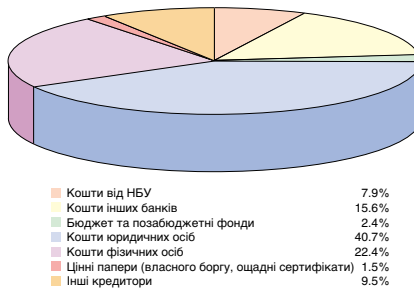
Цінні папери на інвестиції дорівнювали 1 180.3 млн. грн., або 62.2% від загального обсягу портфеля цінних паперів, тобто зросли порівняно з 01.01.1999 р. на 75.4 млн. грн., або на 6.8%. У структурі цінних паперів на інвестиції значно зменшилася питома вага державних цінних паперів — 59.8% порівняно з 82% на початку 1999 року.

Цінні папери на продаж становили 624.3 млн. грн., або 32.9% від загального обсягу портфеля цінних паперів — на 131.6 млн. грн. (або на 17.4%) менше, ніж на початку 1999 року. У загальному обсязі цінних паперів на продаж частка державних цінних паперів становила 22% (137.1 млн. грн.), тобто зменшилася порівняно з початком 1999 року в 3.7 рази. В 1999 році комерційні банки почали вкладати кошти у сертифікати, емітовані Національним банком України. На 01.01.2000 р. вкладено 10.1 млн. грн., або 1.6% від вкладень у цінні папери на продаж.

Вкладення капіталу комерційними банками в асоційовані та дочірні компанії впродовж року зростали. За станом на 01.01.2000 р. вони дорівнювали 92.4 млн. грн. (4.9% від обсягу портфеля цінних паперів), що на 82.6% більше, ніж на початку 1999 року. Вкладення капіталу в юридичні особи — нерезиденти були незначними і становили лише 4.2 млн. грн., або 4.5%.

Загальна сума вкладень комерційних

Графік 6а. Структура зобов'язань комерційних банків на 01.01.2000 р.

банків у основні фонди та нематеріальні активи на 01.01.2000 р. становила 2 574.7 млн. грн. (10% від сумарних активів), що на 395.6 млн. грн. (або на 18.1%) більше, ніж на початку 1999 року.

Обсяг дебіторської заборгованості порівняно з 01.01.1999 р. збільшився на 267.1 млн. грн. (або на 17.8%) і на 01.01.2000 р. становив 1 769.6 млн. грн. (6.8% від сумарних активів). Майже половина його (50.5%) — дебіторська заборгованість у національній валюті. Сумнівна дебіторська заборгованість (за даними консолідованого балансу) зросла майже в 1.5 рази і становила 51.9 млн. грн. (2.9% від загальної суми дебіторської заборгованості). В 1999 році згідно з постановою Правління НБУ № 157 від 31.03.1999 р. комерційні банки почали формувати резерв для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості. На 01.01.2000 р. розрахункова сума резерву становила 102.4 млн. грн. (5.8% від загальної суми дебіторської заборгованості), у тому числі на відшкодування безнадійної заборгованості —

Ліцензію Національного банку України на здійснення операцій із валютними цінностями надано 153 банкам.

96.4 млн. грн. (5.4% від загальної суми дебіторської заборгованості), а фактично сума резерву, сформованого банками, становить 25.7 млн. грн., або 25.1% від його розрахункового обсягу. На 01.01.1999 р. сума сформованого резерву становила 0.2 млн. грн. У 1999 році банками списано 4.3 млн. грн. безнадійної дебіторської заборгованості за рахунок резерву.

Обсяг високоліквідних активів по системі комерційних банків України — 6 512.6 млн. грн., або 25.2% від сумарних активів. Протягом 1999 року високоліквідні активи зросли вдвічі.

Залишки готівки в касах комерційних банків та банківських металів на 01.01.2000 р. становили 784.3 млн. грн. (12% від високоліквідних активів), що на 30.5% більше, ніж на початку 1999 року.

Кошти, розміщені в Національному банку України, дорівнювали 2 263.2 млн. грн. (34.8% від високоліквідних активів), що на 1 110.8 млн. грн. (або майже вдвічі) більше, ніж на 01.01.1999 р. Це пов'язано з жорсткими вимогами НБУ щодо обов'язкових резервів комерційних банків.

Кошти на рахунках Нostro становили 3 465.1 млн. грн. (53.2% від високоліквідних активів), тобто зросли за 1999 рік на 1 963.6 млн. грн., або в 2.3 рази. Найбільшу їх частку (72%) розміщено в банках-нерезидентах у вільно конвертованій валюті.

ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ ЗА 1999 РІК

У 1999 році комерційними банками країни одержано прибутку (після сплати податку) на суму 512.8 млн. грн. порівняно з 448.7 млн. грн. на 01.01.1999 р., або на 14.3% більше, ніж у 1998 році. Щоправда, відношення прибутку до витрат зменшилося на 0.4 процентного пункту і становило 6.7%.

Диспропорція у зростанні доходів і витрат, яка спостерігалася протягом 1999 року, за станом на 1 січня 2000 року стала незначною. На цей час темпи зростання витрат випереджали темпи зростання доходів лише на 0.4 процентного пункту. У 1998 і 1999 роках на 1 гривню витрат припадала однакова сума доходів — 1.07 грн.

За звітний рік банки одержали доходів на суму 8 159.7 млн. грн., що на 1 371.6 млн. грн., або на 20.2% більше, ніж у попередньому році. Збільшення доходів зумовлене передусім зростанням (на 1 094.9 млн. грн., або на 54.7%) непроцентних доходів, які на 01.01.2000 р. становили 3 098.3 млн. грн. Непроцентні доходи одержано в основному за рахунок збільшення (на 1 003.9 млн. грн., або на 53.6%) комісійних та за рахунок результатів торговельних операцій. У загальному обсязі всіх доходів процентні доходи становили 62.0%, непроцентні банківські доходи — 35.3% (у тому числі комісійні доходи за операціями з банками і клієнтами — 56.8%, за результатами торговельних операцій (у тому числі переоцінки іноземної валюти) — 39.0%).

Витрати по системі комерційних банків на 01.01.2000 р. сягнули 7 646.9 млн. грн. (на 01.01.1999 р. — 6 339.4 млн. грн.), тобто за рік зросли на 1 307.6 млн. грн., або на 20.6%. Проценти, сплачені за залишками коштів на рахунках клієнтів і банків, становили 44.4% від загальної суми витрат; непроцентні

банківські витрати — 11.1% (у тому числі комісійні витрати — 69.6%); адміністративні витрати — 27.0% (у тому числі витрати на утримання персоналу — 38.7%); витрати на формування резервів під активні операції — 13.8%.

Головний фактор, який у 1999 році позитивно вплинув на обсяг доходів комерційних банків, — це приріст у 1.5 рази непроцентних доходів. Їх виявилось достатньо для того, щоб компенсувати погіршення результатів за процентними операціями комерційних банків і поліпшити кінцевий фінансовий результат.

ЕКОНОМІЧНІ НОРМАТИВИ

За станом на 01.01.2000 р. (у грудні порівняно із січнем 1999 року) 54 банки (33% від загальної кількості; 40 із них працюють у звичайному режимі) допустили порушення економічних нормативів регулювання діяльності комерційних банків, встановлених Інструкцією НБУ “Про порядок

регулювання та аналіз діяльності комерційних банків”. Загальна кількість порушень — 121, тобто майже втричі менша, ніж на початку 1999 року.

Значне зменшення кількості порушень обумовлене низкою факторів. Серед них:

■ комерційні банки активно нарошували капітал (здебільшого статутний фонд), до того ж рівень граничного значення нормативу капіталу (Н1) було знижено;

■ посилення вимог щодо виконання банками обов’язкових резервів підвищило рівень високоліквідних активів (Н7) та поліпшило норматив поточної ліквідності (Н5);

■ деяке поліпшення якості активів сприяло зменшенню кількості порушень банками нормативу загальної ліквідності (Н6);

■ нині при обчисленні нормативів загальної відкритої валютної позиції (Н15) та довгої відкритої валютної позиції у вільно конвертованій валюті

(Н16) враховується частина або вся сума статутного капіталу, сплачена у вільно конвертованій валюті та розміщена на окремому рахунку в Національному банку України.

* * *

Отже, діяльність комерційних банків у 1999 році відбувалась у складних умовах реформування економіки держави. Економічна нестабільність країни протягом минулих років (низькі темпи зростання промислового виробництва, неплатоспроможність більшості суб’єктів господарювання) та макроекономічна нестабільність (інфляційний процес, надмірні податки тощо) негативно впливали на діяльність комерційних банків, їх фінансові результати і капіталізацію. Про фінансовий стан кожного з банків системи за станом на 01.01.2000 р. детальніше можна дізнатися, ознайомившись із цифровими матеріалами, наведеними у таблицях, що публікуються на сторінках 23—34. □

Вища школа права

Вища школа права при Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України створена у грудні 1995 р. і є акредитованим вищим юридичним навчальним закладом. Її ректорат знаходиться у м. Києві по вул. Трьохсвятительській, 4.

Учбовий корпус розташований за адресою: м. Київ, вул. Доброхотова, 7а (Академістечко).

Ліцензія Міносвіти України — серія ВПІ-III № 111335.

Сертифікат Міносвіти України про акредитацію — серія НІ-III № 115049.

Напрямок підготовки — право.

Спеціальність — правознавство (юрист-спеціаліст).

Спеціалізації:

— теорія та історія держави і права;

— конституційне, адміністративне та банківське право;

— підприємницьке право;

— цивільне та трудове право;

— кримінальне право та процес;

— міжнародне приватне право.

Форма навчання — денна, заочна. Термін навчання — 5 років (заочне — 6 років).

Підготовче відділення працює з 1 грудня по 30 травня.

Приймальна комісія — з 1 червня по 30 липня щороку.

Телефони: (044) 229-07-25, 228-80-24, 444-33-35.

Навчання платне.

Концепція діяльності Вищої шко-

ли права побудована на зближенні вищої юридичної освіти і фундаментальних теоретичних досліджень у галузі права. Профілюючи дисципліни викладають провідні науковці НАН України, серед яких один академік і три члени-кореспонденти НАН України, 17 докторів наук, професорів, 60 кандидатів наук, доцентів і асистентів.

Ректором Вищої школи права є академік НАН України Юрій Сергійович Шемшученко — відомий учений та організатор юридичної науки в Україні. Перший проректор — Анатолій Іванович Дмитрієв, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України. Проректор із навчальної роботи — Світлана Василівна Бобровник, кандидат юридичних наук, доцент.

У складі Вищої школи права 9 кафедр, які очолюють провідні вчені, доктори та кандидати юридичних наук:

1. Кафедра цивільного права та процесу, підприємницького права.

2. Кафедра адміністративного, фінансового права та менеджменту.

3. Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства.

4. Кафедра конституційного права і місцевого самоврядування.

5. Кафедра теорії, історії держави і права.

6. Кафедра кримінального права та процесу.

7. Кафедра аграрного, екологічного та трудового права.

Ректор Вищої школи права — академік НАН України
Юрій Сергійович
Шемшученко

8. Кафедра гуманітарних дисциплін.

9. Кафедра суспільних дисциплін.

1997 року відкрито Рівненське відділення ВШП, де готують юристів — молодших спеціалістів (3 роки навчання), які мають змогу продовжити навчання у Вищій школі права у м. Києві.

Вища школа права готує висококваліфікованих юристів для державних і правоохоронних органів та сфери ринкової економіки.

Після її закінчення випускники одержують диплом державного зразка про вищу юридичну освіту.

Реквізити вищого навчального закладу:

Вища школа права при Інституті держави і права ім. В.М.Корецького НАН України та Підготовче відділення Вищої школи права:

01001, м. Київ,

вул. Трьохсвятительська, 4.

Телефони: (044) 228-80-24,

229-07-25.

Факс: (044) 228-54-74.

Розрахунковий рахунок № 26009000330201 в АКБ “Київ” МФО 322498.

Ідентифікаційний код банку 14371869.

Рівненське відділення
Вищої школи права:

м. Рівне,

вул. Короленка, 5.

Тел.: (0362) 26-66-14, 62-04-62.

Факс: (0362) 62-05-89.

Структура активів комерційних банків України за станом на 01.01.2000 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Сумарні активи	Грошові кошти	Кошти в НБУ	Кошти в банках		Портфель цінних паперів			Кредитний портфель	Основні фонди	Інші активи
						Залишки на коррахунках	Депозити та кредити	КОВДП	Інші ЦП	Вкладення капіталу			
1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Група I. Найбільші банки													
1	1	ПРОМІНВЕСТБАНК	2 487 117	123 974	241 624	212 403	50 314	0	34 992	8 818	1 367 723	419 399	27 871
2	2	ПРИВАТБАНК	2 083 183	77 782	209 503	215 951	79 672	0	73 902	4 442	1 026 368	88 640	306 922
3	3	“УКРАЇНА”	2 029 867	40 272	8 807	17 234	20 571	131 398	87 871	6 584	1 180 206	490 466	46 460
4	4	УКРЕКСІМБАНК	1 890 583	59 098	52 693	429 389	62 990	17 831	4 968	160	633 294	127 602	502 558
5	5	“АВАЛЬ”	1 482 257	78 759	243 557	99 450	72 327	107 947	41 842	6 654	646 550	117 952	67 218
6	6	ОЩАДБАНК	1 344 962	53 950	106 284	63 857	56 629	325 758	92 548	17 937	324 528	224 451	79 020
7	7	УКРСОЦБАНК	1 240 124	51 555	94 206	67 117	94 504	51 812	4 524	620	654 188	200 293	21 306
Усього по групі			12 558 093	485 390	956 674	1 105 401	437 007	634 746	340 647	45 215	5 832 857	1 668 803	1 051 355
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)													
8	1	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	948 899	16 344	153 260	276 814	89 156	16 402	106	2 747	281 131	106 099	6 840
9	2	БРОКБІЗНЕСБАНК	636 336	3 095	39 884	136 571	106 390	27 879	-2 913	121	230 444	49 482	45 383
10	3	“СЛОВ’ЯНСЬКИЙ”	556 100	3 109	24 750	116 229	18 095	0	81 084	185	125 197	6 843	180 607
11	4	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	500 365	2 892	17 490	154 667	40 228	0	18 126	162	199 974	4 136	62 691
12	5	“НАДРА”	403 104	22 348	27 034	32 043	69 370	48 050	20 143	35	166 577	10 647	6 857
13	6	“ФІНАНСИ І КРЕДИТ”	386 942	6 132	40 502	46 664	29 100	0	8 775	2 270	133 358	6 749	113 393
14	7	МТ-БАНК	340 709	3 069	41 186	85 428	11 585	69	8 886	50	168 235	19 476	2 724
15	8	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	336 259	5 201	19 625	62 299	42 163	0	15 810	615	167 204	5 096	18 246
16	9	ПРАВЕКС-БАНК	284 671	18 574	62 026	24 533	17 762	16 122	591	352	110 336	26 674	7 700
17	10	УКРСИББАНК	277 154	7 276	25 150	3 653	11 619	0	4 674	1 674	209 585	8 721	4 802
18	11	ВАБАНК	257 712	5 131	14 561	32 212	42 198	466	16 722	39	109 852	9 081	27 450
19	12	“КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА”	253 815	2 775	40 105	28 226	72 399	0	95	0	102 032	6 272	1 910
20	13	“КРЕДИТ-ДНІПРО”	239 430	3 994	15 767	116 114	31 680	0	3 694	132	59 620	2 765	5 663
21	14	УКРІНБАНК	234 195	10 714	27 872	23 271	7 613	6	4 295	332	76 844	51 093	32 154
22	15	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	230 534	1 604	11 557	13 268	43 869	0	0	0	155 946	3 847	441
23	16	УКРГАЗПРОМБАНК	186 450	558	12 088	35 509	122 349	0	578	1 341	11 499	2 045	484
24	17	ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	185 986	6 797	20 073	9 510	34 653	0	158	0	78 226	10 597	25 973
25	18	МЕГАБАНК	185 897	5 977	28 546	99 984	1 177	0	2 481	3 782	34 931	7 100	1 917
26	19	“ІНКО”	166 617	0	108	11 705	9 569	0	199	5 534	128 584	4 200	6 720
27	20	ПРЕМ’ЄРБАНК	161 160	2 600	14 843	4 814	21 298	3 636	11 649	71	68 618	16 416	17 215
28	21	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	160 543	2 089	5 565	33 010	1 894	11 606	13 055	1 676	81 802	5 386	4 462
29	22	“КІІВ”	154 274	3 839	14 673	17 725	8 571	0	1 334	1 808	93 258	9 666	3 399
30	23	ІНГ БАНК УКРАЇНА	153 538	796	9 148	19 276	7 343	0	30 669	0	80 200	5 287	819
31	24	“ЗЕВС”	152 293	1 471	4 042	83 408	0	0	4 444	70	36 496	15 369	6 993
32	25	“МРІЯ”	143 572	4 429	18 144	4 994	29 920	1 526	1 877	12	76 048	5 325	1 296
33	26	РЕАЛ-БАНК	140 267	1 317	3 312	96 636	17 034	44	3 007	0	14 061	2 525	2 331
34	27	“ПІВДЕННИЙ”	138 469	8 785	14 359	5 543	13 951	0	8 690	0	63 924	6 593	16 623
35	28	ІНДУСТРІАЛБАНК	132 368	1 547	12 475	75 341	15 851	0	11 666	0	13 243	1 344	901
36	29	СІТІБАНК	127 971	1 785	71 128	3 959	19 019	0	0	0	25 403	5 747	929
37	30	“ЕТАЛОН”	124 984	1 437	33 080	9 605	5 016	0	17 033	0	46 079	4 624	8 110

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
38	31	ДОНМСЬКБАНК	123 399	1 059	12 902	17 800	20 220	0	2 521	475	58 485	9 839	98
39	32	"ФОРУМ"	122 970	1 172	9 513	9 189	7 065	0	936	8	83 691	5 749	5 647
40	33	"МЕТАЛУРГ"	120 803	5 017	10 846	30 580	26 791	0	2 508	9	36 436	6 427	2 188
41	34	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	115 306	0	37 041	1 023	13 564	31 946	10	0	16 865	2 653	12 204
42	35	АВТОАЗБАНК	112 280	1 866	7 475	35 066	19 788	0	9 210	0	22 922	10 860	5 092
43	36	ЕНЕРГОБАНК	111 510	3 445	7 029	2 346	876	0	2 618	992	70 157	17 671	6 375
44	37	"КІЇВ-ПРИВАТ"	108 437	1 623	7 185	40 965	27 765	0	7 886	153	21 217	1 083	560
45	38	"АЖІО"	102 854	3 581	8 945	25 082	15 251	1 390	271	112	30 715	16 010	1 498
Усього по групі			9 118 173	173 448	923 289	1 825 062	1 072 192	159 142	312 888	24 757	3 489 195	489 497	648 695
Група III. Середні банки (активи > 10 млн. грн.)													
46	1	УКРГАЗБАНК	98 176	5 229	8 502	14 222	8 203	9 942	6 305	308	30 219	7 530	7 714
47	2	ЕКСПРЕС БАНК	91 279	2 713	23 652	23 939	11 157	0	25	0	24 854	3 337	1 603
48	3	АВІАТЕКБАНК	90 612	4 148	5 022	6 681	22 851	0	1 622	48	18 792	7 617	23 831
49	4	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	89 797	1 407	7 488	1 839	3 032	0	8 317	75	58 610	7 345	1 685
50	5	"ЕЛІТА"	89 664	1 047	5 029	41 811	-90	0	6 679	41	22 589	10 393	2 166
51	6	"АЛЛОНЖ"	85 309	322	2 102	1 856	21 759	0	3 496	3	49 055	1 097	5 620
52	7	ЕКСПОБАНК	79 899	3 513	11 304	1 878	2 578	0	88	3	47 571	10 767	2 197
53	8	"НОВИЙ"	77 789	1 698	6 174	9 580	9 114	0	1 920	0	45 114	3 534	655
54	9	ОЛБАНК	76 361	869	9 664	30 439	10 516	0	8 769	182	10 767	4 257	898
55	10	"МЕРКУРІЙ"	71 543	460	15 843	26 184	1 978	6 243	300	0	16 087	3 926	521
56	11	ЗАХІДІНКОМБАНК	68 956	3 890	7 391	13 645	10 140	0	129	0	20 524	11 181	2 055
57	12	ПІВДЕНКОМБАНК	68 203	2 535	2 795	8 181	-5	0	3 059	38	34 620	12 121	4 860
58	13	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	66 906	9	7 101	6 200	13 628	0	15 245	191	6 703	11 017	6 813
59	14	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	65 262	1 698	1 873	9 967	3 024	0	1 384	0	13 448	22 414	11 453
60	15	РОСТОК БАНК	65 091	1 077	5 699	1 005	7 362	0	798	0	41 874	4 111	3 165
61	16	ЕЛЕКТРОНБАНК	63 170	2 491	4 981	10 129	11 287	139	176	1 328	17 011	15 255	373
62	17	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	61 499	1 470	3 315	5 974	18 571	0	7 263	1	24 519	299	87
63	18	"ГРАНТ"	61 375	2 172	4 130	5 662	0	0	6 864	855	33 637	6 782	1 272
64	19	ІМЕКСБАНК	59 861	1 243	3 168	29 299	500	0	10	0	24 747	666	227
65	20	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	58 838	2 135	4 288	1 798	15 417	0	5 164	0	28 284	626	1 125
66	21	ПОЛТАВА-БАНК	58 242	3 442	6 433	1 293	1 022	0	4 249	14	22 219	2 800	16 769
67	22	"КІЇВСЬКА РУСЬ"	57 864	2 756	7 449	1 412	7 735	2 285	158	0	32 397	1 592	2 082
68	23	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	57 666	0	2 942	10 203	9 297	0	7 416	0	22 211	4 273	1 324
69	24	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	56 478	2 684	4 767	17 813	9 500	0	0	3	20 354	1 132	224
70	25	"АРКАДА"	55 182	4 299	5 621	602	0	0	3 297	783	33 877	3 291	3 413
71	26	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	54 658	199	8 393	28	0	0	0	0	45 388	593	56
72	27	"ХРЕЩАТИК"	54 309	1 518	8 455	1 878	514	1 772	12	0	34 186	4 637	1 337
73	28	ІНТЕРБАНК	53 178	570	8 555	2 366	20 158	0	9 668	15	8 000	2 068	1 778
74	29	БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	52 980	539	884	7 333	14 257	0	0	0	6 512	22 797	658
75	30	ПОЛІКОМБАНК	52 730	1 006	6 282	8 753	7 286	467	4 715	7	11 229	12 489	498
76	31	ІНВЕСТ-БАНК УКРАЇНА	52 373	241	664	11 581	767	0	2	1 700	21 448	15 825	145
77	32	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	49 876	839	3 398	544	8 079	0	3 033	4 149	20 364	9 035	436
78	33	ТРАНСБАНК	45 732	1 591	7 606	16 177	3 920	0	481	95	14 118	1 612	133
79	34	"ІНТЕГРАЛ"	45 587	1 722	2 841	169	12 853	0	3 724	219	21 372	1 874	814
80	35	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	44 997	0	585	6 760	0	0	23 539	0	0	1 691	12 421
81	36	"ГЕОСАНТРИС"	41 914	1 750	764	38	7 220	0	125	234	26 730	902	4 151

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
82	37	“ДІАМАНТ”	39 338	35	810	0	17 984	0	0	0	19 981	509	18
83	38	ІКАР-БАНК	38 758	2 351	2 008	7 748	358	0	1 901	2	17 756	5 267	1 367
84	39	“УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ”	38 221	1 089	4 974	6 281	175	98	4 344	250	13 387	6 767	855
85	40	“КАПІТАЛ”	37 698	3 912	5 426	5 833	0	470	4 255	258	16 189	812	544
86	41	“ПРИКАРПАТТЯ”	37 536	1 099	5 719	1 733	673	532	135	1	20 682	6 615	347
87	42	ДОНБІРЖБАНК	37 087	378	1 027	1 464	2 337	25 014	84	0	4 686	2 020	77
88	43	ОБ’ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	37 065	1 111	3 606	2 238	2 527	0	3 703	0	13 386	3 837	6 656
89	44	АРЧ-БАНК	36 332	99	4 201	174	7 937	0	136	0	23 296	364	124
90	45	“ТК КРЕДИТ”	35 377	1 960	3 053	1 849	1 274	98	10	0	20 486	635	6 012
91	46	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	35 078	2 784	5 128	8 391	1 500	770	2 232	0	10 103	1 976	2 194
92	47	ЛЕГБАНК	34 745	1 334	3 316	632	1 830	0	5 050	75	17 604	3 415	1 490
93	48	“СТАРОКІЇВСЬКИЙ”	34 179	1 003	3 816	6 496	100	1 135	215	0	15 834	3 204	2 376
94	49	“ДНІСТЕР”	33 636	269	1 517	480	6 000	0	1 087	0	21 479	2 423	382
95	50	“ГАРАНТ”	33 105	883	1 706	19	9 301	0	4 881	536	12 875	1 232	1 674
96	51	ПРОМЕКОНОМБАНК	32 976	144	1 522	10 455	8 451	159	924	0	10 553	745	23
97	52	РЕГІОН-БАНК	32 226	1 671	3 857	15 890	1 750	0	28	6	6 703	2 245	76
98	53	“ДЕМАРК”	30 800	207	2 187	5 355	1 787	0	384	0	19 081	1 411	389
99	54	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛТ УКРАЇНА	30 334	317	13 133	5 700	3 351	0	10	0	3 770	3 038	1 015
100	55	“ТАВРІЯ”	30 088	1 232	3 822	445	0	86	7 589	9	7 624	2 412	6 869
101	56	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	29 537	374	3 288	338	0	0	0	1	17 998	241	7 297
102	57	“ПРИВАТІНВЕСТ”	28 741	200	1 268	13 580	4 674	1 133	1 973	0	1 165	4 471	278
103	58	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	28 536	527	3 420	5 407	980	0	6 697	45	7 596	1 308	2 557
104	59	“ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ”	28 306	1 235	2 156	2 818	7 031	1 008	5 167	38	6 145	736	1 972
105	60	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	27 941	3	0	0	461	0	292	0	26 082	1 010	94
106	61	“СИНТЕЗ”	27 624	1 838	3 674	302	2 337	0	104	0	17 868	1 243	258
107	62	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	27 159	222	4 602	456	3 000	71	4 384	0	12 807	1 140	478
108	63	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	27 013	1 123	1 550	691	1 533	0	4 050	14	14 118	3 698	236
109	64	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	26 925	52	2 063	13 343	2 238	0	0	0	6 460	2 150	620
110	65	“УКООПСІЛКА”	26 260	672	2 680	747	1 003	34	11 758	66	7 958	804	538
111	66	“ЗОЛОТІ ВОРОТА”	25 919	319	1 233	3 168	767	158	406	0	19 276	497	95
112	67	“ЮНЕКС”	25 119	22	368	13	4 976	0	8 832	0	4 923	3 598	2 388
113	68	АВТОКРАЗБАНК	24 847	168	195	34	800	0	3 936	0	13 125	3 308	3 281
114	69	“КЛІРИНГОВИЙ ДІМ”	24 748	0	358	18 220	3 501	0	0	105	0	2 053	512
115	70	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	24 678	959	2 011	1 944	0	0	20	0	16 293	2 623	828
116	71	УКРКОМУНБАНК	24 406	650	3 994	200	2 072	0	7 836	120	7 312	2 067	156
117	72	“ЛЬВІВ”	23 904	437	727	466	2 600	85	375	0	7 924	11 205	83
118	73	“АВТОРИТЕТ”	23 486	100	1 319	2 863	5 971	3 787	30	800	7 045	1 482	89
119	74	ТАВРИДА-БАНК	22 456	433	1 980	3 266	2 646	0	3 120	0	6 650	2 940	1 421
120	75	“ДОНКРЕДИТІНВЕСТ”	22 268	5 227	4 430	116	0	0	5 072	0	5 166	2 226	31
121	76	“БАЗИС”	22 225	335	6 534	0	0	1 008	2 763	6	4 703	6 029	847
122	77	“ПОРТО-ФРАНКО”	21 962	4 447	1 915	477	0	0	2 963	0	9 293	861	2 006
123	78	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	21 772	228	819	890	947	227	6 741	0	10 943	225	753
124	79	ІНВЕСТБАНК	21 766	520	1 635	3 199	0	0	1 900	0	13 796	708	8
125	80	“МОРСЬКИЙ”	21 290	917	1 257	935	0	63	1 905	0	9 499	6 485	228
126	81	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	21 178	656	1 703	1 738	777	477	2	0	7 915	7 418	493

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
127	82	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	20 208	656	620	1 191	2 347	64	84	0	3 787	9 682	1 776
128	83	КООПІНВЕСТБАНК	19 097	672	557	1 102	1 200	0	0	6	12 754	1 323	1 483
129	84	“АНДРІВСЬКИЙ”	18 692	329	1 087	110	0	0	30	0	14 521	2 425	189
130	85	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	17 325	0	14 132	893	524	0	0	0	217	1 282	277
131	86	ІНДУСТРІАЛБАНК	17 284	1 827	657	910	7 840	0	0	0	4 045	1 078	927
132	87	“ТАВРІКА”	17 237	398	571	2 073	6 416	0	1 811	32	776	1 056	4 102
133	88	РАДАБАНК	16 973	188	410	2 297	-6	0	4 746	0	8 254	609	476
134	89	КОНТАКТ-БАНК	16 493	20	8	16 061	0	0	0	0	0	96	308
135	90	ТЕХНОБАНК	15 758	923	1 011	2 358	300	13	686	0	9 364	680	423
136	91	“ЄВРОЦЕНТР”	15 658	437	380	214	1 207	50	1 048	0	9 408	1 944	971
137	92	“ВЕЛЕС”	14 532	314	316	152	800	0	6 147	0	4 754	767	1 282
138	93	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	13 733	330	1 783	124	108	0	10	0	8 102	444	2 833
139	94	АКСІ-БАНК	13 288	977	56	18	0	0	3 854	10	2 331	1 348	4 694
140	95	“СЛАВУТИЧ”	13 237	269	966	2 308	1 204	201	337	0	4 004	1 216	2 731
141	96	ФІНБАНК	12 840	2 172	903	414	-3	0	80	60	7 620	328	1 267
142	97	“ФЕБ”	12 565	700	734	419	512	198	164	31	9 024	617	165
143	98	НЕВІКОН-БАНК	11 894	46	1 349	937	131	0	4 498	21	14	3 732	1 166
144	99	“ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА”	11 837	198	156	99	782	0	201	0	2 514	1 200	6 687
145	100	“КЛАСИК”	11 661	261	1 761	10	0	0	983	0	2 151	84	6 410
146	101	“СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ”	11 654	1 906	740	2 627	784	0	0	0	5 189	390	18
147	102	“БУКОВИНА”	11 578	43	1 073	0	2 200	45	1 549	0	6 083	455	129
148	103	“АЛЬЯНС”	11 507	584	2 679	996	1 965	0	0	2	4 917	318	46
149	104	“ПРИВАТ-ЕКСЕЛЬ”	11 233	1 157	3 346	52	0	0	300	0	1 105	5 193	80
150	105	“АНТАРЕС”	11 169	295	41	4	1 019	146	10	0	6 799	344	2 510
151	106	“ЄВРОПЕЙСЬКИЙ”	10 892	1 030	2	66	0	0	2 334	0	5 833	905	722
152	107	СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	10 699	105	1 517	495	0	0	3 232	0	4 796	496	56
153	108	“СТОЛИЧНИЙ”	10 424	155	806	0	2 201	0	1 635	0	5 259	336	32
Усього по групі			4 017 469	122 816	378 828	529 563	420 810	57 978	289 065	12 786	1 590 586	388 687	226 354
Група IV. Малі банки (активи < 10 млн. грн.)													
154	1	ОДЕСА-БАНК	9 000	1 347	615	160	410	73	1 762	0	3 785	816	32
155	2	“КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ”	7 580	346	1 176	535	0	0	75	30	2 789	1 030	1 599
156	3	“СЛОБОЖАНЩИНА”	7 551	466	1 060	151	808	37	137	0	2 650	1 619	624
157	4	ЄВРОБАНК	7 018	0	36	0	0	0	3 307	0	3 045	182	448
158	5	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	6 898	207	552	0	786	0	2 646	0	2 062	530	114
159	6	МІСТО-БАНК	6 695	0	150	4 000	0	0	0	0	2 347	97	101
160	7	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	5 486	7	34	0	543	0	0	0	4 338	442	121
161	8	КОРАЛ-БАНК	5 471	141	136	0	0	0	0	0	4 954	149	92
162	9	“ЕРА”	4 958	45	39	99	3 060	1 167	72	0	40	90	347
163	10	“АРКАДІЯ”	3 207	31	330	0	400	10	0	0	2 351	65	19
164	11	“АБСОЛЮТ”	2 745	8	4	0	0	0	803	2	606	693	631
Усього по групі			66 609	2 598	4 132	4 945	6 007	1 287	8 802	32	28 967	5 713	4 128
Група V. Валютні біржі													
165	1	УМВБ	43 874	1	284	151	5 164	0	0	9 627	53	20 602	7 992
166	2	Кримська МВБ	2 018	0	3	4	467	0	51	0	0	1455	38
Усього по групі			45 892	1	287	155	5 631	0	51	9 627	53	22 057	8 030
Усього по банківській системі:			25 806 236	784 253	2 263 210	3 465 126	1 941 647	853 153	951 453	92 417	10 941 658	2 574 757	1 938 562

Структура зобов'язань комерційних банків України за станом на 01.01.2000 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Сумарні зобов'язання	Заборгованість перед		Заборгованість перед банками		Заборгованість перед клієнтами		ЦП власного боргу	Інші зобов'язання
				бюджетними установами	НБУ	Залишки на коррахунках	Кредити та депозити	юридичними особами	фізичними особами		
1			2	3	4	5	6	7	8	9	10
Група I. Найбільші банки											
1	1	ПРОМІНВЕСТБАНК	1 804 415	61 960	11 973	19 882	1 515	1 041 908	566 652	44 261	56 265
2	2	ПРИВАТБАНК	1 844 501	2 873	70 304	107 268	107 224	547 851	540 688	66 213	402 079
3	3	"УКРАЇНА"	1 723 920	70 769	441 305	17 570	253 294	417 671	405 867	2 794	114 650
4	4	УКРЕКСІМБАНК	1 640 154	20 443	654 836	4 349	120 035	634 189	162 171	5	44 126
5	5	"АВАЛЬ"	1 327 080	110 660	35 410	5 397	8 968	852 214	205 293	46 275	62 862
6	6	ОЩАДБАНК	1 218 386	10 205	84 134	29 190	9	94 106	961 714	0	39 028
7	7	УКРСОЦБАНК	911 310	118 329	24 389	238	5 216	547 376	190 129	0	25 634
Усього по групі			10 469 766	395 239	1 322 351	183 894	496 261	4 135 315	3 032 514	159 548	744 644
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)											
8	1	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	699 397	86	0	3 941	95 588	503 386	79 012	917	16 468
9	2	БРОКБІЗНЕСБАНК	576 003	3 028	0	29 660	58 545	333 707	30 635	0	120 429
10	3	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	323 764	0	0	112 162	39 629	36 149	101 235	516	34 073
11	4	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	429 917	0	45 309	100 092	124 248	88 362	36 755	516	34 637
12	5	"НАДРА"	340 958	0	47 590	22 109	78 056	78 719	30 090	67 908	16 487
13	6	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	351 995	36 098	0	48 304	83 243	85 308	28 369	161	70 513
14	7	МТ-БАНК	248 069	19	0	0	20 237	212 426	8 755	0	6 632
15	8	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	257 781	0	0	34 669	136 326	27 611	50 842	2 068	6 266
16	9	ПРАВЕКС-БАНК	212 747	2 553	0	9	7 911	68 613	123 079	39	10 543
17	10	УКРСИББАНК	152 954	3 790	0	90	12 893	95 719	19 246	11 270	9 946
18	11	ВАБАНК	202 112	0	70 436	4 219	8 663	67 298	36 035	217	15 245
19	12	"КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА"	220 154	0	0	58	25 274	187 442	1 857	0	5 522
20	13	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	202 679	0	0	107 044	22 475	42 469	21 022	8 001	1 668
21	14	УКРІНБАНК	194 088	239	0	583	20 556	87 971	76 465	0	8 274
22	15	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	205 972	0	0	3 250	135 386	38 401	966	0	27 969
23	16	УКРГАЗПРОМБАНК	152 490	0	0	703	68 603	71 303	10 648	0	1 234
24	17	ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	130 154	0	12 352	2 028	10 730	34 746	64 766	20	5 511
25	18	МЕГАБАНК	151 855	5 608	0	0	0	113 136	5 500	0	27 611
26	19	"ІНКО"	222 505	0	10 000	0	19 341	2	1 325	0	191 837
27	20	ПРЕМ'ЄРБАНК	117 396	413	24 512	140	13 035	35 278	37 429	0	6 588
28	21	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	113 723	1 984	0	0	5 520	36 635	2 921	0	66 663
29	22	"КИЇВ"	118 286	3 246	0	14 556	8 178	54 895	16 987	0	20 424
30	23	ІНГ БАНК УКРАЇНА	123 496	0	0	0	73 122	38 826	1 015	0	10 533
31	24	"ЗЕВС"	109 982	0	0	90	67 781	11 167	14 311	2 381	14 251
32	25	"МРІЯ"	122 961	0	0	7 775	13 917	59 827	32 092	1 306	8 044
33	26	РЕАЛ-БАНК	124 324	0	0	18 741	84 498	7 937	11 052	0	2 096
34	27	"ПІВДЕННИЙ"	116 366	69	0	2 166	21 270	51 955	5 544	11 922	23 442
35	28	ІНДУСТРІАЛБАНК	102 942	0	0	52 237	0	36 635	6 783	19	7 268
36	29	СІТІБАНК	31 223	0	0	83	11 895	17 362	0	0	1 883

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10
37	30	“ЕТАЛОН”	98 308	0	0	2 565	0	86 766	7 436	0	1 540
38	31	ДОНМИСЬКБАНК	60 017	227	0	0	13 041	43 904	5	0	2 840
39	32	“ФОРУМ”	94 452	405	0	7 160	25 192	42 207	11 822	2 666	5 000
40	33	“МЕТАЛУРГ”	62 987	1 465	0	1	2 559	36 061	21 964	0	936
41	34	“СОСЬСТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА”	74 145	0	0	604	10 548	51 781	0	0	11 212
42	35	АВТОАЗБАНК	88 232	0	0	1	9 086	66 504	12 230	0	411
43	36	ЕНЕРГОБАНК	87 545	0	2 108	0	1 043	45 612	34 531	133	4 118
44	37	“КИЇВ-ПРИВАТ”	90 301	0	3 669	22 726	14 376	33 308	7 406	1 552	7 263
45	38	“АЖІО”	60 879	0	5 155	823	15 405	29 263	7 936	0	2 295
Усього по групі			7 073 159	59 230	221 131	598 589	1 358 170	2 958 691	958 066	111 612	807 672
Група III. Середні банки (активи > 10 млн. грн.)											
46	1	УКРГАЗБАНК	73 202	0	0	5	4 804	28 095	8 052	98	32 148
47	2	ЕКСПРЕС БАНК	62 301	0	0	0	3 464	54 281	2 717	0	1 840
48	3	АВІАТЕКБАНК	69 899	0	0	3 796	23 662	34 719	5 281	2 302	139
49	4	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	61 401	0	0	1	0	31 373	8 690	1 141	20 196
50	5	“ЕЛІТА”	68 695	0	0	16 053	1 502	13 889	28 686	107	8 459
51	6	“АЛЛОНЖ”	42 585	0	0	0	22 467	14 009	1	0	6 108
52	7	ЕКСПОБАНК	61 170	0	0	1	4 067	25 270	14 400	344	17 089
53	8	“НОВИЙ”	69 761	0	0	2 742	2 393	23 869	6 809	0	33 948
54	9	ОЛБАНК	57 189	3	0	12	0	46 509	10 042	0	623
55	10	“МЕРКУРІЙ”	54 021	0	0	0	0	52 064	1 353	0	604
56	11	ЗАХІДІНКОМБАНК	45 055	915	0	10 433	2 280	16 287	13 394	0	1 746
57	12	ПІВДЕНКОМБАНК	40 447	3	0	7 202	7 260	8 334	16 424	7	1 217
58	13	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	48 730	0	0	533	2 539	10 400	3 190	0	32 068
59	14	“ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП’ЮТЕР”	38 663	0	0	2 404	2 600	9 856	23 595	0	208
60	15	РОСТОК БАНК	54 334	2 352	0	0	8 007	25 804	9 882	0	8 289
61	16	ЕЛЕКТРОНБАНК	35 676	0	0	744	6 646	16 879	10 714	0	693
62	17	“НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ”	45 009	0	0	4 943	21 706	4 675	6 710	6 285	691
63	18	“ГРАНТ”	41 566	11	0	0	1 013	36 963	3 180	0	399
64	19	ІМЕКСБАНК	40 065	0	0	0	24 561	5 527	9 709	0	269
65	20	“ПРИЧОРНОМОР’Я”	43 225	0	0	1 489	19 130	7 733	9 364	4 285	1 225
66	21	ПОЛТАВА-БАНК	44 557	638	0	0	2 200	17 601	18 326	429	5 363
67	22	“КИЇВСЬКА РУСЬ”	43 996	0	2 000	0	8 058	20 500	7 629	5 575	234
68	23	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	32 340	0	0	1	1 609	25 925	0	4 000	805
69	24	“НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ”	40 068	0	0	0	0	33 301	6 355	0	413
70	25	“АРКАДА”	40 872	27	0	0	0	2 792	33 842	0	4 211
71	26	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	28 193	0	0	15 419	10 000	2 573	0	0	201
72	27	“ХРЕЩАТИК”	31 205	13 760	0	0	0	15 162	1 802	0	482
73	28	ІНТЕРБАНК	33 098	31	0	0	2 228	14 671	15 413	516	239
74	29	БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	9 358	0	0	6	6 152	641	2 030	0	529
75	30	ПОЛІКОМБАНК	26 998	91	0	0	3 101	13 565	10 056	3	183
76	31	ІНВЕСТ-БАНК УКРАЇНА	29 840	0	0	12 306	11 622	5 495	0	0	417
77	32	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	28 140	0	0	0	6 424	6 232	9 149	1 700	4 635
78	33	ТРАНСБАНК	22 233	111	0	1	3 985	15 271	1 445	0	1 419
79	34	“ІНТЕГРАЛ”	26 099	0	0	4	8 987	11 434	3 662	0	2 013
80	35	“КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)”	20	0	0	0	0	0	0	0	20

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10
81	36	“ГЕОСАНТРИС”	30 058	0	0	0	15 100	6 318	5 357	0	3 282
82	37	“ДІАМАНТ”	20 965	0	0	0	8 000	1 903	0	0	11 062
83	38	ІКАР-БАНК	28 212	0	0	3	1 703	11 388	6 173	2 750	6 195
84	39	“УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ”	20 726	0	0	1 160	4 700	11 652	2 575	0	639
85	40	“КАПІТАЛ”	28 295	0	0	0	0	14 116	3 319	47	10 813
86	41	“ПРИКАРПАТТЯ”	23 102	1	0	0	0	6 993	15 023	960	125
87	42	ДОНБІРЖБАНК	12 193	0	0	0	2 337	9 534	135	0	186
88	43	ОБ’ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	29 047	6 332	0	103	1 200	9 336	7 523	0	4 552
89	44	АРЧ-БАНК	17 175	0	0	206	4 661	12 259	36	0	13
90	45	“ТК КРЕДИТ”	26 215	0	0	0	500	15 247	965	0	9 502
91	46	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	20 728	0	0	6 975	1 000	4 426	6 572	133	1 622
92	47	ЛЕГБАНК	23 719	0	0	0	0	12 721	7 875	855	2 267
93	48	“СТАРОКИЇВСЬКИЙ”	24 288	0	0	0	0	12 822	10 497	0	968
94	49	“ДНІСТЕР”	18 687	0	0	0	9 087	8 082	1 309	0	209
95	50	“ГАРАНТ”	18 667	0	0	0	5 240	9 437	3 900	0	90
96	51	ПРОМЕКОНОМБАНК	25 964	0	0	10 986	1 400	1 231	2 080	0	10 267
97	52	РЕГІОН-БАНК	17 387	71	0	0	1 783	6 093	7 602	0	1 840
98	53	“ДЕМАРК”	18 116	8	0	5 236	0	4 649	5 997	0	2 227
99	54	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛТ УКРАЇНА	6 719	0	0	0	0	5 967	0	0	752
100	55	“ТАВРІЯ”	13 790	3	0	0	0	10 508	1 839	793	647
101	56	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	5 196	0	0	0	0	5 042	48	0	106
102	57	“ПРИВАТІНВЕСТ”	15 687	0	0	400	3 285	2 509	6 191	28	3 275
103	58	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	10 962	747	0	0	2 400	5 759	438	537	1 082
104	59	“ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ”	17 802	72	0	1 000	0	7 510	2 889	0	6 331
105	60	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	38 084	0	23 905	0	6 782	1 697	4 679	0	1 021
106	61	“СИНТЕЗ”	12 166	0	0	2 088	1 023	5 453	1 266	1 908	427
107	62	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	18 375	4 254	0	0	2 900	4 685	414	0	6 122
108	63	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	18 501	0	0	0	3 986	4 253	1 124	0	9 138
109	64	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	14 887	0	0	0	1 500	13 226	135	0	27
110	65	“УКООПСПІЛКА”	15 518	0	0	0	1	10 792	4 367	0	358
111	66	“ЗОЛОТІ ВОРОТА”	10 974	164	0	0	1 195	6 223	2 807	20	565
112	67	“ЮНЕКС”	7 822	0	0	7	0	3 569	52	0	4 194
113	68	АВТОКРАЗБАНК	14 139	0	0	0	2 562	3 254	5 526	0	2 796
114	69	“КЛІРИНГОВИЙ ДІМ”	18 082	0	56	17 097	250	0	0	0	680
115	70	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	8 874	0	0	40	0	7 059	1 672	0	103
116	71	УКРКОМУНБАНК	8 773	809	0	0	0	6 061	1 578	0	326
117	72	“ЛЬВІВ”	6 795	0	0	0	2 400	2 359	1 995	0	41
118	73	“АВТОРИТЕТ”	7 241	0	0	7	950	2 156	3 916	0	212
119	74	ТАВРИДА-БАНК	13 640	98	0	0	0	1 885	3 215	100	8 342
120	75	“ДОНКРЕДИТІНВЕСТ”	4 551	0	0	0	0	3 524	396	0	631
121	76	“БАЗИС”	10 403	0	0	0	0	6 188	0	0	4 214
122	77	“ПОРТО-ФРАНКО”	14 428	276	0	0	402	3 982	7 174	0	2 594
123	78	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	7 648	0	0	0	1 250	3 344	1 708	0	1 346
124	79	ІНВЕСТБАНК	11 707	0	0	0	0	7 770	506	0	3 430
125	80	“МОРСЬКИЙ”	6 105	0	0	6	467	3 984	1 458	0	190

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10
126	81	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	7 391	0	0	0	0	2 179	4 907	0	306
127	82	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	6 419	0	0	1 054	800	3 392	740	0	434
128	83	КООПІНВЕСТБАНК	10 453	238	0	0	1 850	4 297	1 971	0	2 098
129	84	“АНДРІВСЬКИЙ”	4 101	0	0	0	0	3 084	409	0	608
130	85	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	90	0	0	0	0	0	0	0	90
131	86	ІНДУСТРІАЛБАНК	2 115	0	0	0	1 000	571	1	0	543
132	87	“ТАВРІКА”	4 450	0	0	0	0	2 040	2 135	0	275
133	88	РАДАБАНК	7 945	493	0	2 200	364	3 956	819	0	112
134	89	КОНТАКТ-БАНК	4 041	0	0	0	3 700	94	0	0	247
135	90	ТЕХНОБАНК	6 645	0	0	2 200	0	3 132	1 296	0	16
136	91	“ЄВРОЦЕНТР”	7 585	0	0	0	1 300	4 876	1 061	0	348
137	92	“ВЕЛЕС”	968	0	0	0	800	160	0	0	7
138	93	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	6 572	0	0	0	3 000	1 422	0	0	2 150
139	94	АКСІ-БАНК	4 563	0	0	0	1 750	1 743	145	0	924
140	95	“СЛАВУТИЧ”	5 471	0	0	0	0	1 799	2 883	0	789
141	96	ФІНБАНК	6 073	0	0	0	0	3 475	935	0	1 662
142	97	“ФЕБ”	3 158	0	0	0	0	2 010	947	0	202
143	98	НЕВІКОН-БАНК	1 807	2	0	0	0	1 595	143	0	68
144	99	“ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА”	5 017	0	0	0	115	2 215	1 688	0	999
145	100	“КЛАСИК”	3 377	301	0	0	293	535	0	0	2 248
146	101	“СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ”	3 663	0	0	0	500	2 907	0	0	256
147	102	“БУКОВИНА”	2 384	0	0	0	600	1 300	0	0	484
148	103	“АЛЬЯНС”	6 595	0	0	0	0	5 004	1 554	0	37
149	104	“ПРИВАТ-ЕКСЕЛЬ”	478	0	0	0	0	269	64	0	145
150	105	“АНТАРЕС”	1 192	0	0	0	319	415	399	0	58
151	106	“ЄВРОПЕЙСЬКИЙ”	2 691	0	0	0	0	1 337	1 149	0	206
152	107	СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	3 578	0	0	0	0	1 584	61	0	1 934
153	108	“СТОЛИЧНИЙ”	3 735	0	0	0	512	1 764	0	0	1 459
Усього по групі			2 354 981	31 811	25 961	128 863	327 434	1 005 820	467 540	34 923	332 637
Група IV. Малі банки (активи < 10 млн. грн.)											
154	1	ОДЕСА-БАНК	3 287	0	0	0	400	2 421	296	0	171
155	2	“КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ”	2 297	0	0	0	0	1 940	5	0	352
156	3	“СЛОБОЖАНЩИНА”	3 406	1 402	0	0	0	1 888	2	0	114
157	4	ЄВРОБАНК	483	0	0	0	0	13	170	0	300
158	5	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	909	0	0	0	0	510	0	0	399
159	6	МІСТО-БАНК	16	0	0	0	0	6	0	0	11
160	7	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	64	0	0	0	0	54	0	0	10
161	8	КОРАЛ-БАНК	1 104	0	0	0	0	288	0	0	816
162	9	“ЕРА”	13 365	0	0	4	9 153	1 718	99	0	2 390
163	10	“АРКАДІЯ”	760	0	0	0	410	307	38	0	4
164	11	“АБСОЛЮТ”	1 284	0	0	0	0	25	2	0	1 257
Усього по групі			26 975	1 402	0	4	9 963	9 170	612	0	5 824
Група V. Валютні біржі											
165	1	УМВБ	3 697	0	0	0	350	0	0	0	3 347
166	2	Кримська МВБ	37	0	0	0	0	0	0	0	37
Усього по групі			3 734	0	0	0	350	0	0	0	3 384
Усього по банківській системі			19 928 615	487 682	1 569 443	911 350	2 192 178	8 108 996	4 458 732	306 083	1 894 161

Структура капіталу комерційних банків України за станом на 01.01.2000 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Балансовий капітал (усього)	Статутний капітал (загальний)	Резервний фонд	Результат минулих років	Результат поточного року	Інший капітал
1			2	3	4	5	6	7
Група I. Найбільші банки								
1	1	ПРОМІНВЕСТБАНК	682 701	192 906	27 677	332 342	47 450	82 326
2	2	ПРИВАТБАНК	238 682	140 000	28 453	20 596	19 014	30 619
3	3	“УКРАЇНА”	305 947	68 719	19 297	83 724	-96 007	230 213
4	4	УКРЕКСІМБАНК	250 430	107 355	26 839	78 713	28 469	9 054
5	5	“АВАЛЬ”	155 178	62 782	2 729	48 316	23 010	18 340
6	6	ОЩАДБАНК	126 576	47 687	6 751	65 413	-32 525	39 249
7	7	УКРСОЦБАНК	328 815	48 844	14 733	167 656	19 315	78 267
Усього по групі			2 088 329	668 293	126 479	796 760	8 726	488 068
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)								
8	1	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	249 502	82 411	5 411	64 394	56 891	40 394
9	2	БРОКБІЗНЕСБАНК	60 333	16 742	240	22 250	4 425	16 676
10	3	“СЛОВ’ЯНСЬКИЙ”	232 336	22 500	6 682	119 555	83 338	261
11	4	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	70 448	8 524	14 893	6 047	40 170	814
12	5	“НАДРА”	62 146	36 402	2 048	11 747	10 323	1 626
13	6	“ФІНАНСИ І КРЕДИТ”	34 947	20 000	644	6 640	7 663	0
14	7	МТ-БАНК	92 640	44 250	6 973	6 702	33 428	1 288
15	8	ІНКОМБАНК-УКРАЇНА	78 478	60 681	1 758	0	6 555	9 484
16	9	ПРАВЕКС-БАНК	71 925	60 672	563	7 055	2 073	1 561
17	10	УКРСИБАНК	124 200	90 000	1 794	20 394	9 140	2 872
18	11	ВАБАНК	55 600	34 605	4 931	8 053	7 469	542
19	12	“КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА”	33 661	22 261	1 712	1 728	7 205	756
20	13	“КРЕДИТ-ДНІПРО”	36 751	26 640	345	6 186	2 700	880
21	14	УКРІНБАНК	40 107	20 012	599	18 056	-27 179	28 620
22	15	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	24 562	22 009	82	0	907	1 564
23	16	УКРГАЗПРОМБАНК	33 960	17 848	1 082	7 634	7 396	0
24	17	ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	55 832	57 492	1 166	1 396	-4 807	585
25	18	МЕГАБАНК	34 042	21 572	525	7 340	4 545	60
26	19	“ІНКО”	-55 888	976	4 596	-64 766	9	3 296
27	20	ПРЕМ’ЄРБАНК	43 764	30 000	609	1 346	397	11 412
28	21	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	46 820	33 988	2 974	6 545	3 070	244
29	22	“КИЇВ”	35 988	25 614	5 025	0	4 281	1 068
30	23	ІНГ БАНК УКРАЇНА	30 042	20 971	0	8 521	550	0
31	24	“ЗЕВС”	42 311	30 181	2 235	6 290	2 116	1 488
32	25	“МРІЯ”	20 611	7 641	2 277	4 366	5 174	1 153
33	26	РЕАЛ-БАНК	15 943	9 302	998	4 771	464	407
34	27	“ПІВДЕННИЙ”	22 102	18 565	265	2 050	1 043	179
35	28	ІНДУСТРІАЛБАНК	29 426	13 411	66	907	15 027	15
36	29	СІТІБАНК	96 748	67 090	440	8 360	20 697	160
37	30	“ЕТАЛОН”	26 676	8 100	574	15 235	2 682	85

1			2	3	4	5	6	7
38	31	ДОНМІСЬКБАНК	63 382	35 732	1 769	748	25 133	0
39	32	"ФОРУМ"	28 517	23 204	681	277	4 095	261
40	33	"МЕТАЛУРГ"	57 816	9 657	2 293	29 018	16 362	486
41	34	"СОСЬСТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	41 160	23 311	1 784	0	15 364	702
42	35	АВТОАЗБАНК	24 048	13 909	782	4 156	2 940	2 261
43	36	ЕНЕРГОБАНК	23 964	10 851	3 561	7 345	1 697	510
44	37	"КИЇВ-ПРИВАТ"	18 136	11 700	839	335	5 237	25
45	38	"АЖІО"	41 975	10 526	2 262	17 646	9 391	2 150
Усього по групі			2 045 011	1 069 350	85 478	368 327	387 971	133 885
Група III. Середні банки (активи > 10 млн. грн.)								
46	1	УКРГАЗБАНК	24 973	15 324	3 321	1 444	1 288	3 596
47	2	ЕКСПРЕС БАНК	28 978	17 136	174	833	10 699	135
48	3	АВІАТЕКБАНК	20 713	17 462	120	2 205	899	27
49	4	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	28 396	20 049	364	2 954	4 711	319
50	5	"ЕЛІТА"	20 968	12 528	647	2 193	2 591	3 009
51	6	"АЛЛОНЖ"	42 724	36 135	209	3 787	2 584	8
52	7	ЕКСПОБАНК	18 729	10 500	605	3 321	1 629	2 673
53	8	"НОВИЙ"	8 028	6 680	71	-1 506	123	2 660
54	9	ОЛБАНК	19 172	9 174	642	8 699	654	3
55	10	"МЕРКУРІЙ"	17 522	8 700	1 891	269	4 088	2 574
56	11	ЗАХІДІНКОМБАНК	23 901	11 200	110	1 058	1 869	9 664
57	12	ПІВДЕНКОМБАНК	27 757	12 608	5 011	1 114	1 230	7 794
58	13	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	18 176	8 260	531	978	216	8 191
59	14	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	26 598	15 000	1 875	3 363	5 513	848
60	15	РОСТОК БАНК	10 756	6 894	499	2 676	552	134
61	16	ЕЛЕКТРОНБАНК	27 495	10 592	583	2 201	1 170	12 949
62	17	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	16 489	15 000	18	372	1 098	0
63	18	"ГРАНТ"	19 809	9 007	2 427	41	466	7 868
64	19	ІМЕКСБАНК	19 796	15 620	1 698	739	1 551	188
65	20	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	15 612	12 266	702	519	2 035	90
66	21	ПОЛТАВА-БАНК	13 685	9 700	178	1 988	1 794	26
67	22	"КИЇВСЬКА РУСЬ"	13 868	10 100	895	833	1 910	130
68	23	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	25 326	23 491	52	0	1 783	0
69	24	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	16 410	9 686	282	657	5 776	10
70	25	"АРКАДА"	14 311	9 092	534	1 209	3 264	211
71	26	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	26 465	26 240	6	0	201	17
72	27	"ХРЕЩАТИК"	23 105	20 000	261	1 473	1 101	269
73	28	ІНТЕРБАНК	20 080	16 995	304	2 384	11	386
74	29	БАНК ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	43 623	23 279	4 099	3 660	5 402	7 183
75	30	ПОЛІКОМБАНК	25 732	10 300	1 202	330	2 914	10 986
76	31	ІНВЕСТ-БАНК УКРАЇНА	22 533	21 352	749	96	268	68
77	32	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	21 736	15 000	24	278	197	6 237
78	33	ТРАНСБАНК	23 499	13 254	1 837	1 589	6 142	677
79	34	"ІНТЕГРАЛ"	19 488	16 514	247	1 273	1 412	42
80	35	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	44 977	28 275	605	11 375	4 600	122
81	36	"ГЕОСАНТРИС"	11 856	11 018	25	757	5	52

1			2	3	4	5	6	7
82	37	“ДІАМАНТ”	18 373	18 049	23	125	123	53
83	38	ІКАР-БАНК	10 546	7 804	237	568	1 913	23
84	39	“УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ”	17 495	13 500	111	229	826	2 829
85	40	“КАПІТАЛ”	9 403	8 149	6	837	148	263
86	41	“ПРИКАРПАТТЯ”	14 434	10 000	212	581	1 011	2 630
87	42	ДОНБІРЖБАНК	24 894	8 100	757	11 670	3 494	872
88	43	ОБ’ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	8 019	5 866	64	713	1 318	57
89	44	АРЧ-БАНК	19 157	18 000	129	0	1 000	28
90	45	“ТК КРЕДИТ”	9 162	7 086	65	379	1 485	148
91	46	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	14 350	14 134	75	29	13	99
92	47	ЛЕГБАНК	11 027	8 000	240	1 663	16	1 108
93	48	“СТАРОКИЇВСЬКИЙ”	9 892	5 000	459	9	1 778	2 646
94	49	“ДНІСТЕР”	14 949	14 000	34	660	255	0
95	50	“ГАРАНТ”	14 438	11 937	129	1 149	1 190	34
96	51	ПРОМЕКОНОМБАНК	7 012	6 308	142	98	444	20
97	52	РЕГІОН-БАНК	14 839	8 992	700	183	3 241	1 723
98	53	“ДЕМАРК”	12 684	9 300	218	2 611	106	449
99	54	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛЬТ УКРАЇНА	23 615	22 097	319	2 130	-931	0
100	55	“ТАВРІЯ”	16 298	14 000	36	1 557	690	15
101	56	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	24 341	25 313	1	-1 768	701	95
102	57	“ПРИВАТІНВЕСТ”	13 054	8 099	53	1 374	357	3 170
103	58	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	17 575	15 332	140	1 477	625	1
104	59	“ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ”	10 504	8 150	406	1 420	523	6
105	60	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	-10 143	1 846	0	-5 259	-7 029	299
106	61	“СИНТЕЗ”	15 458	14 000	84	279	1 088	7
107	62	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	8 784	8 103	19	401	201	61
108	63	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	8 511	8 217	73	1	141	79
109	64	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	12 037	11 513	8	-1 709	2 220	6
110	65	“УКООПСПІЛКА”	10 742	8 559	227	2 461	-717	212
111	66	“ЗОЛОТІ ВОРОТА”	14 945	14 000	166	515	222	42
112	67	“ЮНЕКС”	17 297	15 722	1 054	521	0	0
113	68	АВТОКРАЗБАНК	10 708	8 186	199	887	84	1 352
114	69	“КЛІРИНГОВИЙ ДІМ”	6 667	6 314	167	31	147	8
115	70	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	15 803	14 800	51	875	57	20
116	71	УКРКОМУНБАНК	15 632	15 000	12	195	412	14
117	72	“ЛЬВІВ”	17 109	7 449	40	1 339	228	8 053
118	73	“АВТОРИТЕТ”	16 244	12 000	137	2 587	1 513	7
119	74	ТАВРИДА-БАНК	8 817	4 653	88	1 036	1 604	1 436
120	75	“ДОНКРЕДИТІНВЕСТ”	17 717	15 500	93	274	1 815	35
121	76	“БАЗИС”	11 822	6 845	581	562	3 753	81
122	77	“ПОРТО-ФРАНКО”	7 534	6 335	378	746	25	50
123	78	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	14 124	12 295	122	238	1 432	38
124	79	ІНВЕСТБАНК	10 059	6 405	347	832	2 333	143
125	80	“МОРСЬКИЙ”	15 185	8 113	219	657	598	5 599
126	81	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	13 787	7 416	156	397	1 404	4 415

1			2	3	4	5	6	7
127	82	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	13 789	7 660	1 915	85	5	4 123
128	83	КООПІНВЕСТБАНК	8 643	8 300	97	62	102	81
129	84	“АНДРІВСЬКИЙ”	14 591	13 537	48	116	824	65
130	85	КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	17 235	22 934	30	288	-6 063	46
131	86	ІНДУСТРІАЛБАНК	15 169	15 000	30	55	11	74
132	87	“ТАВРІКА”	12 787	11 742	409	262	373	1
133	88	РАДАБАНК	9 028	7 983	801	168	0	76
134	89	КОНТАКТ-БАНК	12 452	12 617	100	189	-454	0
135	90	ТЕХНОБАНК	9 113	8 626	37	242	54	155
136	91	“ЄВРОЦЕНТР”	8 073	6 410	94	441	10	1 118
137	92	“ВЕЛЕС”	13 564	13 232	26	305	1	0
138	93	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	7 161	6 499	97	472	6	87
139	94	АКСІ-БАНК	8 725	8 100	1	22	274	327
140	95	“СЛАВУТИЧ”	7 766	5 245	991	1 315	207	8
141	96	ФІНБАНК	6 768	5 400	281	352	735	0
142	97	“ФЕБ”	9 406	6 001	325	2 035	837	210
143	98	НЕВІКОН-БАНК	10 087	8 181	6	1 017	2	881
144	99	“ОЛІМПІЙСЬКА УКРАЇНА”	6 820	8 653	5	0	-1 838	0
145	100	“КЛАСИК”	8 284	2 208	37	162	5 834	43
146	101	“СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ”	7 990	5 095	131	279	2 485	0
147	102	“БУКОВИНА”	9 194	7 500	89	155	1 395	54
148	103	“АЛЬЯНС”	4 911	4 600	43	192	53	23
149	104	“ПРИВАТ-ЕКСЕЛЬ”	10 754	4 410	322	428	584	5 011
150	105	“АНТАРЕС”	9 977	9 756	95	63	1	61
151	106	“ЄВРОПЕЙСЬКИЙ”	8 201	6 121	200	1 186	618	76
152	107	СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	7 120	6 615	137	0	268	100
153	108	“СТОЛИЧНИЙ”	6 689	5 635	193	168	667	27
Усього по групі			1 662 483	1 242 978	48 115	110 781	120 594	140 019
Група IV. Малі банки (активи < 10 млн. грн.)								
154	1	ОДЕСА-БАНК	5 713	4 600	370	192	539	11
155	2	“КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ”	5 284	4 747	78	321	99	38
156	3	“СЛОБОЖАНЩИНА”	4 145	4 747	25	134	-900	140
157	4	ЄВРОБАНК	6 536	6 000	84	438	0	13
158	5	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	5 989	5 158	31	132	487	181
159	6	МІСТО-БАНК	6 679	6 560	4	102	1	11
160	7	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	5 422	5 001	11	320	77	13
161	8	КОРАЛ-БАНК	4 367	4 056	110	62	113	25
162	9	“ЕРА”	-8 407	6 472	58	-10 898	-4 082	43
163	10	“АРКАДІЯ”	2 447	2 260	7	120	26	34
164	11	“АБСОЛЮТ”	1 462	2 297	14	173	-1 028	6
Усього по групі			39 637	51 898	792	-8 904	-4 668	515
Група V. Валютні біржі								
165	1	УМВБ	40 176	3 000	5 481	31 688	8	0
166	2	Кримська МВБ	1 981	440	110	1 292	139	0
Усього по групі			42 157	3 440	5 591	32 980	147	0
Усього по банківській системі			5 877 617	3 035 959	266 455	1 299 944	512 770	762 487

На замовлення “Вісника НБУ” матеріали підготовлено співробітниками управління безвізного нагляду департаменту пруденційного нагляду НБУ.

**Тетяна
Корнієнко**

Економіст відділу банківського нагляду
Сумського регіонального управління
Національного банку України

Формування резервів для відшкодування можливих втрат від кредитних операцій — одне з найважливіших завдань банківського менеджменту. Головним питанням, що постає у зв'язку зі створенням резервів, є кількісне вимірювання показників ризику, які зумовлюють розрахункову суму резерву. Для вирішення цієї актуальної проблеми автор пропонує методичку систематизованого визначення ключових характеристик фінансового стану позичальника, які впливають на його платоспроможність і враховуються при визначенні суми резерву.

Методика визначення класу позичальника для розрахунку розміру резерву відшкодування втрат за кредитними операціями

ВИЗНАЧЕННЯ КЛАСУ ПОЗИЧАЛЬНИКА

Оснoвний вид активних операцій банків — кредитування. З ним пов'язані найбільші ризики банківської системи. Тому питання щодо створення резерву для відшкодування можливих втрат від кредитних операцій було врегульовано нормативними документами Національного банку України в першу чергу. Але практика роботи з Положенням “Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків”, затвердженим постановою Правління НБУ від 29.09.1997 року № 323, свідчила про таке:

- самостійно розробленими банками критеріями оцінки позичальників часто завищується їхній клас, що призводить до штучного поліпшення реального фінансового стану позичальника та зменшення суми розрахункового резерву;

- класифікація одного й того ж позичальника в різних банках істотно відрізняється.

Враховуючи, що підходи до визначення класу позичальника базуються на загальних критеріях кредитоспроможності і фінансової стабільності клієнта, спробуємо розробити уніфіковану систему оцінки позичальника, яка б забезпечила його адекватну класифікацію. Економічні показники діяльності позичальника — юридичної особи, які мають бути враховані, викладено у зазначеному вище Положенні “Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків”:

- прибутки та збитки, рентабельність;

- грошові потоки;
- ліквідність;
- обсяги реалізації, собівартість продукції;

- склад і динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості.

Слід враховувати також фактори суб'єктивного характеру:

- ефективність управління позичальника, професіоналізм керівництва;

- стан погашення кредитної заборгованості у минулому;

- ринкове становище позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці та галузі;

- наявність державних замовлень і державної підтримки позичальника тощо.

Практично застосувати зазначену систему показників для визначення класу позичальника (А, Б, В, Г, І) доволі складно, оскільки бракує кількісної оцінки повноти їх виконання клієнтом. Бажання керівництва поліпшити враження про якість кредитного портфеля та фінансовий стан банку спричиняється до суб'єктивних оцінок. Вирішити ці проблеми допомагає бальна система оцінки позичальника, за якою клієнту виставляють певні бали залежно від значущості того чи іншого критерію для своєчасного погашення суми кредиту і процентів. Бальні системи оцінки позичальників розроблені й застосовуються багатьма банками, але щодо змісту вони істотно різняться.

ОЦІНКА ПОЗИЧАЛЬНИКА ЗА РУХОМ КОШТІВ НА РАХУНКАХ

Наша думка, ключовою характеристикою при оцінці фінансового стану позичальника — суб'єкта

господарювання має стати аналіз руху коштів на його рахунках. З огляду на складні економічні умови, податковий тиск, бартеризацію відносин між підприємствами, кризу платежів банку надзвичайно важко прогнозувати зміни платоспроможності позичальника. В аналізі фінансового стану клієнта з точки зору його спроможності у подальшому своєчасно розраховуватися за кредитною заборгованістю основною повинна бути оцінка можливостей позичальника щодо генерування потоку грошових коштів, що є первинним джерелом погашення кредиту і процентів. Ця оцінка ґрунтується на даних про рух коштів у минулому (обсяги реалізації, собівартість продукції, прибутки, склад дебіторської та кредиторської заборгованості, обсяги ліквідних активів, позичені кошти), а також аналогічних планових показників на період кредитування (техніко-економічне обґрунтування кредиту). Забезпечення кредиту (застава, порука тощо), майно позичальника, право на стягнення якого може отримати банк, є вторинними джерелами погашення кредиту — для задоволення вимог вони потребують додаткових витрат часу, коштів тощо.

Оскільки позичальник погашає кредит із надходжень на поточний рахунок, для оцінки можливості надання кредиту доцільно розглянути співвідношення виплат, які мають здійснюватися за позичкою, і надходжень на рахунок. Розрахунок платежів базується на припущенні, що сума заборгованості за кредитом погашається щомісячно рівномірними платежами до кінця дії кредитної угоди:

$$\Pi_{i+1} = \frac{\text{Сума кредитної заборгованості на початок (i + 1)-го періоду}}{N},$$

де Π_{i+1} — щомісячний платіж за кредитом, розрахований на початок (i+1)-го місяця;

i + 1 — наступний за звітним період;

N — кількість місяців до кінця дії угоди.

Сума надходжень на поточний рахунок за попередній місяць обчислюється за формулою:

$$H_i = \sum_{j=1}^D H_i^j,$$

де H_i — сума надходжень на поточний рахунок в i-му місяці;

H_i^j — сума надходжень на поточний рахунок в j-й день в i-му місяці;

D — кількість днів у i-му місяці.

Розрахуємо коефіцієнт:

$$K_{i+1} = \frac{H_i}{\Pi_{i+1}}.$$

Він характеризує ступінь покриття надходженнями розрахункових платежів за кредитом наступного місяця. У чисельнику суму надходжень клієнту в попередньому місяці екстрапольовано на майбутній. Зауважимо, що такий розрахунок виправдано за умови, коли маємо справу з клієнтами, діяльність яких не носить сезонного характеру. Інакше, а також для згладжування коливань бізнес-циклу слід використовувати середньомісячні суми надходжень на поточний рахунок позичальника за період:

$$C H_i = \left(\sum_{m=1}^M \sum_{j=1}^D H_m^j \right) / M,$$

де $C H_i$ — середньомісячна сума надходжень на поточний рахунок позичальника, розрахована для i-го місяця;

H_m^j — сума надходжень на поточний рахунок в j-й день в m-му місяці;

M — кількість місяців, що береться до розрахунку середньомісячної суми.

Зазначимо, що до розрахунку можуть включатися дані як для останнього місяця і попередніх йому, так і для такої послідовності, що безпосередньо не передують місяцю, для якого здійснюється розрахунок (наприклад, при кредитуванні сільськогосподарського виробника).

Відповідно визначається значення коефіцієнта:

$$K_{i+1} = \frac{C H_i}{\Pi_{i+1}}.$$

Основним у розрахунку є обґрунтований та виважений вибір періоду, щодо якого здійснюється обчислення. Вибір має підтверджуватися:

■ наявністю сезонних чи циклічних коливань за даними про рух коштів на рахунок клієнта у минулому;

■ техніко-економічним обґрунтуванням проекту, що кредитується.

Залежно від значення коефіцієнта позичальнику виставляють відповідні бали для оцінки його потенційної спроможності розраховуватися за кредитом:

Значення коефіцієнта	Бали
$K_{i+1} = 0$	-30
$0 < K_{i+1} < 10$	0
$K_{i+1} \geq 10$	50

Нормативне значення коефіцієнта встановлено з огляду на те, що ймовірність несвоєчасного або неповного платежу клієнта за кредитною заборгованістю є високою в разі, коли сума платежу становить понад 10% від надходжень на його поточний рахунок за місяць. Нормативне значення коефіцієнта можна встановлювати з урахуванням:

■ специфіки галузі, де працює клієнт (це визначає співвідношення собівартості та прибутку і відповідно “критичний” відсоток від суми надходжень, який спрямовуватиметься на погашення кредиту);

■ співвідношення готівкових та безготівкових коштів, які становлять виручку клієнта.

Як використовувати цей показник? Якщо у банку не відкрито поточний рахунок позичальника або на ньому немає коштів, то кредитування такого клієнта є однозначно високоризиковою операцією і кредит одразу можна вважати нестандартним. Банк повинен платити за проведення такої операції витратами на створення резерву. Моніторинг кредиту та його погашення пов'язаний із труднощами, оскільки неможливо відстежити діяльність клієнта за рухом коштів на поточному рахунку.

Якщо надходження коштів на поточний рахунок незначні або замалі, щоб перекрити розрахункову суму погашення кредиту в аналізований період, необхідно розглянути інші складові оцінки фінансового стану позичальника. Загалом чим вище значення коефіцієнта, тим вища кредитоспроможність позичальника.

Використання співвідношення надходжень коштів на поточний рахунок та розрахункових платежів за кредитом

має такі переваги:

■ коефіцієнтом враховується стан надходжень на поточний рахунок позичальника у минулому, тобто погіршення його значення при умовно постійній розрахунковій сумі платежів потребує аналізу причин, які призвели до зниження показника надходжень;

■ розрахунок провадиться на підставі фактичної заборгованості за кредитом і терміну погашення, тому наближення строку сплати заборгованості без відповідного зменшення її суми, надання значного кредиту чи поповнення кредитної лінії, погашення заборгованості наприкінці терміну погіршують значення коефіцієнта.

Припущення, що сума заборгованості за кредитом погашається щомісячно рівномірними платежами до кінця дії кредитної угоди, є допустимим, оскільки завдання полягає в оцінці потенційних можливостей їх здійснення позичальником. Якщо банк погоджується на погашення суми кредиту наприкінці терміну або платежі виконуються несистематично, відбувається накопичення кредитного ризику. Використання запропонованого коефіцієнта в методиці оцінки позичальника спонукає банк передбачати у кредитних договорах регулярне погашення кредиту впродовж дії угоди, що в свою чергу поліпшує його моніторинг.

Надання банком великого кредиту позначається на розмірах розрахункових сум щомісячного погашення, тому доцільність надання такого кредиту має підтверджуватися розрахунками інших показників, інакше слід формувати відповідну суму резерву.

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПОЗИЧАЛЬНИКА

Традиційно аналіз фінансового стану позичальника ґрунтується на його звітності. За даними балансів розраховують коефіцієнти платоспроможності та фінансової стабільності. При оцінці позичальника доцільно використати коефіцієнти, передбачені Положенням “Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків”, нараховуючи такі бали:

Коефіцієнт	Значення коефіцієнта	
	в межах теоретичного	інше
Загальної ліквідності	10	0
Абсолютної ліквідності	10	0
Співвідношення залучених і власних коштів	10	0
Маневреність власних коштів	10	0

Узагальнюючим показником діяльності підприємства є його прибутковість. Слід зауважити, що існуючий податковий тиск спонукає суб'єктів господарювання до зниження своїх прибутків. Часто буває, що підприємство працює стабільно, надходження на поточний рахунок сталі, а в балансі — збитки. До системи показників додамо рентабельність (Р) із такими балами:

Рентабельність	Бали
$P \leq 0$	-10
$0 < P < 5$	0
$5 \leq P < 10$	10
$P \geq 10$	20

В умовах чинного законодавства важливою характеристикою спроможності позичальника розраховуватися за кредитом є відсутність у клієнта заборгованості перед бюджетом. Борг перед бюджетом створює додаткові перешкоди для проведення своєчасних розрахунків за кредитною заборгованістю, змушує шукати шляхів її погашення, що відповідно підвищує ризик неповернення кредиту:

	Бали
Наявність картотеки—2	-20

При оцінці позичальника необхідно враховувати, як він погашав кредити в минулому. Нестабільність цього показ-

ника — додатковий елемент ризику при кредитуванні такого клієнта:

Показники	Бали
Користувався неодноразово і своєчасно погашав(є)	20
Не користувався	0
Виникали(ють) певні проблеми з погашенням	-10
Мав(є) прострочену чи сумнівну заборгованість	-20

Забезпечення кредиту не є первинним джерелом його погашення, і задоволення вимог кредитора за рахунок забезпечення пов'язане для нього зі збитками. Але при класифікації слід розрізняти позичальників, майно чи майнові права яких можуть бути використані для розрахунків за кредитом, і тих, що не мають власності або ліквідних активів. Як правило, у договорах банки передбачають право стягнення заборгованості за рахунок майна позичальника. Оцінка майнового стану клієнта у балах така:

Майновий стан клієнта	Бали
Наявність ліквідного майна чи майнових прав позичальника, що перевищують суму заборгованості (за кредитом та процентами) не менш як на 25%	20
Наявність ліквідного майна чи майнових прав позичальника, що покривають суму заборгованості (за кредитом та процентами)	10
Інше	-10

Класифікація клієнтів-позичальників за групами ризику залежно від кількості набраних балів (S) має такий вигляд:

Клас	Бали
A	$S \geq 120$
B	$90 \leq S < 120$
B	$50 \leq S < 90$
Г	$0 \leq S < 50$
Г	$S < 0$

ВИСНОВКИ

Розглянуту нами систему показників можна розширити та вдосконалити. Запропонована методика:

■ охоплює найсуттєвіші характеристики фінансового стану позичальника, які дають змогу оцінити його спроможність погасити кредит;

■ проста у використанні та формалізації;

■ розширює існуючу концепцію визначення категорії позичальника.

Погляд на проблему /

Чи мають банки майбутнє?

Чи справді банківська індустрія занепадає, а банки не мають майбутнього? Зважаючи на швидкі темпи розвитку вітчизняної банківської сфери, це запитання може видатися недоречним. Однак за кордоном воно широко дискутується вже протягом майже двох десятиліть.

СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Нині банківська система розвинутих країн знаходиться на етапі глобальних структурних трансформацій: складна сукупність факторів спричинилася до істотних змін у пропозиції банківських послуг та стратегії діяльності банків на ринку.

До песимістичних оцінок перспективи розвитку банківської сфери спонукають зниження попиту з боку корпоративних клієнтів, різкий спад обсягів діяльності традиційного ринку банківських послуг та загострення конкуренції на ньому при втраті банками

цілої низки конкурентних переваг (див. схему).

Процеси, що відбуваються у фінансовій сфері, значною мірою зумовлені суттєвими змінами в системі державного регулювання. Раніше вона базувалася на принципі запобігання надмірній конкуренції, спрямованому на збереження стабільності фінансової системи. В нових умовах, коли регулювання втратило патерналістський характер, вхідні бар'єри на ринку банківських послуг було істотно зруйновано, що призвело до його переповнення, а отже, й до загострення конкуренції. Крім того, виявилось, що банкам значно важче вийти з ринку, ніж новим його

учасникам. Довго працюючи на ринку, банки обросли широкою мережею

Фактори, що спричинилися до змін у банківській сфері

Зміни у державному регулюванні банківської системи

Усунення вхідних бар'єрів на ринок банківських послуг

Зростання конкуренції на ринку банківських послуг

Зміна поведінки споживачів банківських послуг

Поява нових інформаційних технологій

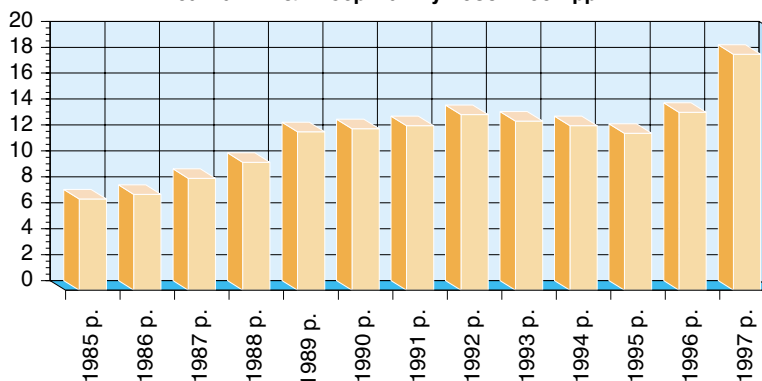

**Тетяна
Телицька**

Бухгалтер відділу внутрішньої бухгалтерії акціонерного банку "ІНГ Банк Україна"

Графік 1. Вплив нових технологій на динаміку питомої ваги кредитів, наданих індивідуальним позичальникам банками Великобританії у 1985–1997 рр.

Джерело: Bank of England Statistical Abstract. Part I. 1998.

філій, що в минулому становило їх основну перевагу. Тепер же вони ризикують зазнати величезних збитків через різке падіння цін у разі масового продажу нерухомості при скороченні кількості відділень. Водночас мережі супермаркетів — нових (і вельми активних) учасників банківського ринку — нічим не ризикують, оскільки надають послуги безпосередньо в магазинах, приваблюючи клієнтів можливістю заощадити власний час. Так, у Великобританії за неповний рік діяльності гіганти роздрібних торговельних мереж — Tesco і Sainsbury — відкрили понад 1.25 мільйона рахунків, залучивши на депозити відповідно 1.5 млрд. та 600 млн. фунтів стерлінгів.

Слід зазначити, що основною рисою конкуренції, яка спостерігається нині у банківській сфері, є *асиметричність*. Ерозія вхідних бар'єрів призвела до активного проникнення на ринок традиційних банківських послуг представників інших сфер, які часто мають конкурентні переваги над банками. Для останніх же диверсифікація у сферу діяльності нових конкурентів є неможливою. Крім супермаркетів, серед нових суперників банків — такі всесвітньо відомі корпорації, як Ford, General Motors, Volvo, General Electric, IBM, AT&T, Marks&Spencer, Merrill Lynch. Вони успішно конкурують із банками на міжнародному ринку, надаючи кредити, залучаючи депозити, емітуючи кредитні картки та пропонуючи інші послуги фінансового, інвестиційного й консультативного характеру.

ЗМІНА СТРУКТУРИ ВИТРАТ

Зазначені фактори загострили цілий ряд проблем. Основною є нинішня структура витрат комерційних банків. За класичним законом попиту і пропозиції прямим наслідком зростання конкуренції стало зниження середньої ціни банківських послуг. Структура витрат банків, сформована в умовах патерналістської системи регулювання, не відповідає новим вимогам конкурентного середовища. Так, співвідношення витрат і доходів комерційних банків становить близько 60%, тоді як відповідний показник їх нефінансових конкурентів не перевищує 40%, що дає останнім змогу вести жорстку цінову боротьбу. Скажімо, у мережі супермар-

кетів Sainsbury депозитна ставка становить 6.5%, а в традиційних банках її середній рівень не перевищує 4%. Причому конкуренти банків не лише забезпечують можливість цілодобового користування рахунком, а й надають спеціальні знижки при купівлі товарів у магазинах, що слугує додатковим стимулом для клієнтів.

Надмірно розвинута філійна мережа великих банків за сучасних умов технологічного розвитку призводить до зайвого дублювання послуг і марних витрат. Завдяки новим інформаційним технологіям та особливій природі фінансових продуктів, які не потребують безпосередньої фізичної доставки, нині можна надавати банківські послуги у будь-якому куточку планети без значних інвестицій для створення громіздкої інфраструктури. В цьому напрямі активно працюють так звані телефонні, поштові, інтернет-банки. Таким чином, невеликі інститути можуть надавати традиційні банківські послуги без численних філій, а отже, й витрат на їх утримання. Широке використання електронних мереж, банкоматів, систем "клієнт-банк" узагалі звільнило споживачів від необхідності ходити до банків. Зменшення обсягів операцій, здійснюваних безпосередньо через філії, призвело до зниження доходності банків, а відтак і маржі, яка покриває постійні витрати. Це змушує банки закривати філії та скорочувати персонал. Так, протягом 1990-х років у Великобританії припинено діяльність приблизно 4 тисяч відділень банків. Більше того, за прогнозом агентства Datamonitor, понад 20% філій, створених у дев'яності, закриються до середини наступного десятиліття. Якщо раніше широка мережа відділень відігравала роль вхідного бар'єра на ринок, то нині вона здебільшого лише спричиняється до надмірних витрат, зниження ефективності діяльності та конкурентоспроможності банків. Конкуренти ж, які ввійшли на ринок нещодавно, створювали свою

структуру відповідно до нових технологій, завдяки чому мають ряд значних переваг.

Посилення конкуренції спонукало банки істотно переорієнтувати роботу щодо надання послуг, обсяги пропозиції яких різко скоротилися, оскільки в багатьох сферах банки втратили свої конкурентні переваги. Розвиток фінансових ринків, рейтингових агентств, удосконалення інформаційних систем значно підвищили конкуренцію на фінансових ринках, а глобалізація діяль-

ності позичальників обумовила появу нових вимог до якості та обсягів банківських послуг. Досить часто банки змушені залучати фінансові ресурси за набагато вищими цінами, ніж можуть отримати їхні корпоративні клієнти шляхом емісії акцій, процедура якої на глобальному фінансовому ринку останнім часом значно спростилася. Це спричинилося до зниження попиту на банківські послуги і спонукало банки, які значною мірою втратили позиції у корпоративному секторі, більше уваги приділяти індивідуальним позичальникам — фізичним особам.

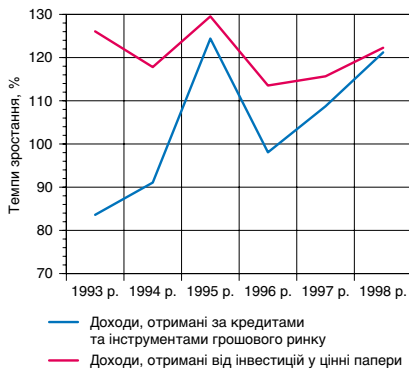
Неможливо переоцінити і значення науково-технічного прогресу як однієї з причин глобальних змін, що відбуваються. Саме нові технології зруйнували монополію банків на ринку посередницьких послуг у перерозподілі фінансових ресурсів, знизили вартість здійснення трансакцій та спростили доступ до фінансової інформації, володіння якою забезпечувало банківським інститутам одну з найважливіших конкурентних переваг.

Інший фактор, що вплинув на трансформацію сегментів ринку банківських послуг, — *істотні зміни у потребах* його безпосередніх споживачів.

Клієнти банків стали досвідченішими та вимогливішими, потребуючи послуг, конкурентоспроможних щодо ціни, якості, доступності та пристосованості до їхніх індивідуальних потреб. Зниження витрат на пошук інформації, послаблення ролі географічного фактора, урізноманітнення послуг істотно змінили культуру споживачів. Вони відходять від стереотипу, що для відкриття поточного рахунку, отримання кредиту чи внесення депозиту необхідно звертатися саме в банк, адже тепер ці послуги можна отримати і в найближчому супермаркеті.

Справді, постає питання доцільності функціонування банків — їх легко можна замінити диверсифікованими не-

Графік 2. Порівняльна характеристика темпів зростання доходів, отриманих комерційними банками Великобританії від інвестиційної та кредитної діяльності протягом 1993–1998 рр.

Джерело: Bank of England Statistical Abstract. Part I. 1998.

фінансовими інститутами, котрі пропонують ті ж послуги на значно привабливіших умовах.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Зміни на фінансовому ринку спричинилися до зростання *диверсифікації банківської діяльності*, нарощування потенціалу банків у сферах страхування та інвестиційного менеджменту, що зумовило появу нових видів діяльності — так званих bancassurance та allfinanz. Крім того, банки стали активно діяти як брокери та посередники на ринку цінних паперів. Отже, банки намагаються зміцнити свої позиції, розширюючи сферу позабалансової діяльності. Це яскраво засвідчує аналіз їхніх прибутків. Експансію банків у сфері інвестиційного менеджменту відображає різке зростання доходів, отриманих у вигляді відсотків та дивідендів на інвестиційний портфель, порівняно з доходами від наданих кредитів (див. графік 2).

Зазначені тенденції свідчать про стирання чітких меж між банками та іншими фінансовими інститутами.

На сучасному етапі основною проблемою комерційних банків є розробка цінової стратегії, яка базувалася б на зниженні витрат, пов'язаних із утриманням відділень, в основному шляхом зменшення їх кількості та скорочення персоналу. Крім того, вкрай гостро стоїть питання формування ефективної системи доставки послуг. В умовах нових технологій це означає пошук оптимального співвідношення послуг, наданих через філії та без їх посередництва. Переважну частину послуг банки надають із використанням банкоматів, смарт-карт, пошти, телефону чи Інтернету, а через відділення здійснюють продаж складних фінансових інструментів, для яких цільовим сегментом

ринку є підприємства малого й середнього бізнесу та особливо прибуткові корпоративні клієнти.

Намагаючись вистояти в умовах різкого зростання конкуренції, банки пропонують майже всі можливі послуги. Згідно з проведеними дослідженнями їх нині близько 29 видів, дарма що третина клієнтів користується в тому чи іншому банку лише одним. Очевидно, для підвищення ефективності своєї діяльності банки мають обирати вузьку спеціалізацію та залучати певну категорію клієнтів, пропонуючи високоякісні послуги.

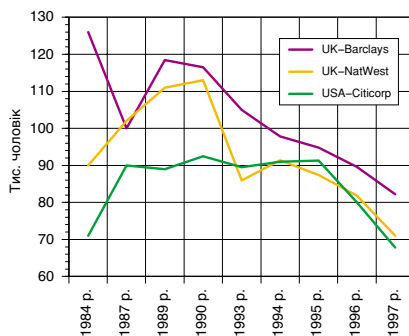
Запровадження нових технологій вимагає значних витрат, що є негативним фактором, особливо з огляду на значно вищий рівень прибутковості конкурентів. Так, починаючи з 1980 року, загальні активи банківської індустрії зросли у шість разів, тоді як видатки на інформаційні технології — у десять. Скорочення персоналу, про що йтиметься нижче, значною мірою пов'язане зі зростанням кількості банкоматів: у зазначений період їх кількість збільшилась у 9 разів.

ОБ'ЄДНАННЯ БАНКІВ

Розглянуті нами тенденції зумовили зростання кількості об'єднань серед фінансових інститутів, що є характерною ознакою гострої конкуренції. Яскравими прикладами щодо цього є найбільше у фінансовій історії злиття у липні 1998 року американського банку CitiCorp та страхової компанії Travelers Insurance, а також об'єднання банків Nationale de Paris та Paribas або прогнозоване у найближчому майбутньому злиття найбільших банків Німеччини — Dresdner Bank та Deutsche Bank. Відтак банки отримують можливість частково вирішити перелічені вище проблеми — насамперед скоротити витрати.

Так, за оцінками спеціалістів, купівля

Графік 3. Динаміка кількості працюючих у деяких банках світу протягом 1988–1997 рр.

Джерело: журнал "The Banker" за 1988–1997 рр.

одного з найбільших банків Великобританії — National Westminster, яка коштуватиме новому власнику (а ним стане Royal Bank of Scotland) майже 22 млрд. фунтів стерлінгів, дасть змогу скоротити сукупні витрати об'єднаних інститутів приблизно на 400 млн. фунтів стерлінгів щороку, що стане можливим завдяки скороченню понад 1000 філій та близько 30 тисяч робочих місць. Це підтверджує загальну тенденцію попередніх років (див. графік 3).

Однак твердження, що в нових умовах конкурентної боротьби на банківському ринку виживуть лише величезні корпорації, які пропонують повний набір усіх можливих послуг, викликає великий сумнів. Значне зменшення витрат на пошук інформації, специфіка фінансових продуктів, які не потребують фізичної доставки, а отже, становлять ідеальний об'єкт для продажу через інформаційні мережі, зростання вимог споживачів та неспроможність однієї компанії цілковито задовольнити індивідуальні вимоги всіх клієнтів — усе це аргументи на користь думки, що існує об'єктивна необхідність у невеликих високотехнологічних інститутах, які володітимуть значним обсягом інформації, відіграючи роль посередників між спеціалізованими компаніями.

ВИСНОВКИ

Аналіз тенденцій розвитку фінансового ринку та обумовлених ними змін свідчить, що твердження про повний занепад банківської системи — передчасні. Звичайно, традиційне уявлення про банки як інститути, що залучають кошти у вигляді депозитів та розміщують їх шляхом кредитування, суттєво змінюється. З появою нефінансових банків чи небанківських інститутів, які займаються банківською справою, постає проблема виживання традиційних банків у нових умовах. Та водночас зауважуємо й інші явища: значно розширюється спектр банківських послуг, а брак лояльності споживачів змушує банки переглядати свою стратегію діяльності на ринку, зосереджуючи увагу на дрібніших його сегментах та вузькоспеціалізованих послугах.

Висвітлені процеси руйнують межі, які відділяють банки від інших інститутів, що надають фінансові послуги. Це фактично позбавляє їх унікальності, але й розкриває нові перспективи. Отже основне завдання банків — не вихід із занепадаючої галузі, а побудова оптимальної стратегії для використання нових можливостей.

Дослідження /

До визначення фінансової стійкості комерційного банку

Фінансова стійкість — принципове поняття, яке сьогодні постійно впливає при обговоренні тих чи інших аспектів функціонування окремих кредитних установ і кредитно-фінансової системи в цілому. Актуальність проблеми фінансової стійкості зумовлена тим, що і клієнти, і Національний банк України, який здійснює нагляд та регулює діяльність комерційних банків, прагнуть об'єктивного узагальнюючого висновку про їхній фінансовий стан і перспективи розвитку.

ЩО ТАКЕ ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ?

Зміни останніх років змусили кардинально переглянути старі підходи до аналізу діяльності банків. Якщо раніше їхня робота як складових державної системи грошового обігу оцінювалася переважно з точки зору виконання заданих нормативно-планових показників, то тепер на перше місце вийшли загальновизнані у світі параметри, що характеризують економічний стан банку і динаміку його розвитку. Однак вітчизняний досвід такого аналізу залишається досить скромним, а наукові підходи із цієї тематики практично відсутні.

У вітчизняній економічній літературі поки немає єдиного підходу до визначення фінансової стійкості банку. Відсутність чіткого визначення поняття фінансової стійкості призводить до ототожнення його з іншими економічними поняттями — надійністю, платоспроможністю, ліквідністю. При цьому нерідко терміни “стійкість” та “надійність” використовуються як синоніми. Термінологічна плутанина виникає внаслідок прагнення розв'язати проблему без її обґрунтування¹. Очевидно, без чіткого і ретельного аналізу критеріїв та складових фінансової стійкості неможливо дати інтегральну характеристику даного поняття.

У зв'язку із цим вважаємо за необхідне зосередити увагу на таких аспектах проблеми:

◆ виявлення домінантних факторів

¹ Ідеться, зокрема, про книгу Л.П. Белих “Устойчивость коммерческих банков” (М.: “Банки и биржи”, ЮНИТИ, 1996), де автор, не давши визначення фінансової стійкості комерційного банку, водночас детально аналізує її за відповідною діаграмою, а також наводить перелік міжнародних стандартів та методик розрахунку фінансової стійкості, показники якої, до речі, дублюють нормативи інструкції Центробанку Росії.

(груп факторів) забезпечення фінансової стійкості комерційного банку;

◆ роль фінансової стійкості як інтегрального (узагальнюючого) критерію у системі сучасного банківського менеджменту;

◆ тлумачення поняття “фінансова стійкість”.

Розглядаючи існуючі у сучасній економічній літературі підходи до питання фінансової стійкості, можна виділити такі напрями:

1. Фінансова стійкість — це ліквідність і платоспроможність².

2. Фінансова стійкість як своєрідне перевищення доходів над витратами³.

3. Фінансова стійкість — стан фінансів суб'єкта фінансово-господарської діяльності, що характеризується певним набором показників (саме набором, бо вони залежать від галузі, структури джерел коштів і т. п.)⁴.

Ліквідність і платоспроможність

Слід звернути увагу на суттєву різницю між поняттями “ліквідність” і “платоспроможність”. Із класичного визначення категорії ліквідності комерційного банку випливає, що вона характеризує механізм перетворення фінансових матеріальних активів комерційного банку у грошові кошти з метою своєчас-

² Див. детальніше: Антонов Н.Г., Пессель М.А. Денежное обращение, кредит и банки. — М.: АО “Финстатинформ”, 1995. — С. 81; Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. — М.: Финансы и статистика, 1996. — С. 76; Ковалев А.П. Диагностика банкротства. — М.: АО “Финстатинформ”, 1995. — С. 96.

³ Пантелеев В.П., Халява С.П. Финансовая стійкість комерційного банку: деякі проблеми її регулювання // Вісник НБУ. — 1996. — № 2. — С. 64–69.

⁴ До прихильників такого розуміння фінансової стійкості належить професор В.В. Ковальов, автор книги “Финансовый анализ” (М.: Финансы и статистика, 1997. — С. 104–105) та О.Б. Ширинська (“Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт”. — М.: Финансы и статистика, 1995. — С. 57).

Наталія
Шелудько

Аспірант Інституту економіки
Національної академії наук України

ного виконання зобов'язань.

Платоспроможність комерційного банку оцінюється шляхом зіставлення власних коштів банку та його зобов'язань, зважених на коефіцієнти ринку. При тимчасових ускладненнях із ліквідністю банк може не повернути кошти у встановлений термін. Після поповнення коррахунку банку його ліквідність відновлюється: банк у змозі повернути кошти і сплатити штрафи за затримку платежів. При цьому, незважаючи на несвоєчасне виконання зобов'язань, платоспроможність банку залишалася сталою. Крім варіанта “платоспроможність — неліквідність”, можлива також ситуація “неплатоспроможність — ліквідність”. Вона виникає, коли банк, підтримуючи ліквідність, виконує зобов'язання у належні строки, залучаючи нові ресурси у дедалі більших обсягах⁵.

Ситуація “неліквідність — платоспроможність” не може тривати довго, бо зобов'язання, як правило, зростають швидше, ніж активи. Неліквідний стан банку призводитиме до втрати довіри з боку вкладників та кредиторів і може спровокувати масовий відплив коштів з установи. Якщо банк зуміє відновити ліквідність у рамках цього періоду, криза ліквідності залишиться тимчасовою. Інакше він із кризи ліквідності вступає у кризу неплатоспроможності. Ситуація “ліквідність — неплатоспроможність” небезпечніша, оскільки платоспроможність відновити важче, ніж ліквідність.

Прибутковість

Ототожнення фінансової стійкості з **прибутковістю** (перевищенням доходів над витратами) хибує односторонністю. Взаємозв'язок понять “фінансова стій-

⁵ Це відомий економічний феномен — “піраміда”. Система “піраміди” ліквідна, проте неплатоспроможна. Якщо не надходять нові кошти, вона стає також неліквідною. Неплатоспроможність ліквідної “піраміди” виявляється у її неспроможності своєчасно виконувати фінансові зобов'язання за відсутності нових позик.

кість” і “прибутковість” можна розглядати за аналогією з наведеним вище зв’язком ліквідності та платоспроможності. Безумовно, в довгостроковій перспективі прибутковість банку, яка означає періодично відновлювану здатність створювати грошові кошти в результаті банківської діяльності, є надійним узагальнюючим показником фінансової стійкості. Крім того, стабільний тренд прибутку — одна з гарантій кредитоспроможності банку та його здатності вийти зі скрутного становища. Позиція Банку Англії щодо цього питання досить конкретна: “Достатні надходження необхідні як для першочергового захисту від збитків, так і як джерело нового капіталу, що створює можливості для нарощування бізнесу”⁶.

Прибуток банку — це підсумковий показник; але для фінансової стійкості важливо, за рахунок яких джерел його отримано і як цей прибуток використовується у подальшому. Тобто ознакою фінансової стійкості банку є стабільність джерел доходу (у сукупних доходах банку повинна бути високою частка процентного доходу та комісійних, тоді як доходи від валютних операцій є непостійними). Досить спірними видаються твердження, що фінансова стійкість банку визначається сумою його прибутку та сплачуваних дивідендів. Високий дивіденд, за всієї його привабливості для акціонерів, — ще не показник високоєфективної діяльності банку⁷. Прибуток слід розглядати з позицій його достатності для зростання банківського капіталу: раціональніше зберегти його від надмірного розподілу на споживчі цілі.

Узагальнений підхід

Щодо третього підходу, то його можна загалом охарактеризувати як спробу визначити поняття фінансової стійкості у рамках *набору показників*. Групу коефіцієнтів для оцінки стійкості банку формують переважно на основі аналізу джерел його коштів (залежність від кредитів, розмір власних коштів відносно залучених і т. ін.). Тобто показники фінансової стійкості обмежуються аналізом пасиву балансу без урахування змін у активі. Зважаючи на відсутність єдиних нормативних критеріїв щодо показників, які характеризують фінансову стійкість, а також на їх залежність від багатьох факторів (галузі, принципів

кредитування, структури джерел коштів тощо), автори на власний розсуд формують їх перелік і пріоритетність. Однак сформоване таким чином поняття інтегральної стійкості не підтверджується вивіреном і ретельним факторним аналізом.

Наведене вище дає змогу сформулювати ряд висновків:

1) полеміка, яку впродовж тривалого часу ведуть економісти-науковці, — це не абстрактний диспут. Вона відображає складність поняття фінансової стійкості та суперечності щодо його визначення;

2) неможливо визначити поняття фінансової стійкості без аналізу факторів, що впливають на неї;

3) для осмислення поняття фінансової стійкості існуючих її визначень недостатньо, отож спробуємо зробити це самі — на основі аналізу узагальнюючих факторів.

ВИХІДНІ ФАКТОРИ

Вихідними домінантами при формуванні підходів до визначення поняття фінансової стійкості комерційного банку є:

- ◆ стійкість капіталу;
- ◆ ресурсна стійкість;
- ◆ організаційно-функціональна стійкість (стійкість менеджменту).

Стійкість капіталу. Капітал комерційного банку — це сукупність внесених засновниками та акціонерами власних коштів, які зростають у результаті ефектної банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових внесків із боку учасників банку. Чільна роль капіталу в забезпеченні фінансової стійкості банку зумовлена його функціями.

По-перше, власний капітал у частині статутного фонду, сформованого засновниками банку, виступає на першому етапі в ролі стартових коштів, необхідних для будівництва чи оренди приміщень, установки банківського обладнання, найму кваліфікованого персоналу та інших витрат, без яких установа не може розпочати свою діяльність. У період зростання банку виникає потреба у додатковому капіталі для розробки й розвитку нових напрямів діяльності, пов’язаних із розширенням спектра послуг, упровадженням прогресивних технологій тощо. Залучення додаткового капіталу дає банку змогу посилити власні позиції на ринку, забезпечувати клієнтів банківськими послугами на сучасному рівні.

По-друге, величина капіталу забезпечує довіру клієнтів до банку, переконує вкладників, які прагнуть уникнути

ризиків при розміщенні своїх коштів, у можливості їх відшкодування, а потенційних позичальників — у спроможності установи забезпечити попит на кредитні ресурси.

По-третє, капітал, захищаючи від банкрутства у разі несприятливої ситуації та непередбачених витрат, виступає своєрідним буфером, який поглинає збитки від поточної неефективної діяльності банку до вирішення його керівництвом назрілих проблем.

І нарешті, капітал є досить принциповим регулятором діяльності банку в довгостроковій перспективі, за допомогою якого органи державного регулювання задають йому норми економічної поведінки. Встановлюючи кваліфікаційні розміри капіталу для різних банківських операцій, органи нагляду зменшують потенційну необхідність регулюючого втручання у діяльність банків⁸.

До елементів власного капіталу належать резерви на покриття витрат за активними операціями комерційних банків. Із прагматичних позицій збитки за кредитами — нормальне явище у банківській справі, а зменшення валового доходу на величину, необхідну для створення і підтримання резервів на покриття безнадійних боргів, є засобом урівноваження доходів та витрат. І хоча через неоднорідність структури резервів їх збільшення на випадок непогашення позик не зовсім доречно ототожнювати зі зростанням банківського капіталу, наявність достатнього резервного капіталу має важливе значення для діяльності банку. Зауважимо, що вітчизняна практика формування резервів перебуває у процесі становлення⁹. На нашу думку, вирішення проблеми віднесення резервів до основного капіталу можливе при запровадженні вимоги про створення резервів для ширшого кола активних операцій банків.

Ресурсна стійкість як важлива складова фінансової стійкості комерційного банку охоплює, зокрема, такі аспекти:

◆ зміст і рівень співробітництва банку із суб’єктами ринкової інфраструктури (банками, клієнтами тощо);

◆ ступінь інтегрованості у систему міжбанківських відносин;

⁸ У США кризу кредитно-депозитних установ та позичкової індустрії значною мірою спричинила недостатність капіталу в галузі. Банківська криза XIX ст. в Англії призвела до централізації капіталу, бо головною причиною банкрутства банків були порівняно невеликі обсяги капіталів.

⁹ Якщо у Франції налічується 8 класів банківських операцій, під кожен із яких банки створюють резерви, то в Україні обов’язковим є лише формування резервів за наданими позиками та за дебіторською заборгованістю.

⁶ Кристофер У. Блумфілд. Как взять кредит в банке / Пер. со 2-го англ. изд. — М.: ИНФРА-М, 1996. — С. 50—51.

⁷ За умов нового вітчизняного податкового законодавства існуюча суперечність між фінансовим (бухгалтерським) і податковим обліком та метод виплати дивідендів суттєво ускладнили самі поняття банківського прибутку та дивідендів.

- ◆ залежність діяльності банку від стану економіки країни в цілому;
- ◆ концентрація вкладів фізичних осіб у загальному обсязі пасивів банку;
- ◆ стабільність поповнення ресурсної бази банку;
- ◆ контроль галузевих (відомчих) фінансових потоків;
- ◆ обслуговування коштів бюджету тощо.

Під впливом зрушень на макро- та мікроекономічних рівнях, ситуації на грошово-кредитному ринку, структурних коливань у доходах юридичних та фізичних осіб і, як наслідок, змін у регулюванні банківської діяльності, можливості формування ресурсної бази комерційного банку не залишаються стабільними. На практиці функції управління пасивами та активами безпосередньо пов'язані між собою.

При цьому структура джерел фінансування має бути адекватною структурі банківських активів, тобто певні види зобов'язань (пасиви) за розмірами та строками залучення повинні відповідати елементам активів (також за строками та обсягами). Нехтування цим важливим правилом здебільшого призводить до збільшення затрат на покриття боргів та збитків за рахунок власного капіталу¹⁰. Підтримання постійного балансу між потребами в ресурсах і можливостями їх придбання за принципом достатності (обсяг мобілізованих на грошово-кредитному ринку коштів повинен бути не меншим, але й не більшим, ніж потрібно для розміщення коштів у найприбутковіших операціях) є важливою умовою забезпечення фінансової стійкості банку.

Інший напрям оптимізації структури пасивів балансу банку пов'язаний із якісним удосконаленням уже існуючих видів обслуговування і пошуком варіантів модифікацій продуктів та послуг, які б не лише задовольняли потреби клієнтів, а й сприяли освоєнню нових сегментів ринку банківських продуктів та послуг. При цьому управління зобов'язаннями ускладнюється обмеженням вибором і розміром боргових інструментів, які банк може успішно

розмістити серед вкладників та кредиторів у будь-який час. До того ж управління активами і встановлення плати за користування ресурсами обмежуються вимогами щодо ліквідності та кредитного ризику, а також ціновою конкуренцією з боку інших банків. Важливе практичне значення має спрямованість менеджменту на підтримання структури пасивів, за якої забезпечується таке співвідношення власних та запозичених джерел коштів, яке дає змогу збільшити прибуток банку та підвищити його фінансову стійкість.

Організаційно-функціональна стійкість комерційного банку — це адекватність структури банку обраній стратегії розвитку та ринковій кон'юктурі. Передусім вона визначається структурно-функціональними нормами, які регламентують усі аспекти діяльності банку (в тому числі його організаційну структуру, банківські операції тощо).

Аналіз навіть очевидної структурної суперечності між спеціалізацією та універсалізацією окреслює низку складнопідлеглих явищ, обумовлених унікальністю такого складного соціально-економічного об'єкта, як комерційний банк¹¹. Тому доцільно розглянути сучасний комерційний банк як систему.

Хоча поняття "система" широко використовується практично у всіх наукових дисциплінах і має багато визначень, у рамках нашого дослідження під системою розумітимемо цілісну та обмежену середовищем сукупність взаємопов'язаних елементів. Поняття системи поширюється також на всі складові фінансової стійкості (ресурсну та стійкість капіталу), однак ми вирішили детально розглянути його саме тут. По-перше, стосовно організаційно-функціональної стійкості банку поняття системи охоплює ширше коло взаємозв'язків між її факторами. По-друге, саме у площині цієї складової фінансової стійкості поняття системи щодо комерційного банку проявляється найвиразніше.

Комерційний банк можна розглядати як систему управління, що трансформує ресурси та ризики зовнішнього середовища. Причому у діяльності банку проявляється його подвійна соціально-економічна природа: це не лише самостійний фінансово-господарський суб'єкт, діяльність якого орієнтована на отримання прибутку від послуг, що надаються, а й кредитний інститут, ключовий елемент інфраструктури фінансово-кредитного сектора економіки. Роль комерційного банку

як соціального інституту, на відміну від інших комерційних структур, слід розглядати з позиції його соціально-вартісного виміру.

Визначення сукупності складових такої системи становить процес дезінтеграції вказаної системи (комерційного банку) за особливими ознаками, а саме:

- 1) за видами операцій;
- 2) за видами ресурсів;
- 3) за регіонами;
- 4) за організаційними підрозділами банку;
- 5) за складом учасників банку;
- 6) за центрами прийняття рішень із відповідних питань.

Отже, залежно від аспекту розгляду функціонування комерційного банку його склад можна визначити по-різному. Комерційний банк — це своєрідна складна система, елементи якої тісно пов'язані структурними взаємозв'язками і трансформаційними процесами. При цьому між складовими системи може існувати кілька взаємозв'язків.

Однак це лише суто банківські, внутрішні складові. Зовнішнє середовище комерційного банку не є аморфним: це динамічна система, що має у своєму складі сукупність органів, норм, відносин, які взаємодіють між собою. Ринковий механізм господарювання охоплює сьогодні значну частину вітчизняної економіки, в тому числі її фінансовий сектор та банківську систему. Водночас друга частина економіки країни продовжує діяти за адміністративно-господарськими принципами. Отже, у зовнішньому економічному середовищі можна виділити такі складові: ринкові відносини, адміністративно-командний вплив та інституційне оточення (як результат взаємодії інститутів — банків, підприємств, державних органів тощо).

Очевидно, сьогоденне зовнішнє середовище комерційного банку однозначно неможливо віднести до конкретного типу. Процес послаблення характерних особливостей адміністративно-командного впливу та посилення ролі альтернативних ринкових елементів, окрім позитивних результатів, має й негативні — зростання нестабільності, ризиків у діяльності, ймовірності банкрутства тощо.

Крім того, зберігається імперативний характер впливу держави та її органів на діяльність комерційних банків. Середні за розмірами комерційні банки практично не в змозі впливати на економічне оточення; лише великі банки, їх керівництво здатні впливати навіть на економічну політику уряду. Тому взаємовідносини комерційного банку із зовнішнім середовищем мож-

¹⁰ Зокрема, залучення міжбанківських кредитів — найдорожчий ресурс для банку — повинно мати цільовий характер, спрямовуватися лише під уже визначену програму кредитування чи інвестицій. Якщо ж міжбанківські кредити використовуються для поповнення кореспондентських рахунків із метою виконання зобов'язань перед клієнтами, це веде до зростання витрат та ставить під загрозу короткострокову ліквідність банку. З другого боку, деякі вітчизняні банки збільшували свій прибуток саме шляхом надання короткострокових міжбанківських кредитів. Однак такий спосіб підвищення дохідності доцільний лише за стабільної тенденції до зростання залишків коштів на розрахункових рахунках клієнтів та розширення депозитної бази банку.

¹¹ Шамова І.В. Моделі взаємозв'язку банків із промисловістю. // Вісник НБУ. — 1997. — № 9. — С. 44—47.

на характеризувати як цілеспрямований вплив на нього з боку держави та її органів шляхом прийняття законів і встановлення економічних нормативів, обов'язкових для виконання комерційним банком, що істотно впливає на його діяльність. Отже, у площині “комерційний банк — зовнішнє економічне середовище” перший є об'єктом як цілеспрямованого (з боку держави), так і випадкового впливу при наявності у нього певного ступеня свободи, в рамках якої він має можливість самостійно визначати пріоритетність своїх дій та рішень на основі власних цілей діяльності.

Відтак можемо сформулювати центральну проблему функціонування комерційного банку: проблему забезпечення стійкості його діяльності, тобто здатності виконувати свої функції з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком, витримуючи зовнішній вплив.

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ — ХАРАКТЕРИСТИКА ЯКІСНА

Поняття “стійкість” походить із механіки. Під ним розуміється стан рівноваги твердих тіл. Аналогічно трактує це поняття і радянський “Большой энциклопедический словарь”: “Стойкость равновесия — способность механической системы, яка перебуває під дією сил у рівновазі, після незначного відхилення повертатися до стану рівноваги”. Далі там же зазначено: “Стойкость системы — способность системы восстанавливать попередній (або близький до нього) стан після деякого збурення, яке виявляється у відхиленні параметрів системи від номінального значення. Умови, за яких зберігається стійкість руху, називають критерієм стійкості”¹².

Інше видання містить таке визначення: “Стойкость — сталість, постійність, непадіння ризику втрат і збитків”¹³.

Відомий тлумачний словник В.Даль трактує цей термін так: “вистояти супроти чогось, встояти, успішно протистояти силі, витримати, не поступитися”¹⁴.

Метою стійкого розвитку об'єкта чи системи згідно з “Малым энциклопеди-

ческим словарем” є пошук “надійної розумної основи”¹⁵.

Тлумачний словник української мови трактує стійкий стан як такий, що “довго зберігає і виявляє свої властивості, не піддається руйнуванню, псуванню і т. ін.”; “для якого характерні стабільність, постійність; сталий”¹⁶.

Отже, етимологічно тлумачення стійкості ґрунтується на стабільності стану, сталості якихось параметрів.

У широкому розумінні стійкість означає спроможність певної системи виконати свої функції попри вплив зовнішніх та внутрішніх факторів. Стійкість — складне поняття, що інтегрує в собі різні складові та базується на кількох детермінантах:

- ◆ стабільності діяльності;
- ◆ стійкості проти факторів впливу;
- ◆ життєздатності — спроможності відновити свої функції після потрясінь.

Безперечно, наша спроба дати визначення поняття фінансової стійкості не є запереченням чи відмежуванням від уже відомих визначень. Для розуміння сутності поняття необхідно осмислити суперечність попередніх його дефініцій, спробувати охопити і вивчити всі аспекти і зв'язки.

Межі поняття “фінансова стійкість комерційного банку” об'єктивно зумовлені середовищем його вжитку: комерційний банк — це система трансформації ресурсів і ризиків. І його складові повинні діяти скоординовано і синхронно — як єдина система заходів у сфері грошей та кредиту, спрямованих на ефективне виконання установою своїх функцій та вирішення завдань близької та далекої перспективи.

Тут слід зробити акценти на таких питаннях:

1) інтегральну характеристику фінансової стійкості комерційного банку не можна обмежувати лише набором кількісних показників (ліквідність, платоспроможність, прибутковість тощо), це результат аналізу більш охоплюючого та детального¹⁷;

2) численність підходів до визначення поняття фінансової стійкості комерційних банків свідчить, що жоден із них не є чітко формалізованим (чому ми й наважилися запропонувати власне розуміння цього поняття);

3) фінансова стійкість банку не є конкретним числовим показником його діяльності; це — якісна його харак-

теристика (у тому числі й нефінансові зіставлення).

Тож наврод чи показник фінансової стійкості банку буде остаточно формалізованим.

Причиною тому є, по-перше, унікальність ситуації у нашій країні: на фоні загального становлення засад ринкової економіки відбувається калейдоскопічно стрімкий процес розбудови вітчизняної банківської системи — українські банки за лічені роки проходять шлях, який банки Заходу долали протягом століть. Отже, змінюються і критерії фінансової стійкості.

По-друге, усвідомлення того, наскільки важливою є фінансова стійкість банків за умов вітчизняної економіки, прийшло в результаті аналізу досвіду банківських систем світу¹⁸. Інтегральні характеристики діяльності зарубіжних банків змінюються вельми інертно, причина — у стійкому економічному розвитку¹⁹.

Слід пам'ятати, що формалізація фінансової стійкості банку істотно залежить від розвинутої відкритої системи рейтингів та оцінок. Те, що навіть за наявності нормативно-правової бази в Україні акції вітчизняних комерційних банків не проходять біржового лістингу, свідчить про незатребуваність учасниками ринку об'єктивної інформації про банки при оцінці економічних інтересів. Зауважимо, що на Заході біржові рейтинги та індекси лежать в основі незалежної оцінки фінансового стану банку. За умови відсутності відкритої інформації про банківські капітали та їх ринкову вартість узагальнююча оцінка буде не зовсім об'єктивною.

Отже, **фінансова стійкість комерційного банку** — це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

¹⁸ У деяких країнах (наприклад, у США) важливе значення приділяється публікації звітності банків. Передбачається, що на основі цієї інформації ринок сам оцінить фінансовий стан банків. У Японії та країнах Скандинавії вимоги до інформації, що публікується, нижчі, а відтак підвищується роль органів нагляду в оцінці фінансового стану банків.

¹⁹ Шварц вважав, що останні суто банківські кризи відбулися у 1866 р. у Великобританії та у 1933 р. у США.

Див. детальніше: Schwartz, A.J. (1986), “Real and Pseudo-Financial Crises”, in F. Capie and G.A. Wood (eds), *Financial Crises and the World Banking System*, London: Macmillan та Friedman, M. and Schwartz, A.J. (1963), *A Monetary History of the United States, 1867—1960*, Princeton, N.Y.: Princeton University Press.

¹² Большой энциклопедический словарь. — М.: Большая российская энциклопедия, 1997. — С. 1257.

¹³ Большой экономический словарь — М.: Ин-т новой экономики, 1997. — С. 770.

¹⁴ Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. — СПб.: ТОО Діамант, 1998. — Т. 4. — С. 515.

¹⁵ Малый энциклопедический словарь: в 4 т. / Репринтное воспроизведение издания Брокгауза—Ефрона. — М.: ТЕРРА, 1997. — Т. 4. — С. 1595.

¹⁶ Словник української мови: в 11 т. — К.: Наукова думка, 1978. — Т. 9. — С. 710.

¹⁷ Врахування соціальних цілей діяльності банку, що мають особливу значущість у вітчизняних умовах, передбачає дослідження впливу чималої кількості факторів, які прямо не пов'язані з отриманням грошових прибутків, але значною мірою забезпечують імідж банку, його суспільний статус і т.д.

Монетарні операції Національного банку України

**Віктор
Болдаков**

Начальник управління оперативного аналізу та прогнозування розвитку грошово-кредитного ринку департаменту монетарної політики Національного банку України.
Кандидат економічних наук

Автор пропонує власний підхід до аналізу впливу монетарних операцій на чисті міжнародні резерви, чисті внутрішні активи та монетарну базу центрального банку країни. Деякі з аспектів цього підходу мають полемічний характер. Редакція готова надати можливість висловити свою точку зору на порушену проблему й іншим аналітикам, які досліджують механізми дії монетарних операцій центрального банку.

Операції Національного банку України, які він застосовує для проведення обраної грошово-кредитної політики, спричиняють певні зміни в активній та пасивній частинах балансу. В цьому контексті активи балансу НБУ розглядаються як пропозиція грошей для формування монетарної бази (суми грошей, які перебувають поза банками, плюс резерви комерційних банків), а грошова база — як попит з боку населення та комерційних банків на емітовані Національним банком кошти. Тобто активи Національного банку — це джерело формування монетарної бази, а пасиви — це структура її використання.

Чисті міжнародні резерви — це різниця між валовими міжнародними резервами та валовими резервними зобов'язаннями. При підрахунку міжнарод-

них резервів враховуються не лише валютні кошти Національного банку, а й валютні кошти уряду, які знаходяться на рахунках у НБУ. Чисті міжнародні резерви змінюються під впливом таких факторів:

- ◆ зміна у зовнішніх надходженнях та зовнішніх сплатах уряду (включаючи проценти);
- ◆ сплата Національним банком Міжнародному валютному фонду відсотків за кредити;
- ◆ інтервенція Національного банку на міжбанківському ринку;
- ◆ зміна в обсягах неліквідних резервів.

Чисті внутрішні активи складаються із чистих внутрішніх кредитів та чистих інших статей. Як видно з таблиці 1, однією зі складових чистих внутрішніх

кредитів є чиста заборгованість уряду Національному банку України. Вона дорівнює валовим кредитам уряду мінус депозити (кошти) уряду в НБУ плюс вкладення в облігації внутрішньої державної позики. Тобто змінюючи свої депозити, уряд аналогічно Національному банку може впливати на формування складових частин монетарної бази. Із 1997 р. обсяг валових кредитів уряду постійно тримається на одному рівні, а змінюється лише його частка в іноземній валюті (виражена в гривнях), що пов'язано зі зміною курсу національної валюти. В чисті інші статті входять активи і пасиви, не відображені в таблиці. Це результати господарської діяльності, доходи та витрати Національного банку, сума переоцінки інвалюти й банківських металів тощо.

Монетарні операції, як правило, проводяться комплексно, що ускладнює пояснення змін у чистих валютних резервах, чистих внутрішніх активах та монетарній базі.

Наведемо приклад: Мінфін продає ОВДП на відкритому ринку; отримані гривні конвертує у валюту (тобто НБУ продає валюту Мінфіну). Після цього уряд сплачує борги за зовнішніми зобов'язаннями. Отже, впродовж одного операційного дня певні кошти і надходять на рахунки уряду в Національному банку, і витрачаються. Для того, щоб правильно пояснити зміни в показниках балансу, бажано весь комплекс операційних дій “розкласти” у послідовний ряд елементарних монетарних операцій. При цьому слід враховувати, що на зміни в чистих міжнародних резервах, чистих внутрішніх активах та монетарній базі впливають не лише операції Національного банку, а й Міністерства фінансів (див. таблицю 2; символ ↑ означає збільшення, символ ↓ — зменшення відповідного показника).

Розглянемо монетарні операції Національного банку, у здійсненні яких

Таблиця 1. Джерела формування та структура використання монетарної бази

Приріст за 1999 р., млн. грн.

АКТИВИ (джерела формування монетарної бази)

I.	Чисті міжнародні резерви (обчислено за курсом 4.74 грн./долар США)	1599.7
II.	Чисті внутрішні активи	1774.1
II.1.	Чисті внутрішні кредити:	4837.1
II.1.1.	чиста заборгованість уряду	3188.1
	— чисті кредити уряду	1978.8
	валові кредити уряду	2118.4
	кошти уряду	139.5
	— вкладення в ОВДП	1209.3
II.1.2.	Чисте рефінансування комерційних банків:	1698.0
	— пряме рефінансування	-7.2
	— операції на відкритому ринку	1705.2
II.1.3.	Інші кредити	-39.0
II.1.4.	Депозитні сертифікати	-10.1
II.2.	Чисті інші статті	-3063.0
ПАСИВИ (структура використання грошової бази)		
III.	Грошова база	3373.7
III.1.	Гроші поза банками	2425.6
III.2.	Резерви банків	948.1
III.2.2.	Готівка в сейфах	38.3
III.2.3.	Коррахунки	913.1
	Для довідки: зміна грошової маси	6374.0

Таблиця 2. Вплив монетарних операцій Національного банку та Міністерства фінансів України на чисті внутрішні активи, чисті міжнародні резерви і монетарну базу

№ операції	Назва елементарної монетарної операції	Депозити уряду в НБУ	Чисті кредити уряду	Вкладення НБУ в ОВДП	Чисті внутрішні кредити НБУ	Чисті внутрішні активи НБУ	Валові міжнародні резерви НБУ	Чисті міжнародні резерви НБУ	Монетарна база НБУ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Монетарні операції НБУ, у здійсненні яких Міністерство фінансів не бере участі									
1	Купівля Національним банком валюти у суб'єктів економічної діяльності (емісія гривні)	0	0	0	0	0	↑	↑	↑
2	Продаж Національним банком валюти суб'єктам економічної діяльності (повернення гривні з обігу)	0	0	0	0	0	↓	↓	↓
3	Купівля Національним банком ОВДП на вторинному ринку (емісія гривні)	0	0	↑	↑	↑	0	0	↑
4	Продаж Національним банком ОВДП на вторинному ринку	0	0	↓	↓	↓	0	0	↓
5	Рефінансування комерційних банків (емісія гривні)	0	0	0	↑	↑	0	0	↑
6	Повернення кредитів комерційними банками	0	0	0	↓	↓	0	0	↓
7	Сплата процентів комерційними банками за надані кредити *	0	0	0	0	↓	0	0	↓
8	Розміщення депозитних сертифікатів НБУ (залучення коштів)	0	0	0	↓	↓	0	0	↓
9	Повернення коштів за депозитними сертифікатами НБУ	0	0	0	↑	↑	0	0	↑
10	Сплата процентів Національним банком за депозитними сертифікатами**	0	0	0	0	↑	0	0	↑
11	Використання доходів Національного банку України**	0	0	0	0	↑	0	0	↑
12	Надходження від МВФ	0	0	0	0	0	↑	0	0
13	Сплата Національним банком основного боргу МВФ	0	0	0	0	0	↓	0	0
14	Сплата Національним банком відсотків МВФ**	0	0	0	0	↑	↓	↓	0
Монетарні операції НБУ, пов'язані з діяльністю Міністерства фінансів									
15	Продаж Національним банком валюти Мінфіну	0	0	0	0	0	0	0	0
16	Купівля Національним банком валюти у Мінфіну (емісія гривні)	0	0	0	0	0	0	0	0
17	Купівля ОВДП у Мінфіну (емісія гривні)	↑	↓	↑	0	0	0	0	0
18	Повернення Мінфіном Національному банку основного боргу за ОВДП	↓	↑	↓	0	0	0	0	0
19	Сплата Мінфіном відсотків НБУ*	↓	↑	0	↑	0	0	0	0
Інші монетарні операції Міністерства фінансів									
20	Надходження коштів із економіки на рахунки уряду	↑	↓	0	↓	↓	0	0	↓
21	У тому числі продаж Мінфіном ОВДП поза НБУ	↑	↓	0	↓	↓	0	0	↓
22	Витрачання коштів із рахунків уряду на потреби економіки	↓	↑	0	↑	↑	0	0	↑
23	У тому числі погашення Мінфіном основного боргу та відсотків за ОВДП поза НБУ	↓	↑	0	↑	↑	0	0	↑
24	Купівля Мінфіном валюти поза НБУ	0	0	0	0	0	↑	↑	↑
25	Продаж Мінфіном валюти поза НБУ	0	0	0	0	0	↓	↓	↓
26	Сплата Мінфіном основного боргу та відсотків за зовнішніми зобов'язаннями	↓	↑	0	↑	↑	↓	↓	0
27	Зовнішні надходження уряду	↑	↓	0	↓	↓	↑	↑	0

* Чисті інші статті зменшуються.

** Чисті інші статті збільшуються.

Мінфін не бере участі.

Купівля або продаж валюти на міжбанківському ринку (таблиця 2, операції 1—2). Ці операції впливають на валові та чисті міжнародні резерви, на зміни у коррахунках комерційних банків і відповідно на зміну грошової бази.

Купівля або продаж ОВДП на вторинному ринку (операції 3—4) прямо впливають на зміни в чистих внутрішніх активах, у коррахунках комерційних банків у НБУ і відповідно на зміну грошової бази.

Рефінансування комерційних банків (операції 5—6) та **розміщення депозитних сертифікатів Національного банку України** (операції 8—9) теж безпосередньо впливають на зміни в чистих внутрішніх активах, у коррахунках комерційних банків у НБУ і відповідно на зміну грошової бази.

Сплата процентів комерційними банками (операція 7) впливає на зміни у їхніх коррахунках у бік зменшення та відповідно на грошову базу. При цьому скорочуються й чисті інші статті в активній частині балансу Національного банку, внаслідок чого зменшуються чисті внутрішні активи.

Сплата процентів Національним банком за депозитними сертифікатами НБУ (операція 10) впливає на зміни у коррахунках комерційних банків у бік збільшення та відповідно на грошову базу. При цьому чисті інші статті в активній частині балансу Національного банку збільшуються, внаслідок чого збільшуються чисті внутрішні активи.

Використання доходів Національного банку на внутрішньому ринку (операція 11) впливає на грошову базу в напрямку її збільшення. У позиції чисті інші статті доходи знаходяться в пасивній частині, тому значення цієї по-

зиції зростає у разі зменшення доходів, унаслідок чого збільшуються чисті внутрішні активи.

Отже, у рядках 1—11 таблиці 2 відображено елементарні монетарні операції Національного банку, які прямо впливають на зміни в монетарній базі, що пов'язано зі змінами в чистих внутрішніх активах або в чистих валютних резервах у активній частині балансу НБУ.

Зауважимо: якщо Національний банк сплачує основний борг за кредитами Міжнародного валютного фонду або отримує від нього кредити (операції 12—13), це не впливає на зміну чистих міжнародних резервів та монетарної бази, оскільки в ході проведення зазначених операцій одночасно змінюються як валові міжнародні резерви, так і валові резервні зобов'язання.

Якщо ж НБУ сплачує Міжнародному валютному фонду відсотки за основним боргом (операція 14), то валові міжнародні резерви зменшуються, а валові резервні зобов'язання — ні, що призводить до зменшення чистих міжнародних резервів. Грошова база при цьому не змінюється, а зменшення чистих міжнародних резервів в активній частині балансу компенсується збільшенням чистих внутрішніх активів за рахунок зростання позиції чисті інші статті.

Тепер розглянемо монетарні операції Національного банку України, які пов'язані з діяльністю уряду.

Одна з них — **придбання урядом у Національного банку валюти за кошти, які перебувають на депозитах** (операція 15). У такому разі центральний банк вилучає гривню з обігу, а кошти уряду в національній валюті конвертуються у кошти уряду в іноземній валюті. В результаті цього загальна сума депозитів уряду і відповідно **грошова база не змінюється**.

нюються.

Якщо уряд продає валюту Національному банку (операція 16), тобто якщо відбувається емісія гривні, то кошти уряду в іноземній валюті конвертуються в кошти у національній валюті, а отже — **грошова база не змінюється**.

Згідно із Законом “Про Національний банк України” з липня 1999 р. НБУ здійснює операції з облігаціями внутрішньої державної позики лише на вторинному ринку. До цього його участь на первинному ринку була значною. Тож є потреба проаналізувати і таку монетарну операцію, як **купівля Національним банком ОВДП у Міністерства фінансів України** (операція 17). Здійснюючи її, центральний банк емітує гроші, які передусім збільшують депозити уряду. На цьому етапі **грошова база не змінюється**, оскільки вкладення в ОВДП збільшують чисту заборгованість уряду, а додатний приріст депозитів уряду такою ж мірою її зменшує.

Якщо Мінфін погашає свій борг перед Національним банком (операція 18), то гривня вилучається з обігу, а депозити уряду відповідно зменшуються. Від'ємний приріст депозитів уряду збільшує його чисту заборгованість. Одночасно зменшуються чисті вкладення в ОВДП, а відтак і чиста заборгованість уряду. Тобто на цьому етапі **грошова база теж не змінюється**. Якщо Мінфін сплачує відсотки Національному банку за ОВДП (операція 19), це впливає на зменшення депозитів уряду і відповідно — на збільшення його чистої заборгованості та чистих внутрішніх кредитів НБУ. У разі сплати відсотків Національному банку гривня не вилучається з обігу, оскільки це є прибутком, на суму якого зменшується позиція чисті інші статті. Тож чисті внутрішні активи і **грошова база** в такому випадку **не змінюються**.

Таблиця 3. Приклад 1

№ операції	Назва елементарної монетарної операції	Депозити уряду в НБУ	Чисті кредити уряду	Вкладення НБУ в ОВДП	Чисті внутрішні кредити НБУ	Чисті внутрішні активи НБУ	Валові міжнародні резерви НБУ	Чисті міжнародні резерви НБУ	Монетарна база НБУ
		3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
21	Продаж Мінфіном ОВДП поза НБУ	↑	↓	0	↓	↓	0	0	↓
3	Купівля Національним банком ОВДП на вторинному ринку (емісія гривні)	0	0	↑	↑	↑	0	0	↑
15	Продаж Національним банком валюти Мінфіну	0	0	0	0	0	0	0	0
26	Сплата Мінфіном основного боргу та відсотків за зовнішніми зобов'язаннями	↓	↑	0	↑	↑	↓	↓	0
	Сумарний ефект	0	0	↑	↑	↑	↓	↓	0

Таблиця 4. Приклад 2

№ операції	Назва елементарної монетарної операції	Депозити уряду в НБУ	Чисті кредити уряду	Вкладення НБУ в ОВДП	Чисті внутрішні кредити НБУ	Чисті внутрішні активи НБУ	Валові міжнародні резерви НБУ	Чисті міжнародні резерви НБУ	Монетарна база НБУ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
27	Зовнішні надходження уряду	↑	↓	0	↓	↓	↑	↑	0
16	Купівля Національним банком валюти у Міністерства фінансів (емісія гривні)	0	0	0	0	0	0	0	0
22	Витрати коштів із рахунків уряду на потреби економіки	↓	↑	0	↑	↑	0	0	↑
	Сумарний ефект	0	0	0	0	0	↑	↑	↑

ються. У подальшому зазначений прибуток може бути використаним, проте це вже інша операція (операція 11).

Слід враховувати, що в разі надходження коштів із економіки на рахунки уряду (з податків, від продажу Мінфіном ОВДП поза НБУ тощо) грошова база зменшується (операції 20—21), а при витрачанні цих коштів на потреби економіки (операції 22—23) — збільшується.

У разі купівлі валюти Мінфіном поза НБУ (операція 24) грошова база, валові та чисті міжнародні резерви збільшуються. А внаслідок продажу (операція 25), навпаки, зменшуються. При цьому національна валюта конвертується в іноземну, тож на коштах уряду це не позначається.

У разі сплати Мінфіном як свого основного боргу, так і відсотків за зовнішніми зобов'язаннями (операція 26) депозити уряду в іноземній валюті зменшуються (що збільшує їх чисті кредити), чисті зовнішні резерви зменшуються в обсяг зовнішніх сплат, а грошова база — і це головне — не змінюється.

Аналогічна тенденція спостерігається, коли уряд отримує зовнішні позики (операція 27). У цьому разі його кошти в іноземній валюті збільшуються (що зменшує їх чисті кредити), чисті міжнародні резерви збільшуються, а грошова база також не змінюється.

Отже, елементарні монетарні операції між НБУ та Мінфіном (операції 15—19), між НБУ і МВФ (операції 12—14), між Мінфіном та зовнішніми кредиторами (операції 26—27) не впливають на зміну обсягу грошової бази. Такий вплив проявляється (а грошова база змінюється) в тому разі, якщо ці операції взаємодіють із операціями на внутрішньому ринку (операції 1—11 та 20—25).

Складні монетарні операції складаються з низки елементарних монетарних операцій, виконуваних у певній послідовності. Розглянемо найпоширеніші з них.

1. Комерційні банки купують ОВДП на первинному ринку (операція 21); Національний банк, щоб підтримати ліквідність комерційних банків, купує у

них ці ОВДП на відкритому ринку (операція 3); Мінфін за отримані гривні купує у Національного банку іноземну валюту (операція 15); Мінфін цю валюту сплачує як борг за зовнішніми зобов'язаннями (операція 26). Щоб з'ясувати сумарний ефект цих чотирьох дій, побудуємо таблицю, відобразивши в ній виконання операцій 21, 3, 15 і 26, та проведемо порівняльний аналіз різних аспектів їх впливу на відповідні показники.

Як випливає з таблиці 3, послідовне проведення зазначених операцій дасть такий сумарний ефект: чисті внутрішні активи збільшаться (за рахунок вкладень Національного банку в ОВДП), чисті міжнародні та валові резерви зменшаться, грошова база не зміниться. Тобто якщо уряд сплатить зовнішній борг за рахунок коштів Національного банку, то хоча грошова база й не зміниться, зменшаться чисті міжнародні резерви і збільшаться чисті внутрішні активи.

2. Комерційні банки купують ОВДП на первинному ринку (операція 21); Мінфін за отримані гривні купує у На-

Таблиця 5. Приклад 3

№ операції	Назва елементарної монетарної операції	Депозити уряду в НБУ	Чисті кредити уряду	Вкладення НБУ в ОВДП	Чисті внутрішні кредити НБУ	Чисті внутрішні активи НБУ	Валові міжнародні резерви НБУ	Чисті міжнародні резерви НБУ	Монетарна база НБУ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
21	Продаж Мінфіном ОВДП поза НБУ	↑	↓	0	↓	↓	0	0	↓
3	Купівля Національним банком ОВДП на вторинному ринку (емісія гривні)	0	0	↑	↑	↑	0	0	↑
22	Витрати коштів із рахунків уряду на потреби економіки	↓	↑	0	↑	↑	0	0	↑
	Сумарний ефект	0	0	↑	↑	↑	0	0	↑

Таблиця 6. Приклад 4

№ операції	Назва елементарної монетарної операції								
		Депозити уряду в НБУ	Чисті кредити уряду	Вкладення НБУ в ОВДП	Чисті внутрішні кредити НБУ	Чисті внутрішні активи НБУ	Валові міжнародні резерви НБУ	Чисті міжнародні резерви НБУ	Монетарна база НБУ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
20 або 21	Надходження коштів із економіки на рахунки уряду	↑	↓	0	↓	↓	0	0	↓
24	Купівля Мінфіном валюти поза НБУ	0	0	0	0	0	↑	↑	↑
26	Сплата Мінфіном основного боргу та відсотків за зовнішніми зобов'язаннями	↓	↑	0	↑	↑	↓	↓	0
	Сумарний ефект	0	0	0	0	0	0	0	0

ціонального банку іноземну валюту (операція 15); Мінфін цю валюту сплачує як борг за зовнішніми зобов'язаннями (операція 26). Отже, маємо майже ту ж послідовність операцій, що й у першому прикладі, бракує лише операції 3. Врахувавши цю обставину, проведемо за матеріалами таблиці 3 відповідний порівняльний аналіз. Його підсумок: і грошова база, і чисті міжнародні та валові резерви у разі такої послідовності елементарних монетарних операцій зменшаться.

3. Уряд отримав зовнішній кредит (операція 27); НБУ за гривні придбав у Міністерства фінансів іноземну валюту (операція 16); Мінфін витратив конвертовані гривні на внутрішньому ринку (операція 22).

Результат послідовного проведення операцій 27, 16 і 22 буде таким: валові та чисті міжнародні резерви, а також грошова база збільшаться. **Тобто вирішення внутрішніх проблем за рахунок зовнішніх надходжень уряду призводить до збільшення чистих міжнародних резервів і грошової бази.**

4. Комерційні банки купують ОВДП на первинному ринку (операція 21); Національний банк, щоб підтримати ліквідність комерційних банків, купує у них ці ОВДП на відкритому ринку (операція 3); Мінфін витрачає залучені кошти на внутрішньому ринку (операція 22).

Як впливає з таблиці 5, **вирішення внутрішніх проблем за рахунок Національного банку призводить до зростання чистих внутрішніх активів і грошової бази.**

5. Уряд отримує кошти на внутрішньому ринку без участі НБУ (операції 20, 21); на ці гроші Мінфін купує валюту поза НБУ (операція 24) та сплачує зовнішній борг (операція 26). У результаті цих операцій отримуємо важливий

для економічної політики країни ефект (див. таблицю 6).

Як бачимо, вирішення урядом зовнішніх проблем без втручання НБУ та без нових зовнішніх запозичень не змінює значень монетарних показників.

Зрозуміло, монетарні показники не зміняться і в разі внутрішніх витрат коштів, отриманих як податкові надходження.

На основі наведених прикладів доходимо такого висновку: **фінансування дефіциту бюджету (погашення урядом як зовнішнього, так і внутрішнього боргів) без участі в цьому НБУ та без зовнішніх запозичень не змінює значень монетарних показників і не призводить до небажаних наслідків у майбутньому.**

Запропонований тут підхід до аналізу монетарних операцій дає змогу виявити залежність між змінами у платіжних засобах НБУ та змінами у монетарній базі.

Платіжні засоби Національного банку — це засоби, за допомогою яких здійснюється первинний випуск (емісія) національної валюти в обіг (або вилучення з обігу), а саме:

- ◆ купівля (продаж) валюти;
- ◆ підтримка ліквідності комерційних банків за допомогою різних механізмів рефінансування;

- ◆ кредитування уряду шляхом прямого його кредитування та за допомогою вкладень у державні цінні папери (з 1997 р. пряме кредитування уряду в Україні не практикується).

Платіжні засоби дорівнюють сумі всіх тих елементарних монетарних операцій, які виділено у таблиці 2.

Підсумуємо обсяги всіх елементарних монетарних операцій, зазначених у стовпчиках 7, 9 та 10 таблиці 2, за формулою:

$$\Delta H = \Delta NFA + \Delta NDA, \quad (1)$$

де ΔH — приріст монетарної бази;

ΔNFA — приріст чистих міжнародних резервів;

ΔNDA — приріст чистих внутрішніх активів.

Із формули (1) випливає, що зміни в монетарній базі залежать від співвідношень у змінах чистих зовнішніх резервів та чистих внутрішніх активів. При цьому платіжні засоби є лише однією зі складових цих змін. Обчислюючи монетарну базу, необхідно також враховувати зовнішні надходження, зовнішні платежі уряду, валові кредити уряду і його кошти. **Зовнішні платежі та надходження як такі не впливають на монетарну базу, але їх динаміка у поєднанні зі змінами в обсягах коштів уряду відтворює справжню картину впливу на монетарну базу.**

Зауважимо, що до платіжних засобів належить валюта, куплена або продана урядом, але з таблиці 2 видно, що ці операції (15 та 16) не впливають на зміни у монетарних показниках. Тож на це слід зважати, аналізуючи зміни монетарної бази, як і на те, що курсові зміни і результати господарської діяльності НБУ враховуються у позиції чисті інші статті.

Виокремивши у формулі (1) елементи, які належать до змін у платіжних засобах, та врахувавши монетарні операції, відображені в таблицях 1 і 2, одержимо таке співвідношення для змін (Δ) монетарної бази:

$$\begin{aligned} &\Delta \text{монетарної бази} \\ &= \\ &1) \Delta \text{ у платіжних засобах (без обсягів} \\ &\quad \text{купівлі-продажу валюти Мінфіном)} \\ &\quad + \\ &2) \Delta \text{ у зовнішніх надходженнях уряду} \\ &\quad - \\ &3) \Delta \text{ у зовнішніх платежах уряду} \\ &\quad \text{(з відсотками)} \\ &\quad - \end{aligned}$$

- 4) Δ у сплатах МВФ від НБУ
(лише відсотків)
—
5) Δ у депозитах уряду в НБУ
+
6) Δ у депозитних сертифікатах
+
7) Δ у чистих інших статтях. (2)

Інакше кажучи, немає підстав стверджувати, що випуск платіжних засобів завжди прямо пропорційний змінам у монетарній базі.

Такий висновок підтверджують показники першого кварталу 1999 р. У цей період Національний банк випустив чистих платіжних засобів на суму 750 млн. грн. Незважаючи на такий значний обсяг уведених в обіг платіжних засобів, монетарна база зменшилася на 97 млн.

грн. У жовтні 1999 р. виникла протилежна ситуація: уведено в обіг чисті платіжні засоби становили 335 млн. грн., а монетарна база збільшилася на 713 млн. грн. У цілому за минулий рік чисті платіжні засоби збільшилися на 4296 млн. грн., а монетарна база — на 3374 млн. грн. (див. таблицю 1).

І остання заувага. Серед економістів побутує думка, що збільшення чистих міжнародних резервів певною мірою суперечить меті економічного зростання, оскільки для того, щоб позиція “міжнародні резерви” поліпшилася, внутрішні кредити нібито мають зменшитися. Проведений вище аналіз доводить: така думка хибна. Не існує монетарних операцій, які б витісняли чисті внутрішні кредити за рахунок зростання чистих міжнародних резервів. Якщо чисті міжнародні резерви

збільшуються за рахунок купівлі Національним банком валюти на міжбанківському ринку, то водночас збільшується і грошова база, а чисті внутрішні кредити (операція 1) залишаються сталими. Якщо ж чисті міжнародні резерви зростають за рахунок зовнішніх надходжень уряду, то його кошти збільшуються, а чисті внутрішні кредити (операція 27) справді зменшуються. Щоправда, це тимчасове явище, адже уряд отримані гроші витрачає, тож чисті внутрішні кредити знову збільшуються.

Як бачимо, запропонований метод аналізу може дати відповідь на численні питання щодо впливу тих чи інших операцій Національного банку і Міністерства фінансів України на зміни у монетарних показниках.

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ

Погія /

Диплом VISA International — Приватбанку

Нещодавно в Києві відбулася прес-конференція комерційного банку “Приватбанк”, присвячена сертифікації випуску ним 100-тисячної картки VISA. Диплом, який засвідчує це досягнення, голові правління Приватбанку Олександру Дубілету вручив віце-президент VISA International Мартін Бейт. Пан Бейт наголосив, що КБ “Приватбанк” першим в Україні у жовтні 1996 року емітував картки VISA, а також першим у нашій державі розпочав випуск карток VISA Platinum.

Справді, картковий бізнес у Приватбанку розвивається досить динамічно: емітовано понад 137 тисяч пластикових карток, 26 тисяч із яких — міжнародні, а решта — зарплатні. Нині до торговельно-сервісної мережі банку входить 8500 точок, 1500 POS-

терміналів, функціонує 620 пунктів видачі готівки і 51 банкомат. Щомісячний оборот за його картками сьогодні перевищує 49,5 млн. гривень.

Виступаючи перед журналістами, Олександр Дубілет зазначив, що розвиток бізнесу

пластикових карток — один із пріоритетних напрямів роботи банку. Про це свідчать хоча б минулорічні результати: віднині зарплату за картками VISA отримуватимуть на ВО “Південний машинобудівний завод” (м. Дніпропетровськ), АТ “Норд” (м. Донецьк), БАТ “Херсонські комбайни” (м. Херсон), БАТ “Південний гірничозбагачувальний комбінат” (м. Кривий Ріг), АТ “Суха Балка” (м. Кривий Ріг), БАТ “Дніпрометиз” (м. Дніпропетровськ), БАТ “Дніпроспецсталь” (м. Запоріжжя), шахті ім. Румянцева (м. Горлівка), Придніпровській та Львівській залізницях, а також на підприємствах обленерго в областях України. Загалом банк уклав із різними підприємствами понад тисячу угод на реалізацію зарплатних проектів.

Стосовно розширення ринку VISA International у Східній Європі пан Бейт зауважив, що шість країн Східної Європи нині входять до десятки ринків світу, які розвиваються найшвидшими темпами. Це Україна, Польща, Чехія, Казахстан, Естонія та Литва. За минулий рік внутрішній оборот за картками VISA зріс в Україні у шість разів. Очікується, що в 2000 році він перевищить обсяг зарубіжних трансакцій. До речі, нині у держав СНД з'явилася можливість наздогнати Західну Європу і США щодо використання новітніх технологій, які наші банки пропонують клієнтам. У цьому році банки — члени VISA представлять перші чіп-карти в Україні, Польщі та Казахстані. Вони гарантуватимуть власникам карток безпеку і значно вищу швидкість обробки трансакцій. Якщо ж говорити про перспективу, то передбачається поєднувати в одній картці кілька функцій, що зменшить кількість карток у гаманці споживача.

На фото: (зліва направо) представники КБ “Приватбанк” — начальник департаменту пластикових карток Вадим Ковальов, голова правління Олександр Дубілет, заступник начальника управління реклами, прес-секретар Наталя Нападівська.

Процедура одержання статусу банку-агента Кабінету Міністрів України

**Володимир
Рогач**

Перший заступник голови
Національного агентства України
з питань розвитку та європейської інтеграції.
Кандидат економічних наук

В аналітичному огляді висвітлюються практичні аспекти процедури одержання статусу банку-агента уряду з обслуговування іноземних кредитних ліній під гарантії держави.

Процедурою надання державних гарантій передбачається наявність інституту банку-агента Кабінету Міністрів України. Тривалий час у нашій країні такий статус мав лише Укрексімбанк. Вважалося, що монополізація контролю за рухом залучених зовнішніх кредитних ресурсів цілком виправдана. Проте подальший розвиток економічних відносин вніс свої корективи: у потенційних позичальників з'явилася можливість вибору банків-агентів уряду, яких за станом на 24.01.2000 р. в Україні було вже 12 (див. таблицю 1).

Аналіз документів, які впродовж минулого року надійшли на розгляд Валютно-кредитної ради (ВКР) Кабінету Міністрів України від комерційних банків для одержання ними зазначеного статусу, виявив певні тенденції.

Відображені у документах показники свідчать про загалом стабільний фінансовий стан банків. Проте переважна їх більшість усе ж не відповідала повною

мірою вимогам, які висунула Валютно-кредитна рада до потенційних банків-агентів уряду з обслуговування іноземних кредитних ліній, залучених під гарантії держави.

Серед недоліків — відсутність у більшості українських комерційних банків мережі власних установ, яка б відповідає географії кредитних проектів потенційних позичальників за різними кредитними лініями, відкритими для України. Бракує вітчизняним банківським установам і практичного досвіду проведення значних операцій на міжнародних грошових ринках.

Є певні зауваження і щодо так званих листів-підтримок Національного банку України, яким ми в ході розгляду питання про надання статусу банку-агента приділяємо особливу увагу: на жаль, інформація щодо фінансового стану банку, яка міститься в цих листах, не завжди вичерпна, а позиція самого НБУ щодо надання банку зазначеного статусу не завжди достатньо обґрунтована.

Коло банків — потенційних агентів уряду з обслуговування іноземних кредитних ліній поступово розширюється: нещодавно ще три банки (див. таблицю 2) пройшли відповідну державну експертизу. Розгляд питання про надання їм статусу банку-агента завершується. І результати, очевидно, будуть позитивними.

Нещодавно до управління стратегії залучення міждержавних кредитів та аналізу їх використання Національного агентства України з питань розвитку та європейської інтеграції (НАУРЕІ) надійшли документи ще від трьох банків, які нині проходять державну експертизу (див. таблицю 3).

Щоб забезпечити виконання агентських (посередницьких) функцій у разі залучення та надання іноземних експортних кредитів, Міністерство фінансів України підписало відповідні угоди з вісьмома вітчизняними банками (див. таблицю 4).

Розглядаючи проекти, Валютно-кредитна рада останнім часом великого значення надає наявності у банків-агентів контргарантій. На нашу думку,

Таблиця 1. Перелік банків-агентів Кабінету Міністрів України

№ п/п	Назва банку*	Урядове рішення про надання статусу банку-агента
1	Державний експортно-імпорتنний банк України "УКРЕКСІМБАНК"	Декрет Кабінету Міністрів України № 25-93 від 17.03.1993 р.
2	Комерційний банк "ПРИВАТБАНК"	Постанова Кабінету Міністрів України № 891 від 16.06.1998 р.
3	Акціонерний комерційний банк "ПРАВЕКС-БАНК"	Постанова Кабінету Міністрів України № 618 від 07.05.1998 р.
4	Комерційний банк "ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	Постанова Кабінету Міністрів України № 797 від 04.06.1998 р.
5	Український акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк "ПРОМІНВЕСТБАНК"	Постанова Кабінету Міністрів України № 2032 від 21.11.1998 р.
6	"УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК"	Постанова Кабінету Міністрів України № 1243 від 07.08.1999 р.
7	Відкрите акціонерне товариство "Всеукраїнський акціонерний банк" (ВАБАНК)	Постанова Кабінету Міністрів України № 1799 від 13.11.1998 р.
8	Акціонерне товариство "УКРАЇНСЬКИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ БАНК" ("УКРІНБАНК")	Постанова Кабінету Міністрів України № 1428 від 20.12.1999 р.
9	Акціонерний комерційний банк "КІЇВ"	Постанова Кабінету Міністрів України № 1909 від 02.12.1999 р.
10	ЗАТ з іноземними інвестиціями і участю українського капіталу "ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК"	Постанова Кабінету Міністрів України № 1710 від 15.09.1999 р.
11	Банк ДЕПОЗИТНО-КРЕДИТНИЙ (УКРАЇНА) ЛТД	Постанова Кабінету Міністрів України № 2336 від 21.12.1999 р.
12	Акціонерний комерційний банк "ФОРУМ"	Постанова Кабінету Міністрів України № 6 від 06.01.2000 р.

* Назви банків у таблицях подано за орфографією Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж і фінансово-кредитних установ.

Таблиця 2. Українські комерційні банки, які в 1999 р. пройшли державну експертизу для одержання статусу банку-агента з обслуговування іноземних кредитних ліній, що надаються під гарантії уряду

№ п/п	Назва банку	Підстава для розгляду питання про надання статусу банку-агента уряду	Стан опрацювання
1	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк "УКРГАЗПРОМБАНК"	Рішення Валютно-кредитної ради Кабінету Міністрів України від 13.09.1999 р.; протокол № 62 (117)	Підготовлено проект постанови, який узгоджується у Мінфіні, Мінекономіки України
2	Акціонерний комерційний банк "НАДРА"	Рішення Валютно-кредитної ради Кабінету Міністрів України від 15.10.1999 р.; протокол № 63 (118)	Підготовлено проект постанови, який узгоджується у Мінфіні, Мінекономіки України
3	Східно-Український енергетичний банк "МЕГАБАНК"	Рішення Валютно-кредитної ради Кабінету Міністрів України від 15.10.1999 р.; протокол № 63 (118)	Підготовлено проект постанови, який узгоджується у Мінфіні, Мінекономіки України

надання контргарантій (хай навіть не в повному обсязі) істотно впливатиме на ефективність контролю за реалізацією проектів та поверненням кредитів.

Як і раніше, у сфері обслуговування іноземних кредитних ліній під гарантії уряду в Україні лідирує Державний експортно-імпорتنний банк. Великий обсяг робіт, пов'язаних із обслуговуванням зовнішніх кредитних ліній, виконує також Укрінбанк. Він нещодавно підтвердив свою гарантію бути поручителем у рамках проекту фінансування будівництва готельно-офісного комплексу "Торонто-Київ" за кредитною угодою з Комерційно-банком (Чехія). Має намір активно працювати в цьому напрямі і Банк депозитно-кредитний (Україна) ЛТД. А комерційний банк "Київ", який чи не першим запропонував впровадити в Україні механізм контргарантій, обслуговує кредитний проект закупівлі обладнання для створення в нашій країні офтальмологічного центру лазерної корекції зору.

Решта банків іще сповна не використовує переваги, які надає їм статус банку-агента Кабінету Міністрів України. Сподіваємося, ця їхня діяльність активізується з удосконаленням процедури надання статусу банку-агента уряду та правил обслуговування іноземних кредитних ліній під державні гарантії.

Оскільки із часу встановлення вимог щодо банків-агентів уряду минуло понад 3 роки — а за цей період, як відомо, сталося багато змін у вітчизняній банківській системі, — було вирішено ці

Таблиця 3. Банки, пакети документів яких нині опрацьовуються в Національному агентстві України з питань розвитку та європейської інтеграції

№ п/п	Назва банку	Стан опрацювання; основні зауваження
1	Акціонерний банк "МЕТАЛУРГ"	Надано неповний пакет документів: — немає листа-підтримки НБУ; — необхідно поновити пакет документів про діяльність банку за останній рік
2	Акціонерний комерційний "ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК"	Надано неповний пакет документів: — немає листа-підтримки НБУ; — ліцензію на право здійснення валютних операцій одержано 21.12.1998 р., тобто немає мінімального (дворічного) практичного досвіду їх проведення
3	Акціонерний банк "СИНТЕЗ"	Надано неповний пакет документів: — немає інформації щодо оцінки діяльності банку за рейтинговою системою "CAMEL"; — розмір статутного капіталу становить 1.17 млн. євро; — ліцензію на право здійснення валютних операцій одержано 01.04.1999 р., тобто немає мінімального (дворічного) практичного досвіду їх проведення; — порушується економічний норматив співвідношення високоліквідних активів і робочих активів банку (Н7)

вимоги переглянути. Нову їх редакцію затверджено Валютно-кредитною радою Кабінету Міністрів України 29 липня 1999 року (протокол засідання № 60 (115)).

Щоб упорядкувати процедуру проведення державної експертизи діяльності комерційних банків щодо визнання їх банками-агентами Кабінету Міністрів України з обслуговування іноземних кредитних ліній, затверджено перелік документів, які надаються експертам.

Зазначені заходи дають змогу значно розширити мережу комерційних банків, які можуть бути залучені до обслуговування іноземних кредитних ліній під зустрічні державні гарантії, що узгоджується з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 листопада 1998 року № 1879 "Про заходи щодо додаткового забезпечення гарантійних або інших зобов'язань Кабінету Міністрів України, які надаються в забезпечення зобов'язань юридичних осіб-резидентів, та вдосконалення системи відшкодуван-

Таблиця 4. Банки, з якими Міністерство фінансів України уклало угоду про виконання агентських функцій у разі залучення та надання іноземних експортних кредитів

№ п/п	Назва банку	Дата укладення угоди з Міністерством фінансів України
1	Державний експортно-імпорتنний банк України "УКРЕКСІМБАНК"	19.09.1996 р.
2	Акціонерне товариство "УКРАЇНСЬКИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ БАНК" ("УКРІНБАНК")	16.03.1998 р.
3	Комерційний банк "ПРИВАТБАНК"	27.05.1998 р.
4	Український акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк "ПРОМІНВЕСТБАНК"	11.06.1998 р.
5	Відкрите акціонерне товариство "Всеукраїнський акціонерний банк" (ВАБАНК)	23.07.1998 р.
6	ЗАТ з іноземними інвестиціями і участю українського капіталу "ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК"	15.09.1999 р.
7	"УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК"	03.11.1998 р.
8	Акціонерний комерційний банк "КІІВ"	31.03.1999 р.

Таблиця 5. Форма загальної інформації про стан діяльності комерційного банку для визначення статусу банку-агента

А. Валюта балансу				
Дата	Гривень	Доларів США	Євро	Курс грн./долар США
01.01.199__ р.				
01.01.199__ р.				
01.01.200__ р.				
Б. Власні кошти банку				
Дата	Гривень	Доларів США	Євро	Курс грн./долар США
01.01.199__ р.				
01.01.199__ р.				
01.01.200__ р.				
В. Прибуток банку				
Дата	Гривень	Доларів США	Євро	Курс грн./долар США
01.01.199__ р.				
01.01.199__ р.				
01.01.200__ р.				

ня ними витрат державного бюджету”.

Отже, головні вимоги до комерційних банків, які прагнуть стати банками-агентами уряду з обслуговування іноземних кредитних ліній під державні гарантії, змінилися і тепер полягають ось у чому:

1. Сплачений та зареєстрований статутний капітал банку повинен бути не меншим, ніж 3 млн. євро.

2. Банк повинен мати ліцензію на право здійснення валютних операцій на міжнародних грошових ринках, а також принаймні дворічний досвід проведення таких операцій.

3. Співвідношення суми кредитної лінії за міждержавною угодою, яка обслуговуватиметься комерційним банком, і його власних коштів не повинне перевищувати 10.

4. Комерційний банк-агент Кабінету Міністрів України повинен дотримуватися економічних нормативів та оцінних показників, встановлених Інструкцією “Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків”, затвердженою постановою Правління НБУ від 14.04.1998 р. № 141, зокрема, таких нормативів:

- капіталу комерційного банку (Н1);
- платоспроможності (Н3);
- достатності капіталу (Н4);
- загальної ліквідності (Н6);
- співвідношення високоліквідних активів і робочих активів банку (Н7);
- максимального розміру ризику на одного позичальника (Н8).

5. За рейтинговою системою CAMEL банк-агент повинен мати “сильний” або “задовільний” ранг.

Для проведення державної експертизи в Національному агентстві України з питань розвитку та європейської інтеграції банку-претенденту слід подати на розгляд передбачений відповідними нормативними актами пакет докумен-

тів. До нього входять:

1. Лист-підтримка Національного банку України з рекомендацією внести на розгляд Валютно-кредитної ради Кабінету Міністрів України питання про надання зазначеному банку статусу банку-агента Кабінету Міністрів України.

2. Нотаріально завірена копія статуту банку (а також змін до нього, якщо вони вносилися).

3. Нотаріально завірена копія ліцензії, виданої Національним банком України, на право здійснення валютних операцій на міжнародних грошових ринках.

4. Звіти про дотримання банком економічних нормативів (щомісячні, за поточний та минулий роки, форма 611).

5. Річний звіт банку за попередній рік.

6. Консолідовані балансові звіти комерційного банку (щомісячні, за минулий та поточний роки, форма 11).

7. Звіти про прибутки та збитки банку (щоквартальні, за минулий та поточний роки, форма 2КБ)

8. Загальна інформація про діяльність банку за встановленою формою (див. таблицю 5).

9. Оцінка діяльності банку, розрахована за рейтинговою системою CAMEL спеціалістами Національного банку України (якщо цю оцінку розраховано фахівцями банку самостійно, необхідно додати відповідного листа НБУ).

10. Нотаріально завірена копія аудиторського висновку про діяльність банку за останній звітний рік.

11. Зобов'язання щодо обов'язкового надання комерційним банком-агентом у майбутньому зустрічних гарантій безпосереднім позичальникам за кредитними проектами, які обслуговуються банком під гарантії Кабінету Міністрів України.

12. Інформація щодо проектів, які

планується втілити в рамках іноземних експортних кредитних ліній, залучених Україною під гарантії уряду, в разі надання банку статусу банку-агента Кабінету Міністрів України.

Вдосконалити процедуру залучення кредитних ліній (йдеться, зокрема, про визначення розміру комісійної винагороди за виконання агентських функцій, передбачення випадку розірвання агентських угод із банками) можна шляхом внесення змін та доповнень до типової агентської угоди, розробленої Міністерством фінансів.

У цій загальній угоді обумовлено терміни, предмет угоди, права та обов'язки Кабінету Міністрів України (який представлено Мінфіном) і фінансового агента (тобто банку). Мінфін, як правило, зобов'язується протягом усього терміну дії угоди вживати всіх необхідних заходів, аби забезпечити наявність на зведеному резервному рахунку фінансового агента постійного мінімального залишку коштів. Розмір цього залишку повинен бути не меншим, ніж загальна сума платежів за зовнішніми кредитами, яку необхідно виплатити протягом наступних трьох місяців. Мінфін також має надавати письмову згоду на здійснення конверсії коштів у валюту платежів.

У свою чергу банк-агент зобов'язаний провадити експертизу кредитних пропозицій, текстів гарантій та гарантійних угод, визначати доцільність залучення зовнішнього кредиту. Фінансовий агент повинен не лише переказувати кошти, а й проводити переговори з кредиторами, відпрацьовувати процедуру, умови надання кредиту. Після остаточного погодження всіх аспектів угоди він має подати свій висновок Кабінету Міністрів для прийняття рішення про доцільність залучення зазначених зовнішніх ресурсів. Оригінали всіх текстів міжбанківських угод банк-агент залишає у себе, а завірені копії надсилає до Мінфіну.

Банк-агент провадить економічну експертизу проекту позичальника, укладає з ним угоду про заставу, контролює реалізацію проекту. За необхідності банк має право перевіряти фінансовий стан позичальника, стан застави, головне — має право реалізувати її.

Якщо виникає проблема повернення кредитів, отриманих під урядові гарантії, банк може відмовитися від умови конфіденційності й надати доступ до матеріалів звітності та рахунків, пов'язаних із даним проектом.

Незалежно від ходу реалізації проекту банк зобов'язаний щомісяця надавати Кабінету Міністрів та Мінфіну інформацію за стандартними формами,

передбаченими у додатках до агентської угоди, а саме:

■ про операції за валютними рахунками Міністерства фінансів України, проведені впродовж звітнього місяця;

■ про наявність залишків коштів на валютних рахунках (ця інформація подається до 10 числа місяця, наступного за звітним);

■ про стан заборгованості за кожною з угод;

■ про надання зовнішнього або внутрішнього кредиту в розрізі країн, банків-кредиторів, позичальників за погодженими формами (до 15 числа кожного місяця, наступного за звітним);

■ про суму коштів, необхідних для здійснення своєчасної і повної сплати заборгованості іноземним кредиторам у

разі відсутності на рахунках позичальника коштів, необхідних для проведення повних платежів за зовнішніми кредитами (за 5 банківських днів до терміну планового платежу);

■ додаткову інформацію про стан та обслуговування зовнішніх кредитів на запит Міністерства фінансів України;

■ щорічний звіт про результати фінансової діяльності фінансового агента з висновками незалежного аудитора (через 270 днів після закінчення року).

Банк-агент відповідає перед Мінфіном за цільове використання кредитних коштів. За виконання агентських функцій банку виплачується винагорода. Її розмір та порядок виплати визначаються Валютно-кредитною радою, а фіксується це в окремому додатку до

агентської угоди.

Слід особливо наголосити на тому, що банк як фінансовий агент уряду несе повну відповідальність за повернення кредитів. А в разі неправомірного використання коштів, які перебувають на зведеному рахунку резервування, він буде змушений протягом десяти банківських операційних днів (із часу виявлення Мінфіном такого факту) відшкодувати їх у бюджет, причому в подвійному розмірі.

Підсумовуючи, хочемо ще раз висловити наше тверде переконання: збільшення кількості банків-агентів уряду з обслуговування іноземних кредитних ліній під державні гарантії є вмотивованим і доцільним.

Спеціально для "Вісника НБУ" /

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у січні 2000 р.

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті у січні 2000 р.*

		Відсотки річних
Показники		Січень 2000 р.
На міжбанківському ринку:	за кредитами, наданими іншим банкам	42.8
	за кредитами, отриманими від інших банків	41.6
	за депозитами, розміщеними в інших банках	20.8
	за депозитами, залученими від інших банків	23.7
На небанківському ринку:	за кредитами	56.1
	за депозитами	21.4

* За щоденною звітністю банків.

Темпи зростання грошової маси у січні 2000 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2000 р.	01.02.2000 р.
Готівка. Гроші поза банками		
Грошова маса (M0), % до початку року	100.0	91.6
M0 + кошти до запитання та на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті		
Грошова маса (M1), % до початку року	100.0	94.8
M1 + строкові депозити та інші кошти в національній та іноземній валюті		
Грошова маса (M2), % до початку року	100.0	98.8
M2 + цінні папери		
Грошова маса (M3), % до початку року	100.0	99.9

Примітка. Рефінансування Національним банком України комерційних банків у січні 2000 р. не здійснювалося. Облікова ставка НБУ протягом січня 2000 р. становила 45%. Із 1 лютого 2000 р. облікову ставку НБУ встановлено на рівні 35%, ломбардну — на рівні 40%.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Ціноутворення /

Форми і методи цінового регулювання

Одні й ті ж методи регулювання державою цін у різних економічних умовах можуть давати кардинально протилежні результати. З огляду на це автор статті міркує про оптимальну модель державного регулювання цін в Україні.

Аналіз форм і методів державного регулювання цін потребує передусім чіткого визначення названих категорій.

Форма — це «спосіб організації та взаємодії елементів і процесів явища як між собою, так і з зовнішніми умовами»¹. Поняття **методу** дещо вужче — це «спосіб досягнення мети, певним чином упорядкована діяльність»². Зважаючи на зазначені загальні визначення, цінове регулювання можна поділити на два види.

1. **Ринкова саморегуляція**, яка базується на рівновазі між платоспроможним попитом і пропозицією товарів чи послуг.

¹ Философский словарь / Под ред. М.М.Розенталя. — М.: Политиздат, 1963. — С. 482.

² Там же. — С. 267.

2. **Суб'єктивне регулювання цін**, яке здійснюється шляхом цілеспрямованих заходів із боку державних органів влади, зокрема, з метою захисту інтересів окремих соціальних груп або галузей економіки (навіть окремих підприємств).

Державне регулювання цін реалізується у формах:

◆ адміністративного (прямого) регулювання;

◆ опосередкованого (непрямого) регулювання шляхом впливу на попит і пропозицію.

Кожною із зазначених вище форм передбачається застосування конкретних методів. Наприклад, регулювання грошової маси є одним із способів опосередкованої форми державного цінового регулювання, який спрямовано на

досягнення відповідності між попитом і пропозицією на певному (обраному державою) рівні.

Якщо ж говорити про адміністративні методи державного регулювання цін, то такими можна вважати лише методи директивного встановлення ціни, тобто визначення державою мінімальних, максимальних або твердих цін на певні товари чи послуги та жорстке нормування нею окремих співвідношень у межах цінової структури (матеріальних витрат, заробітної плати, прибутку, рентабельності тощо).

Формам цінового регулювання властиве використання одних і тих же регулюючих інструментів, щоправда, за протилежним призначенням.

Ринкова саморегуляція цін передбачає невтручання з боку держави у процес формування доходів населення. Практика економічно розвинутих країн із конкурентною економікою, підкріплена теоретичними засадами кейнсіанства, довела справедливості тези про позитивний вплив на економіку зростання сукупного попиту за рахунок стимулювання грошових доходів населення. Стосовно ж монополістичних ринкових моделей, зокрема й української, то використання грошової експансії і стимулювання зростання до-

Результати застосування деяких методів цінового регулювання

Регулюючі методи	Моделі ринку з домінуванням монополізму		Моделі ринку з домінуванням конкуренції	
	Позитивні результати	Негативні наслідки	Позитивні результати	Негативні наслідки
Підтримка валютного курсу національної грошової одиниці	Стабільні ціни на імпортовані товари, подолання психологічного фактора інфляції, стимулювання заощаджень та інвестицій	Руйнація неконкурентного вітчизняного виробництва	Стабільні ціни на імпортовані товари, подолання психологічного фактора інфляції, стимулювання заощаджень та інвестицій	Збільшення обсягів відносно дешевого імпорту
Девальвація національної грошової одиниці	Стимулювання експорту, тимчасове поживлення виробництва	Зростання цін на імпортовані товари, зниження обсягу заощаджень, втрата довіри інвесторів	Стимулювання експорту, тимчасове поживлення виробництва	Зростання цін на імпортовані товари, зменшення обсягу заощаджень, втрата довіри інвесторів
Лібералізація зовнішньоекономічних відносин	Цінова конкуренція між іноземними та вітчизняними підприємствами	Падіння неконкурентоспроможного виробництва, інфляція витрат	Тенденція до зниження цін і виробничих витрат	Збільшення обсягів відносно дешевого імпорту
Протекціонізм	Тимчасова стабілізація обсягів виробництва, скорочення безробіття	Зростання витрат, стагнація, зменшення обсягів експорту	Зменшення обсягів відносно дешевого імпорту	Обмеження відносно дешевої пропозиції товарів для споживачів
Стимулювання зростання доходів	Зростання платоспроможного попиту, тимчасове збільшення обсягу реалізації	Інфляція попиту, падіння виробництва	Зростання платоспроможного попиту, стимулювання виробництва	Інфляція попиту
Обмеження доходів	Тимчасове подолання інфляції попиту	Обмеження платоспроможного попиту, руйнація виробництва, інфляція витрат	Подолання інфляції попиту	Обмеження платоспроможного попиту
Покриття бюджетного дефіциту за рахунок емісії	Своєчасність соціальних виплат, тимчасове стимулювання виробництва та експорту	Інфляція попиту, зменшення обсягу заощаджень та інвестицій	Своєчасність соціальних виплат, тимчасове стимулювання виробництва та експорту	Інфляція попиту, зменшення обсягу заощаджень та інвестицій
Покриття бюджетного дефіциту за рахунок позик	Своєчасність соціальних виплат, обмеження інфляції попиту	Зростання державного боргу, відкладена інфляція	Зростання виробництва за рахунок стимулювання попиту	Збільшення державного боргу
Досягнення збалансованості бюджету	Обмеження державного боргу, тимчасове подолання інфляції	Зменшення дотацій промисловості та соціальних виплат, падіння виробництва, зростання безробіття	Обмеження державного боргу, подолання інфляції, зростання інвестицій і зайнятості	Зменшення дотацій промисловості та соціальних виплат

ходів населення спричиняються до значного підвищення цін при одночасному згортанні виробництва та до інших проінфляційних чинників. Практиковане ж під впливом зацікавлених соціальних груп штучне обмеження доходів населення, елементами якого є рестрикція грошової маси, надмірне оподаткування заробітної плати й хронічна її невивплата, призвели в Україні до тих же негативних результатів, що й грошова експансія.

Таблиця ілюструє результати застосування однакових регулюючих методів у різних ринкових моделях і підтверджує тезу про те, що використання однакових заходів регулювання в різних ринкових умовах має принципово протилежні наслідки. Для прикладу візьмемо дефіцит державного бюджету. Його можна відшкодовувати по-різному: шляхом обмеження державних витрат, емісійним шляхом, за рахунок зовнішніх або внутрішніх позик, за рахунок стимулювання вітчизняного товарного виробництва, що призводить до зростання податкових надходжень.

Залучення внутрішніх позик для покриття поточного бюджетного дефіциту і збільшення державних інвестицій, що стимулює сукупний платоспроможний попит, у конкурентній ринковій економіці дає позитивний результат (згадаймо вихід із “великої депресії” 1929 — 1933 років у США).

Використання внутрішніх позик в економіці з домінуванням монопольної поведінки суб’єктів господарювання (на зразок сучасної української економіки) призводить лише до загострення бюджетного дефіциту, накопичення державного боргу та інших негативних наслідків.

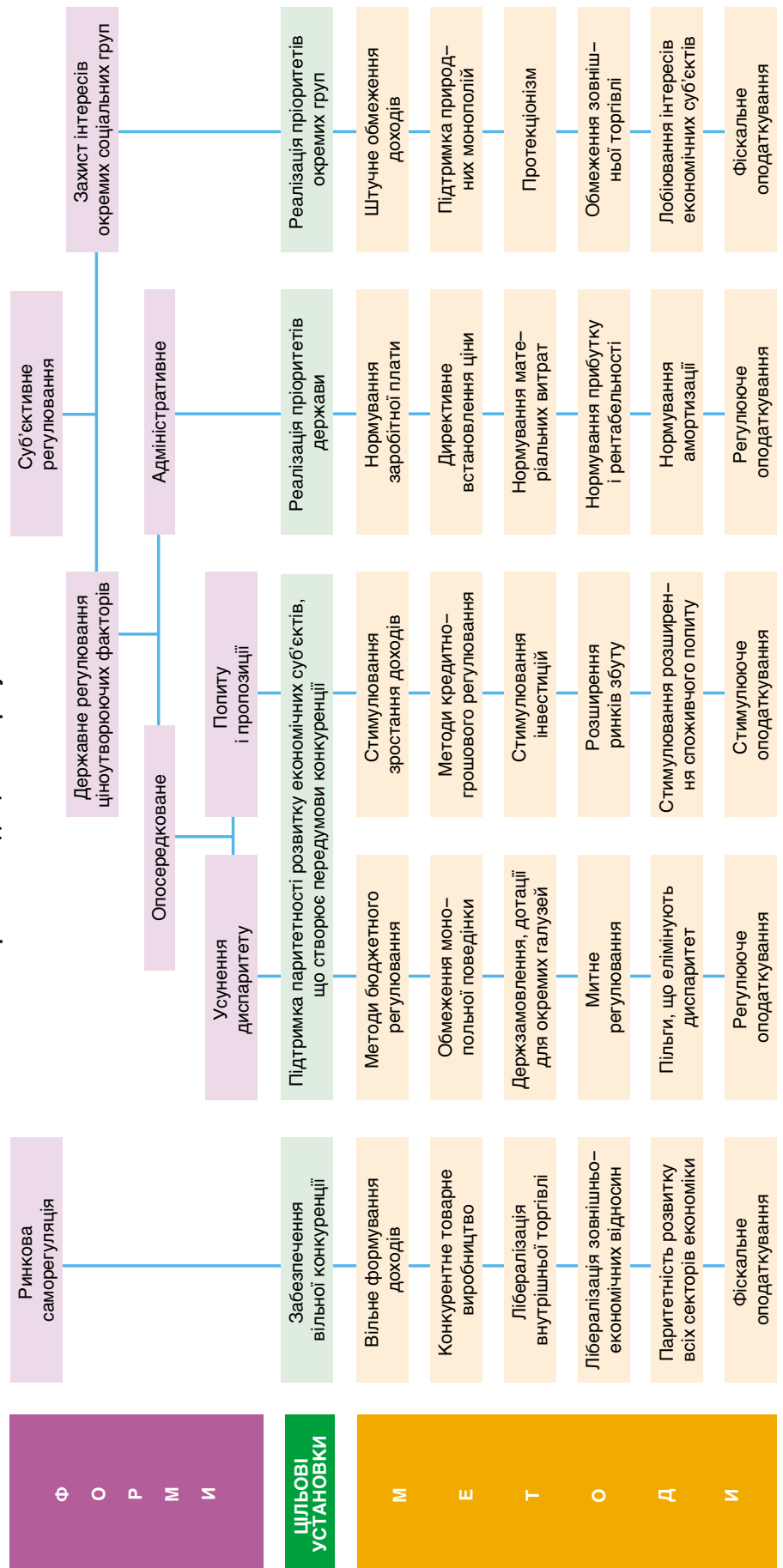
Обмеження державних витрат із метою досягнення бездефіцитності або й профіциту державного бюджету, практиковане в 1990—1997 роках у деяких країнах Латинської Америки та Південно-Східної Азії, стало позитивним фактором зростання ВВП й обмеження рівня інфляції в більшості з них.

Використання аналогічних методів в Україні призвело передусім до суттєвого зниження витрат держави на науку, охорону здоров’я, соціальний захист, що завдало цим сферам значної шкоди.

Отже, *однакові методи державного регулювання цін у різних ринкових моделях можуть давати різний результат. Тому вибір ефективних методів цінового регулювання визначальною мірою залежить від сучасного макроекономічного становища держави.*

Існуючі форми цінового регулювання і властиві їм регулюючі методи сис-

Форми і методи цінового регулювання

тематизовано на схемі.

У чистому вигляді ринкової саморегуляції як форми цінового регулювання немає в жодній із економічних моделей сучасного світу, проте окремі її складові застосовуються у різних державах, переважно в період становлення товарного виробництва на ранніх етапах формування ринкових відносин.

Серед форм державного регулювання цін, використовуваних в Україні за часів існування СРСР, домінувало адміністративне регулювання. Слід зазначити, що ця форма, попри всі її недоліки, забезпечувала відносно стабільний рівень цін протягом багатьох десятиліть. Чи не єдиним негативним наслідком її застосування був хронічний дефіцит багатьох споживчих товарів, що зумовлювалося як вадами планування, так і наданням державою пріоритету насамперед виробництву засобів виробництва, обороні та капітальному будівництву на шкоду виробництву предметів споживання. Криза споживчого ринку на початку 1990-х років змусила відмовитися від подальшого використання цієї форми державного цінового регулювання.

Домінуючу в сучасній Україні форму цінового регулювання умовно можна назвати "захистом інтересів окремих соціальних груп", що зумовлено передусім відсутністю виваженого механізму державного регулювання цін та застосуванням (під впливом зацікавлених соціальних груп) доволі сумнівних заходів, спрямованих на досягнення якихось конкретних результатів.

Механізм державного регулювання цін, який застосовується нині в Україні, діє здебільшого неефективно. Чи не єдиним його елементом, що впродовж останніх п'яти років дає позитивний результат, є грошово-кредитна політика уряду та НБУ, спрямована на підтримання курсу національної грошової одиниці, обмеження грошової маси, регулювання облікової ставки й норм обов'язкового резервування залучених комерційними банками коштів.

Жорсткі заходи держави, спрямовані на підтримку національної грошової одиниці й обмеження грошової маси, є лише передумовою економічної стабілізації. Справді, економічна історія не знає прикладів тривалого економічного піднесення країн із нестабільною валютою. Тож іще раз наголошуємо: перелічені вище заходи — важлива, необхідна передумова економічного оздоровлення країни, проте цього **недостатньо для тривалої макроекономічної стабілізації.**

Опосередкована форма державного цінового регулювання, якою передба-

чається лише непрямий вплив держави на формування ціни засобами грошово-кредитної, податкової, інвестиційної, зовнішньоекономічної, бюджетної політики, успішно діє у конкурентному ринковому середовищі. Проте як на початку 1990-х років, так і нині Україну характеризує високий ступінь монополізації економіки, що призводить до втрати зацікавленості товаровиробників у зниженні витрат виробництва, збільшенні його обсягів, підвищенні якості продукції, а також зумовлює лавиноподібне зростання ціни на кожному наступному етапі виробництва, відшкодування фактичних витрат за рахунок споживача.

Аналіз поширених в Україні регулюючих методів дає підстави стверджувати, що **вектор реформування діючого механізму цінового регулювання слід орієнтувати на використання методів опосередкованої форми державного регулювання цін,** які передбачають обмеження монопольної поведінки підприємств і створення для них конкурентних умов, стимулювання платоспроможного попиту за рахунок зростання доходів населення, запровадження системи стимулюючого оподаткування та застосування інших опосередкованих методів впливу на формування ціни.

В ефективно працюючій економічній системі основними складовими ціни є заробітна плата і прибуток. Що ж до України, то в останні роки поряд із матеріальними витратами вагомими елементами ціни стають податки та інші податкові відрахування. А серед визна-

чальних чинників інфляції все більшого значення набувають фактори бюджетного дефіциту і зростання державного боргу. Саме тому серед складових механізму державного регулювання цін головного значення набуває податково-бюджетна політика держави.

Основними напрямками реформування вітчизняної податково-бюджетної системи найближчим часом мають стати:

- ◆ спрощення й оптимізація української податкової системи;
- ◆ послаблення податкового тиску на заробітну плату;
- ◆ усунення диспропорцій, пов'язаних із нерівномірністю оподаткування окремих секторів економіки і різних верств населення;
- ◆ зменшення питомої ваги податків в одиниці товарної продукції в галузях матеріального виробництва;
- ◆ стимулювання позаемісійними шляхами сукупного платоспроможного попиту з метою розширення обсягів вітчизняного товарного виробництва і відповідно бази оподаткування;
- ◆ досягнення на цій основі збалансованості державного бюджету за рахунок збільшення податкових надходжень держави у довгостроковому часовому інтервалі.

Дмитро Гладких,

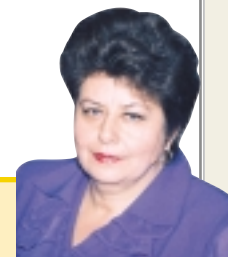
заступник начальника відділу економічного аналізу П'ятої київської філії АППБ "Аваль", постійний позаштатний оглядач кредитного ринку "Вісника НБУ". Кандидат економічних наук.

Фрагмент
фасаду будинку
Національного банку України.

Автор досліджує питання бухгалтерського обліку фінансових активів. У практиці українських банків ця категорія інвестицій зводиться до операцій банків із цінними паперами — предметом торгівлі на фінансових ринках. У статті окреслено завдання, які не можна обійти увагою, працюючи над методикою бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами.

**Любомира
Кіндрацька**

Доцент Київського національного економічного університету.
Кандидат економічних наук

Норми бухгалтерського обліку операцій комерційних банків із цінними паперами: українська практика та міжнародні стандарти

Нинішній етап розвитку банківського бізнесу характеризується активізацією інвестиційної діяльності. Загалом інвестиції поділяються на дві досить об'ємні групи: реальні та фінансові. Зміст реальних інвестицій визначають затрати на матеріальні об'єкти: землю, устаткування, будівництво об'єктів виробничого призначення тощо, використовуючи які власник може протягом тривалого часу отримувати стабільний дохід. Саме таке тлумачення економічного змісту інвестицій характерне для макроекономіки. З другого боку, теорія виробництва і загалом мікроекономіка розглядають категорію інвестицій як процес створення нового капіталу.

У широкому розумінні поняття реальних інвестицій у практиці України пов'язують із категорією капітальних вкладень. У фінансовій теорії під інвестиціями розуміють придбання реальних або фінансових активів, тобто це нинішні затрати, зроблені в розрахунку на майбутні економічні вигоди. Точніше, інвестиції трактують як обмін певної сьогодишньої вартості на можливу, невизначену, майбутню вартість [1, с. 4].

Предметом цієї публікації є дослідження питань бухгалтерського обліку саме фінансових активів, тобто фінансових інвестицій. У практиці українських банків ця категорія інвестицій зазвичай зводиться до операцій банків із цінними паперами (надалі — ЦП), що є предметом торгівлі на фінансових ринках. Купуючи ЦП, тобто здійснюючи фінансові інвестиції, комерційні банки надають їх емітентам ліквідні ресурси,

розраховуючи в майбутньому мати економічну вигоду від володіння ними. В Інструкції “З бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами установ комерційних банків України” зазначено, що ЦП — це грошовий документ, який засвідчує право володіння або відносини позики та визначає взаємовідносини між особою, яка його емітувала, та власником цінного паперу і передбачає, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів, а та-

Здійснюючи фінансові вкладення, банк вирішує, до якого портфеля доцільно віднести придбані цінні папери: на продаж чи на інвестиції

кож можливість передачі грошових та інших прав, що впливають із цього документа, третім особам [2].

Це визначення вказує на низку важливих завдань методики бухгалтерського обліку операцій банків із ЦП. Передусім необхідно досягти максимальної інформативності й точності в системі бухгалтерських записів. Це сприятиме своєчасному формуванню інформації на кожному етапі здійснення фінансової операції: від отримання права володіння, а відтак і доходу до передачі іншим особам (юридичним чи фізичним) грошових та інших прав, передбачених різними видами ЦП.

Відповідно до Закону “Про цінні папери та фондову біржу” в Україні випускаються та перебувають в обігу такі види ЦП: акції, облігації внутрішньої державної та місцевих позик, облігації

підприємств, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, векселі, приватизаційні папери. В обігу можуть бути також похідні ЦП: форвардні та ф'ючерсні контракти, опціони, а крім того, ЦП іноземних інвесторів.

Зазвичай, купуючи цінні папери, банки розраховують на отримання доходу. Щодо характеру дохідності ЦП можна поділити на дві категорії:

- ЦП із визначеним прибутком, які приносять процентний дохід. Це купонні цінні папери. Можливий також обіг ЦП із нульовим купоном.
- ЦП із невизначеним прибутком — акції тощо, які засвідчують право на паї.

Вкладення банку в ЦП прийнято називати “портфелем ЦП”. Портфелі формуються:

- на продаж;
- на інвестиції;
- для пайової участі (вкладень в асоційовані компанії);
- для вкладень у дочірні компанії.

Здійснюючи фінансові вкладення, банк вирішує, до якого портфеля доцільно віднести придбані активи (ЦП), а саме: до портфеля на продаж чи на інвестиції. При цьому важливо враховувати:

- намір інвестора;
- характеристику ЦП;
- передбачуваний період зберігання.

Зрозуміло, що намір інвестора визначається метою придбання ЦП: на продаж чи на інвестиції.

Щодо характеристики, то тут діє єдиний аргумент: чи обертається даний вид

ЦП на активному фондовому ринку. Якщо так, то придбаний ЦП зараховується до портфеля на продаж. Активність ринку визначається з урахуванням таких факторів:

- на ринку діють установи (банки, брокерські контори тощо), які забезпечують постійне котирування цін на продаж та на купівлю ЦП;
- різниця між обліковою ціною та ціною, що пропонується учасникам ринку, збігається зі звичайною ціною на місцевому ринку ЦП;
- випущено значний обсяг ЦП, отож їх партії, виставлені на ринок, мало вплинуть на ціну;

• частина випуску, якою володіє банк — продавець ЦП, досить обмежена, відтак його повна пропозиція на продаж істотно не позначиться на поточній ринковій вартості цього ЦП.

Усі придбані банком ЦП обліковуються на балансі як активи, тобто як ресурси, контрольовані юридичною особою (в даному разі — банком), що їх отримано за результатами діяльності, тобто в минулому, однак вони є базою для одержання економічних вигод у майбутньому. Врешті-решт активи спричиняють рух грошових коштів банку.

Діюча методика обліку операцій банків із ЦП стосовно форми і змісту фінансових звітів відпрацьована з урахуванням міжнародних норм бухгалтерського обліку. Зокрема, в Інструкції

Основні підходи НБУ щодо операцій із цінними паперами стосуються класифікації, порядку обліку й вимог щодо розкриття інформації за нормами бухгалтерського обліку

“З бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами установ комерційних банків України” враховано механізм дії таких принципів:

- безперервність роботи установи банку;
- стабільність правил бухгалтерського обліку;
- обережність;
- нарахування доходів та видатків (поділ звітних періодів);
- дата операції;
- окреме відображення активів та пасивів;
- переваги змісту над формою;
- оцінка активів і пасивів.

Норми обліку ЦП, встановлені зазначеною інструкцією, обов’язкові для всіх банківських установ України, незважаючи на різницю в рівні та характері їх ділової активності. Разом із тим інструкцією (що характерно і для міжнародних норм бухгалтерського обліку) визначено можливі варіанти оцінки по-

точних та довгострокових інвестицій — ЦП на продаж та на інвестиції. Облікова політика має передбачати обраний метод й інші конкретні підходи до обліку операцій банків із цінними паперами (порядок нарахування процентів, списання втрат за наслідками зниження їх ринкової вартості).

Норми бухгалтерського обліку операцій із ЦП доцільно згрупувати так:

- облік вкладень банку в акції та інші ЦП із нефіксованим прибутком із метою їх подальшого продажу;
- облік довгострокових вкладень банку в акції та інші ЦП із нефіксованим прибутком;
- облік вкладень банку в асоційовані та дочірні компанії;
- облік вкладень банку в боргові ЦП із метою продажу;
- облік вкладень банку в боргові ЦП на інвестиції;
- облік амортизації дисконту (премії) за борговими ЦП;
- облік нарахування процентних доходів за борговими ЦП;
- облік реалізації (продажу) ЦП на продаж та інвестиційних ЦП;
- облік резервів на відшкодування можливих збитків від операцій із ЦП;
- облік операцій переведення ЦП із одного портфеля до іншого.

Характеризуючи основні підходи до операцій із цінними паперами, відпрацьовані НБУ, зазначимо, що вони стосуються класифікації, порядку обліку і вимог стосовно розкриття інформації за напрямками, визначеними вище як норми бухгалтерського обліку.

ЦП обліковуються, як правило, за рахунками третього класу діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України [3]. Однак цей клас не містить ЦП, рефінансованих Національним банком України, — вони обліковуються за рахунками першого класу. Придбані цінні папери або ті, які зберігаються за дорученням клієнтів, обліковуються за позабалансовими рахунками, а ті, що засвідчують право участі в капіталі дочірніх і асоційованих компаній, — на рахунках четвертого класу.

Норми бухгалтерського обліку операцій банків із ЦП встановлено з урахуванням певних правил. Передусім розглянемо правила стосовно акцій.

Правило 1.

Вкладення банку в акції та інші ЦП із нефіксованим прибутком (надалі за текстом — акції), придбані на продаж, та довгострокові вкладення у статутний фонд компаній, у яких банк не має ні контрольного, ні значущого впливу, обліковуються за рахунками відповідно 310 і 320 груп за балансовою вартістю.

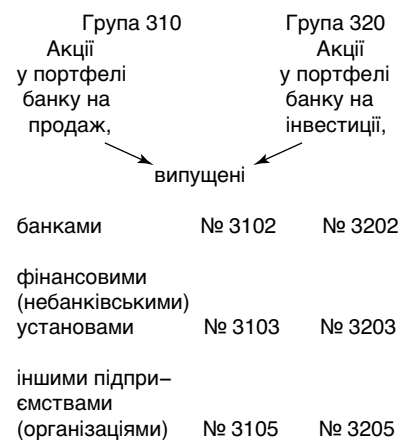
Категорія “балансова вартість” має

подвійне застосування:

- як первісна вартість придбаних акцій на продаж;
- як вартість придбання довгострокових інвестицій, що враховує ринкову ціну придбаних акцій із комісійними та іншими витратами, пов’язаними з їх придбанням.

Правило 2.

Балансові синтетичні рахунки згідно з Планом рахунків відкриваються за класифікаційними групами емітентів:

В аналітичному обліку за наведеними балансовими рахунками ведуться особові рахунки в розрізі емітентів та випусків цінних паперів. Зазначимо, що система аналітичного обліку, прийнята нині комерційними банками, вагомो доповнює синтетичний облік. У цілому формується обсяг інформації, необхідний для прийняття дієвих управлінських рішень. Так, для рахунків ЦП уведено такі параметри:

- строк до погашення (стосується боргових ЦП);
- місце емісії (Україна, країни СНД та Балтії, країни ОЄСР, інші країни).

Правило 3.

Зважаючи на принцип обережності, наприкінці кожного місяця за ЦП на продаж та наприкінці року за акціями на інвестиції визначають, яка вартість є нижчою — балансова чи ринкова.

Можливі дві ситуації, а саме:

- ринкова вартість перевищує балансову, отже, ціна на акції падає, відтак ідеться про нереалізований збиток;
- балансова вартість перевищує ринкову, що означає нереалізований прибуток.

У межах виконання програми реформування бухгалтерського обліку в банках запроваджено метод резервів — важливий елемент нової ідеології обліку [4]. Саме під нереалізований збиток (на різницю між балансовою та ринковою вартістю) формується резерв під знецінення ЦП. В обліку ця операція є витратною статтею і відповідає таким бух-

галтерським проводкам.

● Зниження вартості портфеля акцій на продаж.

Дебет рахунку № 7703 “Відрахування в резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж”.

Кредит рахунку № 3190 “Резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж”.

● Зниження вартості портфеля акцій на інвестиції.

Дебет рахунку № 7704 “Відрахування в резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на інвестиції”.

Кредит рахунку № 3290 “Резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на інвестиції”.

Наголосимо, що правило нижчої вартості при коригуванні вартості портфеля акцій на продаж та інвестиції застосовується по-різному. Так, якщо портфель акцій на продаж містить пакети акцій різних компаній, правило нижчої вартості застосовується до кожного з них без взаємної компенсації між нерезалізованими прибутками та збитками від різних пакетів акцій. Водночас правило нижчої вартості застосовується щодо загальної вартості портфеля акцій на інвестиції.

Правило 4.

Оголошений, а в подальшому отриманий дохід від вкладень в акції обліковується за балансовим рахунком № 6300 “Дивідендний дохід за акціями та іншими вкладеннями”.

Правило 5.

При реалізації акцій, що знаходилися у портфелі банку на продаж, реалізований прибуток чи збиток (різниця між ціною реалізації та балансовою вартістю) обліковується у балансі банку-продавця за окремим аналітичним рахунком балансового рахунку № 6203 “Результат від торгівлі цінними паперами на продаж”.

Результат визначають з урахуванням суми сформованого резерву під знецінення ЦП у портфелі банку на продаж.

Правило 6.

За відповідним наказом керівництва банку можлива операція продажу інвестиційних ЦП або переведення їх з інвестиційного портфеля у портфель ЦП, призначених для продажу. Переводяться інвестиційні ЦП за ринковою вартістю на день операції і в подальшому обліковуються як ЦП на продаж. Якщо ринкова ціна нижча від балансової, на різницю формується резерв під знецінення ЦП на продаж. При підвищенні ціни різниця між балансовою та ринковою вартістю не обліковується.

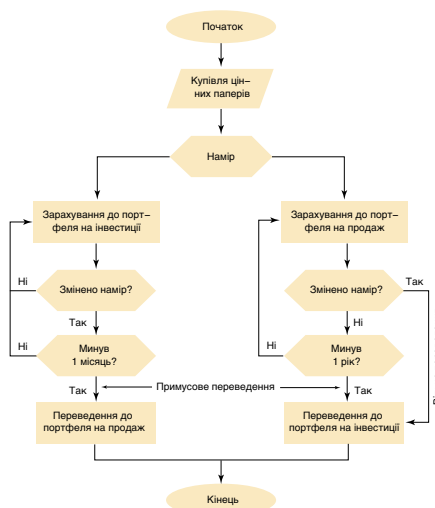
Правило 7.

При переведенні ЦП із портфеля на продаж до інвестиційного портфе-

ля операція виконується з урахуванням ринкової ціни. Різниця між балансовою та ринковою цінами вважається результатом і заноситься на балансовий рахунок № 6203 “Результат від торгівлі цінними паперами на продаж”.

У зв'язку з розширенням обсягів операцій із ЦП, здійснюваних комерційними банками, необхідно відпрацювати механізм вільного або примусового переведення ЦП із портфеля на продаж до портфеля на інвестиції та навпаки. Можливі підходи щодо даної проблеми згруповано у таку блок-схему:

Блок-схема прийняття рішень щодо вільного та примусового переведення ЦП

Перейдемо до правил, які визначають норми бухгалтерського обліку операцій банків із борговими ЦП, за якими емітент несе зобов'язання повернути кошти, інвестовані в його діяльність у визначений термін. Емітент повинен також сплатити дохід або надати інші майнові права, за винятком прав на участь в управлінні справами емітента.

Загалом вкладення банку в боргові ЦП здійснюються з метою продажу та на інвестиції (довгострокові вкладення). Обліковуються зазначені операції за такими правилами.

Правило 1.

Боргові ЦП у портфелі на продаж та на інвестиції відображають за вартістю їх придбання.

Облік ведеться за балансовими синтетичними рахунками відносно кожної складової ЦП: номінальної вартості дисконту, премії.

Дисконт — це сума перевищення вартості погашення ЦП над вартістю їх придбання. Якщо вартість придбання перевищує вартість погашення, маємо справу із премією за операціями банків із ЦП.

Правило 2.

Купуючи боргові ЦП між датами сплати процентів (купонів), які визначено емітентом, банк-покупець сплачує суму накопиченого процентного доходу. Цей дохід нараховується за час від дня випуску або останньої сплати купона до дня придбання ЦП банком-покупцем. Сплачений накопичений дохід обліковується банком-покупцем за рахунком № 3118 “Нараховані доходи за борговими цінними паперами у портфелі банку на інвестиції”.

Правило 3.

Балансову вартість боргових ЦП визначають, додаючи до номіналу ЦП (балансові рахунки груп 311, 321) залишок премії (відповідно рахунки 3117, 3217), або, навпаки, шляхом вирахування дисконту (рахунки 3116, 3216).

Правило 4.

За борговими інвестиційними ЦП щомісяця (впродовж часу від дати придбання до дати погашення) та наприкінці місяця за борговими ЦП, зарахованими у портфелі банку на продаж, виконується операція з нарахування процентного доходу та амортизації дисконту (премії). Результати обліковуються за активно-пасивними рахунками № 6053 “Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на інвестиції” або № 6052 “Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж”.

Правило 5.

Як і за акціями, балансові синтетичні рахунки за борговими ЦП ведуться за класифікаційними групами їх емітентів:

Група 311	група 321
Боргові ЦП у портфелі банку на продаж,	Боргові ЦП у портфелі банку на інвестиції,
↓ випущені ↓	
центральними органами державного управління	№ 3110 № 3210
місцевими органами державного управління	№ 3111 № 3211
банками	№ 3112 № 3212
фінансовими (небанківськими) установами	№ 3113 № 3213
нефінансовими підприємствами (організаціями)	№ 3114 № 3214

Правило 6.

Позитивний (негативний) результат від продажу ЦП на інвестиції — різниця між ціною продажу та балансовою вартістю — визначається з урахуванням сум амортизації премії та дисконту і

відображається за балансовим рахунком № 6394 (7394) “Позитивний (негативний) результат від продажу ЦП на інвестиції, вкладень в асоційовані та дочірні компанії”.

Правило 7.

У разі несвоєчасної сплати доходів банком — емітентом боргових ЦП банк-покупець відносить суму нарахованих накопичених доходів із дня випуску або

Комерційний банк не повинен вкладати кошти у цінні папери, за якими немає активного ринку. Особливо це стосується портфеля цінних паперів на продаж

дати останньої сплати на відповідні рахунки № 3119 “Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж”, № 3219 “Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на інвестиції”.

Правило 8.

На відшкодування збитків від операцій із борговими ЦП з метою відображення у звітності реальних обсягів активних операцій та недопущення завищення суми активів і розміру капіталу, комерційні банки створюють резерв. Збитки від операцій із ЦП можливі внаслідок:

- погіршення фінансового стану емітента ЦП;
- зниження ринкової ціни ЦП внаслідок зміни поточної ринкової норми дохідності.

Дотримання усіх цих правил потребує відпрацювання методики визначення якісних та кількісних факторів оцінки емітента й ринкової вартості груп ЦП у портфелі банку на продаж та на інвестиції, що загалом формують балансовий портфель ЦП комерційного банку. З огляду на принцип послідовності облікової політики зміна методик, як правило, не допускається. Це, однак, не виключає можливості розробляти альтернативні варіанти визначення фінансового стану емітента і поточної ринкової ціни ЦП.

Із точки зору банківського нагляду у портфелі ЦП доцільно виділити окремі категорії, щодо яких може застосовуватися різна методика визначення ринкової ціни. До уваги передусім береться фактор наявності активного ринку за кожним видом ЦП, адже саме там формується показник реальної ціни. За нормальних умов діяльності комерційний банк не повинен вкладати кошти в ЦП, за якими відсутній активний ринок. Особливо це стосується портфеля ЦП на продаж, оскільки брак ринку ускладнює можливість отримання торговель-

ного доходу від їх реалізації.

Стосовно якісних та кількісних оцінок емітента можна якоюсь мірою скористатися рекомендаціями щодо визначення фінансового стану позичальника, які вже випробувано практикою [5]. Важливо позбутися невизначеності у банківській діяльності за операціями із ЦП. Відсутність тієї чи іншої інформації, її неповний обсяг, неточність, випадковість, недостовірність — неприпустимі. Лише такий підхід забезпечить формування звітних показників за реальним станом балансового портфеля ЦП комерційного банку.

Підсумовуючи висвітлений матеріал, варто наголосити на важливому висновку: норми бухгалтерського обліку операцій банків із ЦП забезпечують формування всіх необхідних звітних показників та відповідають концептуальним основам МСБО. Хоча українські правила певною мірою різняться з положеннями двадцять п'ятого стандарту МСБО “Облік інвестицій”. Аби з'ясувати можливі напрями вдосконалення вітчизняної методики обліку зазначених операцій, звернемося до змісту двадцять п'ятого стандарту. Він оперує категоріями: поточні (короткострокові) інвестиції; довгострокові інвестиції та інвестиційна нерухомість. Визначення та характеристика перших двох цілком відповідають українській практиці. Щодо інвестиційної нерухомості — йдеться про капітальні вкладення в землю і будови, безпосередньо не пов'язані з виробництвом. Отже, ця категорія не стосується ЦП.

Певні розбіжності зауважуємо щодо оцінки інвестицій. Так, можливі два підходи до обліку короткострокових інвестицій (у нашій практиці — вкладень у ЦП з метою продажу).

1. Метод ринкової вартості (суми, яку можна отримати від реалізації на “активному” ринку) передбачає два варіанти обліку:

- зростання ринкової ціни вноситься у відповідну статтю доходів, а падіння — у статтю витрат;
- збільшення обліковується в балансі як приріст власного капіталу за статтею “Дохід від переоцінки”, а зменшення — як витрати у звіті про прибутки і збитки.

2. Метод нижчої вартості — первісної або ринкової:

- зниження ринкової вартості відображається як витрати у звіті про фінансові результати;
- наступне підвищення (але не вище первісної вартості) обліковується як дохід у цьому ж звіті.

З погіршенням ринкової кон'юнктури обидва методи можуть використо-

вуватися стосовно окремих видів ЦП, певних категорій інвестицій або портфеля в цілому. При застосуванні зазначених методів щодо окремих видів ЦП коригування провадиться за кожним їх видом. У інших випадках формується резерв для коригування вартості активу, який є джерелом відшкодування збитків за ЦП.

Стосовно довгострокових інвестицій двадцять п'ятим стандартом МСБО передбачається три способи визначення їх балансової вартості.

1. Метод первісної вартості. При його застосуванні коригування балансової вартості не провадиться, хіба що в разі постійного зниження вартості.

2. Метод переоцінки. Зростання ринкової вартості довгострокових інвестицій обліковується за рахунком нерозподіленого прибутку, одержаного за результатами переоцінки; подальше зниження вартості відображається шляхом дебетування зазначеного рахунку (двадцять п'ятим стандартом МСБО передбачається регулярність переоцінок, він також містить вимогу одночасно переоцінювати всі довгострокові інвестиції).

3. Метод нижчої вартості — первісної або ринкової. Сума зниження ринкової

Облік короткострокових і довгострокових інвестицій: різні методи оцінки їхньої балансової вартості

вартості обліковується на відповідному контрахунку ЦП.

Зазначені методи двадцять п'ятого стандарту МСБО стосуються акціонерних ЦП. За українськими нормами вони становлять категорію “акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж та на інвестиції”. Загалом усі перелічені норми відображено в нормативних документах щодо операцій із ЦП.

Основна відмінність українських правил та двадцять п'ятого стандарту МСБО полягає ось у чому.

- Українськими нормами не передбачається застосування альтернативних методів оцінки ЦП. Обліковуються вони за первісною (балансовою) вартістю.

● Методом резервів не передбачається коригування первісної вартості акцій, що обліковуються за відповідними балансовими рахунками (групи 310, 320). Сформовані резерви записуються за відповідними контраktivними рахунками ЦП (3190, 3290), що відображають у звітності реального стану активу (портфеля цінних паперів).

Наголосимо, що МСБО залишають за відповідними органами право вибору

методики бухгалтерського обліку з кількох можливих (альтернативних). Саме цим правом скористався Національний банк України, який володіє монополією на затвердження нормативних документів, що регламентують бухгалтерський (фінансовий) облік операцій, здійснюваних комерційними банками.

За борговими ЦП визначена НБУ методика обліку відповідає нормам двадцять п'ятого міжнародного стандарту. Для прикладу наведемо цитату з МСБО: "На момент придбання номінальна вартість боргового цінного папера обліковується за відповідним рахунком інвестицій, а премія (дисконт) — за рахунком відповідного активу або контррахунку активу".

Нині нагальною залишається проблема реформування бухгалтерського обліку на загальнодержавному рівні. Як свідчить практика діяльності українських банків, які вже два роки працюють за новою, заснованою на МСБО ідеологією обліку, справа ця вигідна і перспективна. І впроваджувати її в життя — одне з першочергових завдань для України.

Література.

1. А.В. Мартенс. *Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории.* — Киевское инвестиционное агентство, 1997. — 416 с.

2. Інструкція "З бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами уста-

нов комерційних банків України". *Постанова Правління Національного банку України № 466 від 30.12.1997 р.*

3. *План рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України. Постанова Правління Національного банку України № 388 від 21.11.1997 р. (у редакції Постанови Правління НБУ № 520 від 16.12.1998 р.).*

4. Л. Кіндрацька. *Основи фінансового обліку в банках // Бухгалтерський облік і аудит.* — 1999. — № 6. — С. 42.

5. Положення "Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків". *Постанова Правління Національного банку України № 323 від 29.09.1997 р.*

НОВІ КНИГИ

Міні-рецензія /

Посібник для банківських аналітиків

Важливим чинником успішного реформування є сталість і поступальність розвитку банківської системи. Тому аналіз її діяльності — як у цілому, так і певного комерційного банку — набуває в умовах перехідної економіки особливого значення.

Тиркало Р.Ш., Щибиволок З.І. *Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг: Навчальний посібник.* — К.: Слобожанщина, 1999. — 236 с.

Аналітична робота в комерційних банках України перебуває поки що у фазі становлення. Маємо чимало прикладів того, як через незадовільний менеджмент і недостатній професійний рівень керівництва та співробітників банки потрапляють у загрозове фінансове становище або й банкрутують. Тому підвищення рівня аналітичної, правової та управлінської підготовки нинішніх і майбутніх банківських фахівців є невідкладним завданням сьогодення.

За цих обставин навчальний посібник "Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг", підготовлений директором Інституту банківського бізнесу, професором Романом Тиркалом та доцентом кафедри економічного аналізу Тернопільської академії народного господарства кандидатом економічних наук Зіновієм Щибиволоком, є виданням вельми своєчасним і потрібним. Написаний українською мовою, посібник вигідно вирізняється серед аналогічних іновових видань прив'язкою до вітчизняного законодавства та ґрунтовним аналізом практики однієї з впливових і найбільших за масштабами діяльності кредитних установ нашої держави — банку "Україна".

Книга складеться з трьох розділів, низки додатків, словника термінів і списку літератури.

Текст широко ілюстровано таблицями (їх налічується 45), рисунками (25), насичено формулами та розрахунками.

У першому розділі — "Основи теорії фінансового аналізу" — йдеться про роль аналітичної роботи в управлінні фінансами банку, її метод і прийоми, інформаційне забезпечення та організацію. Це одне з перших вітчизняних видань, де теорії економічного аналізу узагальнено під кутом зору діяльності банківських установ. Раніше у вузівських підручниках ці питання розглядали тільки на прикладі роботи промислових, сільськогосподарських, торго-

вельних підприємств тощо.

Основні положення теорії аналізу викладено лаконічно, що є безумовною заслугою авторів. Тлумачення термінів винесено у віконця в тексті та зведено у словничку термінів. Це акцентує увагу читача та допомагає пригадати зміст прочитаного.

Заслугує на увагу методика вивчення відкритої звітності комерційних банків, викладена у другому розділі — "Експрес-діагностика фінансового стану комерційного банку за матеріалами його публічної звітності". Кабінетні дослідження такого типу дають змогу за мінімальних фінансових витрат з'ясувати явні та приховані від стороннього ока недоліки, хиби, проблеми розвитку банку, сильні й слабкі сторони його діяльності. Автори супроводжують теоретичні викладки аналізом відповідних коефіцієнтів та поясненнями їх змісту в окремих таблицях, розрахунками за наведеними алгоритмами та коментарем отриманих результатів. "Покроковий" підхід дає змогу читачеві самостійно проаналізувати опубліковані звітні дані будь-якого банку.

Третій розділ — "Рейтинг фінансового стану банку" — знайомить із особливостями побудови рейтингів. Автори наголошують на актуальності цього напрямку аналітичної роботи, узагальнюють світовий досвід і здобутки вітчизняних науковців, зупиняються на проблемах становлення українського ринку інформаційних послуг.

Посібник, без сумніву, сприятиме кращій підготовці студентів вузів, котрі вивчають банківську справу, та спеціалістів банків, які підвищують кваліфікацію. На нашу думку, авторам варто продовжити дослідження та підготувати нову книгу з внутрішнього аналізу роботи банку, що стало б логічним продовженням рецензованого видання.

Зіновій Гуцалюк,

проректор із наукової роботи Тернопільської академії народного господарства. Доктор економічних наук.

Погляд крізь роки /

Від міняльного бізнесу — до сучасних банківських установ

Такий шлях пройшла за п'ять століть банківська справа на Поділлі

**Зіновій
Никифорчин**

Начальник Хмельницького обласного управління Національного банку України

Кам'янець-Подільський — один із піонерів банківської справи в нашій державі. Користуючись повним Магдебурзьким правом, тобто правом на самоврядування, місто над Смотричем уже на рубежі XV—XVI століть вийшло на рівень найрозвинутіших європейських міст. Маючи досить потужну промислово-торговельну базу, активний ринок хліба, худоби, краму, воно потребувало закладів грошового обігу. За п'ять століть вони пройшли еволюцію від міняльних контор до сучасних банківських установ. Про розвиток банківської справи в місті і загалом на Поділлі розповідає начальник Хмельницького обласного управління НБУ Зіновій Никифорчин.

З XV століття в Кам'янці-Подільському активно розвивається міняльний бізнес. Спершу він зосереджувався у руках місцевих вірменів. Згодом, після турецького панування на Поділлі, в 1672—1699 роках вірменських лихварів та міняйл витіснили єврейські.

Починаючи з 1793 року, коли з-під влади Польщі Кам'янець переходить під владу Росії, і особливо у XIX столітті, тут набуває розвитку переробна промисловість, насамперед цукроварна. В 1860—1870 роках у місті працювали дві цегельні, чотири салотопні, винокурний та миловарний заводи, тю-

Кам'янець-Подільське відділення Державного банку Росії. Фото початку XX століття.

Сучасний вигляд будинку колишнього відділення Держбанку. Нині тут Кам'янець-Подільське відділення Укросоцбанку.

юнова і ватна фабрики, два заводи мінеральних вод, а також близько 2 тисяч окремих ремісників. Зростає населення столиці Подільського краю. Якщо на початку 1860-х років тут налічувалося 23 тисячі мешканців, то через 25 років — уже 36 тисяч.

Із розвитком краю виникла потреба у власній кредитній установі, яка б інвестувала безпосередньо подільську

Кам'янець-Подільське відділення Південно-Російського комерційного банку. Фото з поштівки початку XX століття.

економіку. Відтак улітку 1865 року відкрилося Кам'янець-Подільське відділення Державного банку Росії. Ця подія мала, крім економічних, також політичні підстави. Найзаможнішою верствою на Поділлі були поляки, котрі в усьому орієнтувалися на Варшаву, а не на Санкт-Петербург чи Київ. Коли Польща, поділена сусідніми імперіями, зникла з політичної карти Європи, більшість її земель під назвою Царство Польське увійшло до складу Росії. 1828 року вона відкрила тут Польський банк з основним капіталом 30 млн. злотих. За перші два роки існування банку сума довірених йому коштів сягала вже 151 млн. злотих і продовжувала зростати. Значна їх частина була подільського походження. Польські повстання 1831 та 1863 років, у яких брала участь і польська шляхта Поділля, наштотували уряд на думку, що Росія може втратити капітали Польського банку. Кам'янець-Подільське відділення Державного банку мало фінансово переорієнтувати польську економіку на схід. А також згідно із затвердженням 1860 року статуту Державного банку Росії йому (а відтак і його конторам та відділенням, у тому числі й Кам'янець-Подільському) відводилася місія "пожвавлення торговельних оборотів і зміцнення грошово-кредитної системи".

Але для новоствореної установи в губерньському місті довго не могли знайти належного приміщення. Лише завдяки наполегливості першого керуючого Подільським відділенням Держбанку колезького асесора Василя Івановича Добролюбова під банк відвели солідний будинок із казематовими підвальними камерами, де відділення працювало майже 30 літ. Нині на цьому місці училище культури.

У 1884 році установу очолив колезь-

кий асесор Василь Іванович Маркович. На той час у зв'язку з промисловим бумом, який переживала Росія, у Державного банку побільшало клієнтів, він інтенсивно вів банківські операції. Якщо в 1866 році в державі було 24 відділення Держбанку, то у 1886 році їх кількість майже потроїлася, сягнувши 66. Клієнти охоче користувалися послугами і Кам'янець-Подільського відділення. Проте у 1880-х роках воно

Кам'янець-Подільське відділення Селянського поземельного банку Росії. Фото з поштівки початку XX століття.

вже не відповідало вимогам часу. Начальник відділення листовно пропонує голові міської думи виділити землю для спорудження банківського будинку. Дума відповіла відмовою.

Вирішити питання вдалося лише наприкінці грудня 1896 року — статському раднику Платону Матвійовичу Бродовичу. Кам'янецька дума дозволила придбати ділянку землі на Новому бульварі за мостом за ціною 110 рублів за квадратний сажень. Відділення заплатило місту 5 000 рублів, стільки ж — Держбанк.

Підрядником будівництва призна-

чили почесного громадянина міста Іллю Яковича Левінзона. На початку грудня 1898 року розпочато планувальні роботи. Передбачалося закінчити будівництво до червня 1900 року, але справа затягнулася до 1901-го.

Пристаюючи до топографічних особливостей місцевості, було побудовано два корпуси — адміністративне приміщення банку та житловий флігель із банківською бібліотекою на першому поверсі. Будинок банку цегляний, на кам'яному фундаменті, двоповерховий, із підвальними та напівпідвальними приміщеннями. Особливої вишуканості, піднесеності, легкості йому надають великі фрамужні вікна другого поверху, що виходять на вулицю. В плані будинок нагадує літеру "Г" з ризалітами на південному і східному фасадах, а рустування з імітацією кладкових швів та замкових каменів на віконних перемичках створює враження монументальності.

Вхід із південного фасаду оформлено у вигляді portalу з доричними колонами, антаблементом і трикутним фронтоном. Вхід із південного заходу має криту терасу на стовпах із балюстрадою. У тому ж стилі побудовано і флігель.

Ім'я архітектора історія не зберегла. Відомо лише, що будівництво комплексу велось під наглядом гласного члена міської думи інженера І. Калашникова. У 1901 році відділення перевело операції до нового приміщення, яке могло прикрасити навіть столичне місто. До речі, тоді ж, у 1902—1905 роках, споруджувався і будинок Київської контори Державного банку (тепер тут

Хмельницька обласна дирекція Укрсоцбанку.

центрального району міста, внесли нові штрихи у його звичне архітектурне обличчя.

Зазначу, що указом Президента України за

Хмельницьке відділення Укресімбанку. ▼

будинку обласної дирекції Укрсоцбанку у Хмельницькому авторському колективу, в тому числі й директору обласної дирекції банку Валентині Іванівні Шулевській, присуджено Державну премію України 1998 року в галузі архітектури.

Попри всі негаразди нашого життя Хмельницький гарнішає. Не в останню чергу — завдяки новим банківським спорудам. Звичайно, не будівництвом нових офісів визначається добробут і благополуччя співвітчизників. Та певною мірою цим теж. Якщо наші банки міцнішатимуть, розвиватимуться, розширюватимуть діапазон послуг, то по-

розміщується Національний банк України).

Минали роки... Із часом обласний центр перенесли у місто Проскурів, нині Хмельницький. Там зосередилися і банківські установи області — здебільшого в старих, тісних, малоприслужених приміщеннях. Із переходом до ринкової економіки комерційні структури заходилися споруджувати нові та реконструювати діючі установи банків. За короткий час у Хмельницькому виростили ошатні офіси регіонального управління Промінвестбанку, обласної дирекції Укрсоцбанку, відділення Укресімбанку. Будується приміщення обласного управління Ощадного банку. Ці споруди — гідні зразки архітектурного мистецтва Української держави кінця ХХ століття. Банківські новобудови композиційно поліпшили

Хмельницьке центральне відділення Промінвестбанку України. ▲

ступово поліпшуватимуться справи і в соціальній сфері. Банківські працівники — високоосвічені, кваліфіковані, сумлінні в роботі — відіграють вельми важливу роль у поступі держави. Особливо нині, коли Україна йде шляхом ринкових перетворень. Тим, що наша економіка вистояла у важкі кризові часи, що національна валюта все ж лишається стабільною, значною мірою завдячуємо банкірам. У тому числі й подільським.

□

◀ *Хол Хмельницької обласної дирекції Укрсоцбанку.*